COLECŢIA CĂRŢILOR DE SEAMĂ
SERIA EDIŢII DEFINITIVE

PIERRE ABÉLARD

ETICA

PETRUS ABÆLARDUS

ETHICA

Redactor: *Virginia Bunșoiu*

701341 București, România
Str. Tudor Arghezi nr. 15, sector 2
tel.: (00401) 211.58.04; 212.03.47
fax: (00401) 212.03.48
e-mail: paideia f X.ro www.paideia.ro

ISBN 973 – 9131 – 05 – 0

PIERRE ABÉLARD

ETICA

sau

Cartea intitulată **Cunoaşte-te pe tine însuţi**

PETRUS ABÆLARDUS

ETHICA

seu

Liber dictus **Scito te ipsum**

Traducere și note de
Dan NEGRESCU

PAIDEIA

Cuvântul traducătorului

Modernitatea lui Abélard reprezintă un argument irefutabil în redactarea traducerii textului ce urmează. Am considerat totodată că traducerea se adresează cititorilor sfârșitului de mileniu doi și nu strămoșilor noștri, chiar dacă textul provine din cealaltă extremitate milenară; ca

atare, așa-zisului „parfum” – adesea ininteligibil contemporanilor noștri – i-am preferat expresia modernă a timpurilor noastre; scepticilor arhaizanţi le reamintesc doar vorbele Mântuitorului: „Eu vă vorbesc pe limba voastră”.

Fiind vorba de un autor catolic, am considerat firesc să traduc numeroasele citate biblice din forma latină, așa cum apar în text. Atrag totuși atenţia asupra faptului că unele trimiteri sunt eronate, autorul însuși scuzându-se prin aceea că a redactat „după cum ne-a ajutat memoria”.

DAN NEGRESCU

PROLOGUS

Mores dicimus animi vitia vei virtutes quae nos ad mala vei bona opera pronos efficiunt. Sunt autem vitia seu bona non tantum animi, sed etiam corporis, ut debilitas corporis vei fortitude, quam vires appellamus; pigredo vei velocitas; Claudicatio vei rectitudo, cæcitas vei Visio. Unde ad differenţiam talium, cum dicimus vitia, præmisimus animi. Hæc autem vitia, scilicet animi, contraria sunt virtutibus, ut injustiţia justiţiæ, ignavia constantiæ, intemperantia temperantiæ.

PROLOG

Numim obiceiüri acele vicii sau virtuţi ale spiritului, care ne dovedesc înclinaţi spre făptuiri rele sau bune.

Există însă vicii sau înclinaţii bune, nu numai ale spiritului ci și ale trupului; astfel sunt slăbiciunea sau tăria trupului, numite trăsături esenţiale, precum: încetineala sau iuţeala, şchiopătatul sau mersul drept, orbirea sau vederea.

Pentru a face o diferenţiere de acestea, când am spus *vicii,* am specificat *ale spiritului.* Aceste vicii, adică ale spiritului, sunt contrare virtuţilor, precum nedreptatea – dreptăţii, lașitatea fermităţii de caracter, nestăpânirea cumpătării1

CAPITOLUL I

CAPUL PRIMUM

Despre viciul spiritului ce ţine de obiceiuri

Există numeroase vicii sau înclinaţii bune ale spiritului, care sunt legate de obiceiuri; ele nu fac însă viaţa omului demnă de critică sau laudă prin necunoaştere sau cunoaştere: amorţeala spiritului sau iuţeala firii, a fi uituc sau a avea memorie bună.

Chiar dacă toate acestea există în egală măsură ca demne de dispreţ sau bune, ele nu ţin cu nimic de alcătuirea obiceiurilor și nici nu fac viaţa mai rușinoasă sau cinstită. Tocmai de aceea, când am subliniat mai sus, *ale spiritului* am adăugat îndată, pentru eliminarea unora de felul celor arătate, *care ne dovedesc înclinaţi spre făptuiri rele,* adică acestea înclină voinţa către ceva ce doar în cea mai mică măsură se cade să existe sau să fie iertat.

De vitio animi, quod ad mores pertinent.

Sunt autem animi quoque nonnulla vitia, seu bona quæ a moribus sejuncta sunt; nec vitam humanam vituperio vei laude dignam efficiunt, ut hæbietudo animi vei velocitas ingenii; obliviosum vei memorem esse, ignorantia vei scientia. Quæ quidem omnia cum æque reprobis ut bonis eveniant, nihil ad morum compositionem pertinent, nec trupem vei honestam oficiunt vitam. Unde bene, cum superius præmisissemus: «animi vitia, ad exclusionem talium subjunximus: «quæ ad mala opera pronos efficiunt,» id est, voluntatem înclinant ad aliquid, quod minime convenit fieri, vei demitti.

CAPUL II

CAPITOLUL II

Quid distet inter peccatum et vitium înclinans ad malum?

Non est autem hujusmodi animi vitium idem quod peccatum, nec peccatum idem quod actio mala. Verbi gratia iracundum esse, hoc est, pronum vei facilem ad iræ perturbationem, vitium est, et mentem înclinât ad aliquid impetuoase et irrationabiliter gerendum, quod minime convenit. Hoc autem vitium în anima est, ut videlicet sit ad

irascendum, etiam cum non movetur ad m-am: sicut claudicatio, unde claudus dicitur homo, în ipso est, quando etiam non ambulat claudicando; quia vitium acest etiam cum actio deest. Şic et multos ad luxuriam sicut ad m-am natura lipsa, vei complexio corporis pronos efficit; nec tarnen în ipso hoc peccant quia tales sunt, sed pugnæ materiam ex hoc habent ut per temperantiæ virtutem de se ipsis triumphantes coronam percipient, juxta illud Salomonis: «Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo expugnatore urbium.» Non eram religio ab homine vinci, sed a vitio trupe existimat. Illud quippe bonorum quoque hominum est; in hoc a nobis declinamus.

Ce deosebire este între păcat și viciul ce ne-ndeamnă spre rău?

În acest context al spiritului, viciul nu este același cu păcatul și nici păcatul nu este tot una cu făptuirea rea. Mulţumită cuvântului poţi fi pornit spre mânie, ceea ce înseamnă că ești înclinat, sau ușor predispus, către tulburarea mânioasă, fapt ce reprezintă un viciu care înclină mintea spre a îndeplini ceva violent și iraţional, ceea ce nu i se potrivește deloc. Acest viciu însă se află în suflet, astfel încât se înţelege că duce la aprinderea mâniei chiar și când nu îl mișcă efectiv pe om spre mânie2: precum şchiopătatul, spre exemplu, de unde și numirea omului şchiop, trăsătură existentă în sine chiar și când acela nu umblă şchiopătând, deoarece viciul e prezent și când acţiunea lipsește. Astfel, natura însăși, sau alcătuirea corpului îi face pe mulţi să fie înclinaţi către exces sau mânie; totuși ei nu păcătuiesc prin chiar faptul că sunt astfel alcătuiţi, ci tocmai din aceasta îşi obţin materia luptei, încât prin virtutea cumpătării, triumfând faţă de ei înșiși să poată obţine coroana, conform acelei cugetări a lui Solomon: „Mai bun este cel ce răbdând bărbatului puternic, îl stăpânește prin spiritul său pe cuceritorul cetăţilor3”.

Căci se consideră că nici religia nu este învinsă de om ci de rușinosul viciu. Acest lucru se întâmplă de altfel și în cazul oamenilor buni, aspect pe care însă îl respingem.

Recomandându-ne această victorie, Apostolul spune: „Nu va fi încoronat cineva, dacă nu va fi luptat drept”. (II Timotei, II.5)”.

Va fi luptat, zic și eu, dar nu atât cu oamenii, cât rezistând viciilor, ca acestea să nu ne tragă definitiv spre o consimţire greșită; acestea chiar dacă oamenii ar înceta să lupte împotriva lor, nu ne-ar slăbi din strânsoare, încât lupta lor àr fi cu atât mai periculoasă cu cât ar fi mai intensă, dar și victoria împotriva lor ar fi cu atât mai strălucită cu cât ar fi mai dificilă. Într-adevăr, cu cât sunt mai puternici prin valoarea lor, cu atât nu impun nimic spre rușinea vieţii noastre, decât prin obișnuinţa viciilor și; ca și cum noi am fi fost convertiţi la vicii, ne împing spre o consimţire rușinoasă. Chiar dacă poruncesc corpului, aceasta, atât timp cât spiritul este liber, nimic din adevărata libertate nu este în primejdie și nici nu ne îndreptăm către o sclavie rău prevestitoare. Rușinos nu este să-i servești omului, ci viciului; nu sclavia trupească, ci supunerea la vicii desfigurează sufletul; dar ceea ce este comun în egală măsură și celor bune și celor rele, nu se raportează cu nimic, nici la virtute nici la viciu.

Hanc nobis victoriam commendans Apostolus alt: Non coronabitur quis, nisi legitime certaverit.». (Tim. II, cap. II, v.5)

Certaverit, inquam, non tam hominibus quam vitiis resistendo, ne nos videlicet în consensum pertrahant pravum: quæ, etsi homines cessent, impugnare, nos non cessant, ut tanto periculoşior corum pugna sit, quanto frequentior; et tanto victoria clarior quanto dificilior. Homines vero quantumque prævaleant, nihil vitæ nostræ turpitudinis îngerunt, nisi cum more vitiorum, el, quasi nobis în vitia conversis, turpi nos consensu subţiciunt. Illis corpori dominantibus, dum liber animus fuerit, nihil de vera libertate periclitatur, nihil obscœnæ servituţis incurrimus. Non eram homini servire, sed vitio trupe est; nec corporalis servitus, sed vitiorum subiectio animam

deturpat; quidquid eram bonis panter et malis commune est, nihil ad virtutem vei vitium refert.

CAPUL III
CAPITOLUL III

Quid sit animi vitium et quid proprie clicatur peccatum?

Vitium itaque est, quo ad peccandum proni efficimur, hoc est, înclinamur ad consentiendum ei quod non convenit, ut illud scilicet faciamus aut dimittamus. Hune vero consensuel proprie peccatum nominamus; hoc est, culpam animæ, qua damnationem meretur, vei apud Deum rea statuitur. Quid est eramiste consensus, nisi Dei contemptus, et offensa ipsius? Non eram Deus ex damno, sed ex contemptu offendi potest. Ipse quippe est summa ilia potestas, quæ damno aliquo non mânuitur, sed contemptum sui ulciscitur. Peccatum itaque nostru m contemptus Creatoris est, et peccare est Creatoarcem contemnere, hoc est id nequaquam facere propter ipsum, quod credimus propter ipsum a nobis esse faciendum: vei non dimittere propter ipsum, quod credimus esse dimittendum. Cum itaque peccatum diffinimus abnegative, dicentes scilicet: non facere, vei non dimittere quod convenit, patenter ostendimus nullam esse substanţiam peccati, quod în non esse potius quam esse subsistât, velut şi tenebras diffinientes dicamus: Absenţiam lucis, ubi lux habuit esse.

Ce este viciul spiritului și ce se numește în mod propriu păcat?

Așadar, viciul este cel prin care suntem făcuţi să tindem spre a păcătui, adică suntem înclinaţi să consimţim la ceea ce nu ni se potrivește, încât s-o facem, sau dacă nu, să renunţăm la ea. Această consimţire o numim la propriu *păcat,* adică vina sufletului prin care acesta se face demn de învinovăţire, sau este socotit răspunzător în faţa lui Dumnezeu. Căci ce este oare această consimţire dacă nu dispreţul faţă de Dumnezeu și jignirea adusă Lui? Dar Dumnezeu nu-și are marea putere în pedeapsă, ci în aceea

că dispreţuiește jignirea. El însuși este acea supremă putere care nu slăbește prin vreo pedeapsă, ci răzbună dispreţul faţă de ea. Așadar păcatul nostru este dispreţul faţă de Creator, iar a păcătui înseamnă a-l dispreţui pe Creator, adică să nu facem nicidecum pentru El ceea ce credem că trebuie să facem pentru El însuși, sau să nu părăsim de dragul Lui ceea ce de fapt credem că trebuie părăsit.

Și astfel, deoarece am definit în mod negativ păcatul, spunând *a nu face,* sau *a nu părăsi,* am arătat clar că nu există nicio substanţă a păcatului, pentru că în *nu există* subzistă mai degrabă ceva decât în *există,* ca și cum dacă definind întunecimile am spune *absenţa luminii, unde lumina a avut fiinţă4*

11

Dar, poate, cineva va spune că și voinţa de a făptui răul este un păcat ce ne face vinovaţi faţă de Dumnezeu, după cum voinţa de a făptui binele ne face drepţi, încât după cum virtutea constă în voinţa de bine, iar păcatul în voinţa de rău, tot astfel nici în *a nu fi* nu e virtute cât în *a fi*-Căci după cum – voind să facem ceea ce credem că îi place lui Dumnezeu – îi vom fi plăcuţi acestuia, tot astfel – voind să facem ceea ce știm că nu-i este plăcut – îi vom displăcea și va părea că îl jignim și îl dispreţuim.

Eu zic însă că, dacă observăm mai atent, în legătură cu aceasta trebuie să simţim cu totul altfel decât ni se pare căci, adesea, când păcătuim departe de orice voinţă de rău și când însăși voinţa de rău înfrânată, dar nu stinsă, naște pentru cei îndârjiţi ramura de palmier5 și le oferă materia luptei și coroana gloriei, trebuie vorbit mai degrabă despre o infirmitate decât despre păcatul însuși. Căci iată-l, altul este nevinovatul împotriva cui s-a pornit din cauza furiei crudul său stăpân, urmărindu-l cu sabia scoasă din teacă pentru a-l nimici; cel ce fuge urmărit, evitând pe cât se poate uciderea aceluia, constrâns totuși – fără voie – îl ucide, spre a nu fi ucis de el.

Spuneţi-mi mie, cine este oare cel care a avut voinţa

de rău în această întâmplare, dacă cineva, dorind să scape de moarte, dorea de fapt să-și salveze propria viaţă? Dar nu cumva chiar această dorinţă era rea? Bănuiesc că se va răspunde nu, și că voinţa rea era cea pe care a avut-o pentru uciderea stăpânului care îl urmărea. Eu răspund: Vorbești bine și subtil dacă poţi pune pe seama voinţei ceea ce susţii.

Sed forţassis inquies quia et voluntas mail opens peccatum est, quae nos apud Deum reos constituit, sicut voluntas bprji operis justos tacit; ut quemadmodum virtus în bona voluntate, ite peccatum în mala voluntate consistat, nec în non esse tantum, verum etiam în esse sicut et ilia. Quemadmodum eram yolendo facere quod De-o credimus plăcere, ipsi placemus; ita volendo facere quod De-o credimus displicere, ipsi displicemus, et ipsum offendere sive contemnere videmur.

Sed dico quia, şi diligenter attendamus, longe aliter de hoc sentiendum est, quam videatur. Cum eram nonnunquam peccemus, absque omni mala voluntate, et cum lipsa mala voluntas refrænata, non extincta palmam resistentibus pariat, et materiam pugnæ et gloriae coronam conférât, non tam lipsa peccatum, quam infirmitas quaedam jam necessaria dici debet. Ecce eram aliquis estinnocens, in quern crudelis dominus suus per furoarem adeo commotus est, ut cum evaginato ense ad interimendum persequatur. Quern ille din fugiens, et quantumcumque potest, sui occisionem devitans, coactus tandem et nolens occidit cum, ne occidatur ab e o. Dicito mihi, quicumque es, quam malam voluntatem habuerit in hoc facto? Volens siquidem mortem effugere, volebat, propham vitam conservare. Sed nunquid hæc voluntas mala erai? Non, inquies, hæc, arbitrar, sed ilia quam habuerit de occisione domini persequentis. Respondeo bene et argute dicis, şi voluntatem posses assignare in eo quod asseris.

12

Sed, jam ut dictum est, nolens et coactus hoc fecit,

quod, quantum potuit, vitam incolumem disculit, sciens quoque ex hac intersectione vitæ sibi periculum impunere-Quomodo ergo illud voluntarie fecit, quod cum ipso etiam vitæ suæ periculo commisit?

Quod şi respondeas ex voluntate id quoque esse factum, cum ex voluntate scilicet mortem evadendi, non dominum suum occidendi, constat in hoc cum esse inductüm, nequaquam id refellimus; sed, ut jam dictum est, nequaquam voluntas ista tanquam mala est improbanda, per quam ille, ut dicis, mortem evadere, non dominum voluit occidere; et tarnen deliquit consentiendo, quamvis coactus timoré mortis injustæ intersecţioni quam cum potius ferre quam inferre oportuit; gladium quippe acceptt per se non traditum sibi habuit a potestate: unde Veritas: «Omnis,» inquit, «qui accepteritgladium, gladio peribit;» (Matth., cap. XXVI, v.52) hoc est, damnationem atque animæ suæ occisionem ex hac temeritate incurrit. Voluit itaque, ut dictum est, ille mortem evadere, non dominum occidere; sed quia în occisionem consensit, în quam non debuit, hie ejus injustus consensus, qui occisionem præcessit, peccatum fuit.

Quod şi quis forte clicat: Quia noluit dominum suum Interficere propter hoc ut mortem evaderet; non ideo simpliciter inferre potest, quia voluit cum occidere; veluti şi clicam alicui: Quia volo ut habeas cappam mi-am propter hoc, ut des mihi quinque solidos; vei libenter earn pro preţioisto fieri tuam volo, non ideo con

Dar, după cum s-a spus, a făcut-o constrâns și fără voie, păstrându-și teafără viaţa – atât cât a putut – știind însă că prin această ucidere se pune în pericol pe el însuși; aşadar, cum oare să fi săvârșit acela ceva, în mod voluntar, care să-i aducă în faţă primejduirea propriei vieţi? Dacă ai răspunde că până și aceasta a fost săvârșită prin voinţă, adică din voinţa de a ocoli moartea și nu de a-și ucide stăpânul, s-ar constata că aici s-a introdus ceva străin de subiect; nu respingem nicidecum aceasta. Dar, această voinţă prin care, după cum spui, a vrut să ocolească moartea și nu să-și ucidă stăpânul, deși socotită rea, nu

trebuie respinsă cu totul; chiar dacă a fost constrâns de teama unei morţi nemeritate, s-a făcut totuşi vinovat consimţind căci s-ar fi căzut să se lase mai curând pe sine în seama morţii decât s-o provoace el însuşi; sabia a luat-o prin propria sa voinţă, nefiindu-i oferită printr-o întâmplare firească; de unde şi cuvintele Adevărului: „Oricine va lua sabie asupra sa, de sabie va pieri". (Matei, XXVI, 52); adică, din cauza acestei întâmplări oarbe, acela a căzut în pedepsirea şi uciderea sufletului său; deoarece a consimţit la o crimă faţă de care nu ar fi trebuit să simtă astfel, această nedreaptă consimţire a sa, care a precedat uciderea, a fost un păcat.

Dacă, din întâmplare, cineva ar spune astfel „Deoarece nu a vrut să-şi ucidă stăpânul, pentru ca astfel să ocolească moartea" nu s-ar putea trage în mod simplist concluzia *deoarece a vrut sù-l ucidă*; ar fi ca şi cum i-aş spune cuiva: de aceea vreau să ai mantaua mea pentru ca tu să-mi dai cinci monede de aur; sau: doresc cu plăcere ca ea să-ţi aparţină la preţul acesta, dar aceasta nu înseamnă că admit să şi fie a ta;

sau: dacă cineva aflat în închisoare, constrâns de împrejurări, ar vrea să-şi pună fiul în locul său, plătindu-şi astfel răscumpărarea, n-am accepta oare în mod simplist că vrea să-şi bage fiul la închisoare, silit să îndure aceasta cu şuvoaie de lacrimi şi gemete nenumărate? în asemenea situaţii însă, cea care apare în marea durere a spiritului, ca să zic aşa, nu trebuia numită voinţă, ci mai curând, pătimire. Aşa şi este, deoarece se voieşte ceva din cauza a altceva, ca şi cum s-ar spune că suportă ceea ce nu vrea din cauza a ceea ce doreşte. Astfel se spune că infirmul se mistuie sau se sfâşie pentru a se însănătoşi, iar martirii pătimesc pentru a ajunge la Hristos; Hristos însuşi o face pentru ca noi să fim mântuiţi prin pătimirea lui. Suntem totuşi siliţi să nu acceptăm atât de uşor aceasta precum ar voi-o unii. Pătimirea nu poate exista decât acolo unde apare ceva împotriva voinţei; şi nici nu se poate pătimi

întru ceva care ţi-a umplut voinţa și îţi face plăcere în devenirea lui. Cu siguranţă aceasta o arată și Apostolul spunând: „Doresc să fiu eliberat și să fiu cu Hristos” (Filipeni I, 23), adică să mor pentru a ajunge la El; tot el ne reamintește în alt loc: „Nu vrem să fim prădaţi, ci să fim înveșmântaţi, spre a fi absorbit din viaţă ceea ce este muritor”. (II Corinteni, V, 4). Fericitul Augustin6 ne amintește că tocmai această cugetare de la Dumnezeu este și în ceea ce i se spune lui Petru: „Întinde braţele tale și un altul te va cuprinde și te va duce acolo unde tu nu vezi”. (Ioan, XXI, 18).

Tocmai din cauza slăbiciunii naturii omenești luate asupra sa, El îi spune Tatălui: „Dacă s-ar putea, să treacă de la mine acest pocal, dar nu după cum vreau eu, ci în adevăr după cum Tu vrei!” (Matei, XXVI, 39).

cedo, quod earn tuam esse velim. Sed et şi quis în carcere constrictus velit filium suum ibi pro se ponere, ut rédemptionem suam perquirat, numquid ideo simpliciter concedimus quod filium suum în carcerem mittere velit, quod cum magnis lacrymis et cum multis gemitibus susţinere çogitur? Non utjque talis ut ita clicam, voluntas, quæ în magno dolore animi consistit, dicenda est *yoluntas,* sed potius *passio.* Et tale est; quia hoc vuit propter illud, tanquam şi diceretur quia quod non vuit, tolerat propter illud, quod desiderat. Şic et infirmus un, vei secări dicitur ut sanetur, et Martyres pati ut ad Christum perveniant; vei Christus ipse, ut nos ejus Passione salvemur. Non tarnen ideo simpliciter concedere cogimur, ut hoc velint; nusquam eram passio esse potest, nisi ubi contra voluntatem aliquid fit; nec quisquam in eo patitur, ubi suam împlet voluntatem, et quod fieri cum obiectat. Et certe Apostolus, qui alt: «Cupio dissolvi, et esse cum Christo;» (Philip. I. cap. I. v.23) id est, ad hoc mori, ut ad cum perveniam, ipse alibi comméмorât: «Nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita.» (Corinth II, cap. V, v.4) Qüam etiam sentenţiam a Domino dictam beatus Augustinus meminit, ubi Petro dixit; «Extendes manus tuas et alius te cinget, et ducet quo tu non vis.» (Joan., cap. XXI, v.18) Qui

etiam juxta infirmitatem humanae naturae assumptam Path alt: «Şi possibile est, transeat a me Calixiste, verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu. (Matth., cap. XXVI, v.39)
14

Magnam quippe mortis passionem anima ejus naturaliter formidabat, nec voluntarium ei esse poterat quod pœnale sciebat. De quo cum alibi scriptum sit: «Oblatus est quia ipse voluit;» (Isai., cap. LIII, v.7) aut secundum Divinitatis naturam accipiendum est, în cujus voluntate fuit ilium assumptum hominem pati, aut *voluit* dictum est pro *disposuit* juxta illud Psalmistæ «Quæcumque voluit fecit.» (Psalm. CXIII, v.3) Constat itaque peccatum nonnunquam committi sine mala penitus voluntate, ut ex hoc lichidum sit, quod peccatum est, voluntatem non dici.

Equidem, inquies, ita est, ubi coacti peccamus, sed non ita, ubi volentes: veluti şi tale quid committere velimus, quod nequaquam debere a nobis committi scimus. Ibi quippe mala ilia voluntas et peccatum idem esse videtur, verbi gratia: videt aliquis mulierem et în concupiscenţiam incidit, et delectatione carnis mens ejus tangitur, ut ad turpitudinem coitus accendatur. Hæc ergo voluntas et trupe desiderium quid alind, inquis, est quam peccatum?

Respondeo: quid şi ista voluntas temperantiæ virtute refrenetur nec tarnen extinguatur, ad pugnam permaneat et ad certainen persistat nec deficiat victa? (Ubi eram pugna, şi pugnandi desit materia: aut unde præmium grande, şi non sit quod toleremus grave?) Cum certainen defuerit, non jam superest pugnare, sed præmium percipere; hie autem pugnando certamus, ut alibi certaminis triumphatores coronam percipiamus.

Sufletul său se temea în mod natural de marea pătimire a morţii și nu putea să accepte de bunăvoie ceva ce știa că ţine de pedeapsă. Când în legătură cu aceasta stă scris într-alt loc „S-a arătat, pentru că însuși a vrut”

(Isaia, LIII, 7) trebuie să înţelegem conform naturii divinităţii, în voinţa căreia a stat ca El să ia asupra sa pătimirea ca om; sau, s-a spus *a vrut* în loc de $ *hotftrât* – conform acelui vers al Psalrpistului: „Orice a vrut a făcut” (Psalm CXIII, 3).

Rezultă astfel că adesea păcatul este săvârșit fără absolut nicio voinţă de rău, de unde e limpede că și a nu afirma voinţa este un păcat. S-ar zice chiar că astfel se întâmplă când păcătuim constrânși: nu astfel se întâmplă când suntem cuprinși de voinţă, adică precum atunci când am vrea să făptuim ceva de care știm că nicidecum nu trebuie săvârșit de noi. Se pare că există aici identitatea între voinţa de rău și păcat, datorită cuvântului; cineva vede o femeie și cade în dorinţă fierbinte, iar mintea lui este atinsă de plăcerea carnală, încât este incitat spre rușinoasa împreunare. La aceasta, întrebi desigur – voinţa și dorinţa rușinoasă, ce altceva să fie, aşadar, decât păcat?

Răspund: dacă această voinţă ar fi măcar înfrânată prin virtutea înfrânării, dacă nu chiar stinsă, ea nemaiexistând nici măcar învinsă, ce s-ar mai păstra pentru confruntare? Căci de unde luptă – dacă lipsește materia luptei? sau de unde măreaţa recompensă – dacă nu există nimic căruia să trebuiască să-i facem faţă? dacă ar lipsi lupta, nu ar mai trebui să luptăm, ci doar să primim recompensa; dar pentru aceasta trebuie să ne străduim luptând, încât datorită cununii să fim primiţi, ca învingători într-o întrecere.

15

Dar pentru ca lupta să fie adevărată, se cuvine să existe un dușman care să se împotrivească, nu unul complet lipsit de putere. Voinţa noastră de rău este cea faţă de care suntem într-adevăr învingători supunând-o voinţei divine, fără s-o stingem însă cu totul, pentru ca mereu să avem împotriva cui să ne avântăm în luptă.

Ce mare lucru facem de fapt pentru Dumnezeu, dacă mi suportăm nimic potrivnic voinţei noastre, ci mai curând împlinim doar ceea ce vrem? Așadar cum îi vom fi dragi,

dacă în ceea ce spunem că facem pentru El împlinim voinţa noastră? sau, cum s-ar zice, cu ce putem fi câştigaţi în faţa lui Dumnezeu, prin ceea ce făptuim doar din voinţa noastră sau fără de voie? Răspund cu certitudine: *cu nimic*; când cineva apreciază în raport cu recompensa mai curând spiritul decât acţiunea, nici aceasta din urmă nu va inspira vreun merit ce ar apărea legat de voinţa de bine sau de rău, după cum vom arăta mai târziu.

Când vom așeza într-adevăr înaintea voinţei noastre pe cea a lui Dumnezeu, urmând-o deci mai curând pe a Lui decât pe a noastră, vom obţine marele merit în faţa Lui; conform acelei desăvârșiri a Adevărului: „Nu am venit să-nfăptuiesc voinţa mea, ci a celui ce m-a trimis”. (Ioan, VI, 38). La aceasta adaugă îndemnându-ne: „Dacă acela care vine la mine nu-și urăște tatăl și mama, ba chiar și propriul suflet, nu este demn de mine” (Luca, XIV, 26), adică, dacă nu renunţă la sfaturile acelora și la propria-i voinţă și nu se supune cu totul învăţăturilor mele.

Așadar să ne poruncim să ne urâm tatăl, nu să-l omorâm; totodată, legat de voinţa noastră, să ne străduim, să n-o urmăm, dar nici s-o distrugem din temelie.

Ut vero pugna sit, hostem esse convenit, qui résistât, non qui prorsus deficiat. Hæc vero est nostra voluntas mala, de qua triumphamus, cum earn divinæ subjugamus, nec earn prorsus extinguimus, ut semper habeamus, contra quam dimicemus.

Quid eram magnum pro De-o facimus, şi nihil nostræ voluntaţi adversum toleramus, sed magis quod volumus implemus? Quis etenim nobis gratis habeat, şi in eo quod pro ipso nos facere dicimus, voluntatem nostram impleamus? Aut quid, inquies, apud Deum meremur ex eo quod volentes aut inviţi agimus? Nihil certe, respondeo: cum ipse animum potius quam actionem în remuneratione penset, nec quidquam ad meritum actio addat, sive de bona, sive de mala voluntate prodeat, sicut postmodum ostendemus. Cum vero voluntatem ejus nostræ præponimus, ut illius potius quam nostram sequamur, magnum apud cum meritum obţinemus, juxta illam

Veritatis perfectionem: Non veni facere voluntatem mi-am sed ejus qui misit me.» (Joan., cap. VI, v.38) Ad quod et nos exhortans alt: «Şi quis venit ad me et non odit patrem et matrem, adhuc autem et animam suam, non est me dignus;» (Luc., cap. XIV, v.26) hoc, est nisi suggestionibus corum vei propria e renunţiet voluntaţi, et præceptionibus mers se omnino subţiciat. Sicut ergo patrem odire, non perimere jubemur: ita et voluntatem nostram, ut non earn sequamur, non ut funditus earn destruamus.

16

Qui eram alt «Post concupiscentias tuas non ea's; (Eccli., cap. XVIII, v.30) Et: «A voluntate tua avertere» præcepit nos concupiscents nostras non implere; non penitus eis carere. Illud quippe viţiosum est, hoc autem infirmităţi nostræ impossibile. Non ita concupiscere mulierem, sed concupiscenţi» consentire peccatum est; nec voluntas concubitus, sed voluntatis consensus damnabilis est.

Quod de luxuria diximus, hoc et de gula videamus. Tranzit aliquis juxta hortum alterius, et conspectis delectabilibus fructibus, în concupiscenţiam corum incidit; nec tarnen concupiscenţi» su» consentit, ut înde aliquid furto vei rapina auferat, quamquam delectatione cibi în magnum desiderium mens ejus sit accensa. Ubi autem desiderium, ibi porcul dubio voluntas consistit. Desiderat itaque fructus illius esum în quo delectationem esse non dubitat: lipsa quippe su» infirmităţis natura compellitur id desiderare, quod inscio domino vei non permittente, non licet accipere. Desiderium ille reprimit, non extinguit: sed quia non trahitur ad consensum, non incurrit peccatum.

Quorsum autem ista? Ut denique păteat în talibus ipsam quoque voluntatem vei desiderium faciendi quod non licet, nequaquam dici peccatum, sed ipsum potius, ut diximus, consensum.

Tune vero consentimus ei quod non licet, cum nos ab ejus perpetratione nequaquam retrahimus:

Căci tot El spune: „Să nu mergi după dorinţele tale”

(Ecleziastul, XVIII, 30), și „depărtează-te de voinţa ta” (ibidem); prin acestea ne învaţă să nu ne împlinim dorinţele, dar nici să nu ne lipsim complet de ele. Primul e un lucru vicios, în timp ce al doilea unul imposibil în raport cu slăbiciunea noastră. Și astfel nu este un păcat să dorești o femeie cu totul, ci să consimţi la dorinţă; nici voinţa de împreunare nu este condamnabilă, ci consimţirea la voinţă. Să urmărim și în legătură cu lăcomia stomacului, cele spuse despre excesul sexual.

Cineva trece pe lângă grădina altcuiva și, după ce admiră încântătoarele fructe, cade într-o nestăvilită dorinţă căreia însă, deși adâncă, nu-i consimte într-o asemenea măsură încât să-și însușească ceva prin furt sau jaf, în ciuda faptului că mintea, din cauza plăcerii de a vedea hrană, i s-a încins de mare poftă. Acolo însă unde e dorinţă, se află fără nicio îndoială și voinţă. Și astfel, dorește fructele fără a se îndoi că e mare plăcere să le mănânci; însăși natura slăbiciunii sale îl împinge să dorească ceea ce nu are voie să ia fără știrea stăpânului sau fără voia acestuia. Îşi stăvilește însă dorinţa, dar n-o stinge; dar pentru că nu este târât în consimţire, nu cade în păcat. Totuși, la ce folosesc toate acestea? Pentru ca în cele din urmă, în asemenea situaţii să apară clar voinţa însăși, sau dorinţa – ce nu trebuie numită nicidecum *păcat* sau, consimţirea însăși, după cum am spus.

Atunci consimţim într-adevăr la ceea ce nu este îngăduit, când nu ne dăm cu nimic înapoi de la săvârșire.

17

Pregătiţi întru totul, dacă întâmplător ni s-ar oferi posibilitatea, ne-am arăta cu toţii doritori în a ne desăvârși intenţia, iar vinovăţia adaugă ceva în plus la mărirea păcatului; în egală măsură este răspunzător în faţa lui Dumnezeu și cel ce se străduiește, cât îi stă în puteri, să săvârșească acel lucru în limita împlinirii lui chiar în el, și cel care, după cum amintește fericitul Augustin, este cuprins întru totul de însăși făptuirea lui. Deși voinţa nu înseamnă păcat, și, după cum am mai spus, săvârșim

uneori păcate fără voie, unii afirmă totuși că orice păcat e voluntar; prin aceasta ei născocesc o oarecare diferenţiere a păcatului de voinţă, spunând că una e voinţa și alta ceea ce e voluntar, adică una e voinţa și alta este ceea ce se înfăptuiește prin voinţă.

Într-adevăr, dacă numim păcat ceea ce spuneam mai sus că este numit la propriu păcat, adică dispreţuirea lui Dumnezeu, sau consimţirea la ceea ce credem că faţă de Dumnezeu trebuie respins, cum putem oare să afirmăm că păcatul este voluntar? adică noi vrem să-l dispreţuim pe Dumnezeu – ceea ce înseamnă a păcătui sau a fi de dispreţ – sau să ne facem mai demni de pedeapsă? de fapt chiar dacă am vrea să facem ceva pentru care știm că trebuie să fim pedepsiţi sau prin care vom fi măcar demni de pedeapsă, totuși nu dorim să fim pedepsiţi: nedreptatea este evidentă tocmai în aceasta, căci vrem să facem ceea ce este nedrept, totuși nu vrem să suportăm dreptatea pedepsei cuvenite. Ne produce neplăcere pedeapsa dreaptă; ne place fapta nedreaptă. Ni se întâmplă adesea astfel încât, atunci când vrem să facem dragoste cu cea pe care o știm căsătorită, ademeniţi de înfăţișarea ei, am vrea totuși să cădem în adulter cu ea ca și cum n-am vrea să știm că ea este căsătorită.

paraţi penitus, şi daretur facultas, illud perficere. In hoc itaque proposito quisquis repezitur, reatus ad peccati augmentum quidquam addit, sed jam apud Deum æque reus est, qui ad hoc peragendum quantum valet, nititur, et quantum în se est, illud peragit, ac şi, ut Beatus Augustinus meminit, în opere quoque ipso esset deprehensus. Cum autem voluntas peccatum non sit, et nonnunquam inviţi, ut diximus, peccata committamus, nonnulli tarnen omne peccatum voluntarium esse dicunt; în quo et quamdam differenţiam peccati a voluntate înveniunt, cum alind voluntas, alind voluntarium clicatur, hoc est, alind voluntas, alind quod per voluntatem committitur.

At vero şi peccatum dicimus, quod proprie dici peccatum præfati sumus, hoc est, «contemptum Dei sive

consensum in eo quod credimus propter Deum dimittendum,» quomodo dicimus peccatum esse voluntarium, hoc est, nos velle Deum contemnere, quod est peccare, vei deteriorés fieri, aut dignos damnatione effici? Quamvis eram velimus facere id quod debere pururi scimus, vei unde pururi digni simus, non tarnen pururi volumus; in hoc ipso manifeste iniqui, quod hoc volumus facere, quod est iniquum, non tarnen pœnæ quæ justa est, subire volumus æquitatem. Displicet pœna quæ justa est; placet actio quæ est injusta. Sæpe etiam contingit, ut cum velimus concumbere cum ea quam scimus conjugatam, specie illius illecti, nequaquam tarnen adulterari cum ea vellemus, quam esse conjugatam nollemus.

18

Mulţi e contrario sunt qui uxores potentum ad gloriam suam e o magis appetunt, quia talium uxores sunt, quam şi essent innuptæ; magis adulterari quam fomicari cupiunt, hoc est, magis quam minus excedere. Sunt quos omnino piget în consensum concupiscentiæ vei malam voluntatem trahi, et hoc ex infirmitate carnis velle coguntur, quod nequaquam vellent velle. Quomodo ergo hic consensus quem habere non volumus, voluntarius dicetur, ut, secundum quosdam, velut dictum est, omne peccatum dicamus voluntarium, profecto non video, nisi voluntarium intelligamus ad exclusionem necessarii, cum videlicet nullum peccatum inevitabile sit, vei voluntarium dicamus quod ex aliqua procedat voluntate. N-am etsi ille qui coactus dominum suum occidit, non habuit voluntatem în occisione, id tarnen ex aliqua commisit voluntate, cum videlicet mortem evadere, vei differre vellet.

Sunt qui non mediocriter moveantur cum audiant nos dicere operationem peccati nihil addere ad reatum vei ad damnationem apud Deum. Objiciunt quippe quod în actione peccati quædam delectatio sequatur, quæ peccatum augeat, ut in coitu vei esu illo quern diximus. Quod quidem non absurde dicerent, şi carnalem hujusmodi delectationem peccatum esse convincerent, nec tale quid

committi posse nisi peccando. Quod profecto şi recipiant, utique nemini licet hanc carnis delectationem habere; unde nec conjuges immunes sunt a* peccato, cum hac sibi carnali delectatione concessa permiscentur; nec ille quoque qui esu delectabili fructus sui vescitur.

Mulţi, dimpotrivă, îşi doresc nevestele celor puternici pentru propria glorie, cu atât mai mult cu cât soţiile acestora sunt ca și necăsătorite; ei doresc mai mult adulterul decât preacurvia, adică ieșirea mai pronunţată din niște limite.

Există unii care sunt dezgustaţi de consimţirea la dorinţă sau de faptul că sunt târâţi de voirea răului, dar din această slăbiciune carnală ei sunt siliţi să vrea ceea ce nicidecum nu ar voi să vrea. Așadar, nu văd cu claritate cum ar putea fi numită voluntară consimţirea pe care nu vrem s-o avem; doar dacă înţelegem voluntarul ca excludere a necesarului, după cum și faptul că niciun păcat nu ar fi inevitabil; sau să afirmam că voluntar este ceea ce provine de la o altă voinţă. Căci chiar dacă cel care, constrâns, și-a omorât stăpânul, nu a avut voinţa de a ucide, a săvârșit totuși aceasta dintr-o altă voinţă, de vreme ce e evident că a vrut să scape de moarte sau să o respingă.

Există unii care sunt neplăcut impresionaţi când aud spunându-se că săvârșirea păcatului nu mai adaugă nimic la răspunderea sau la pedepsirea în faţa lui Dumnezeu. Ei obiectează arătând că în săvârșirea păcatului urmează chiar o plăcere care îl sporește, precum în actul sexual sau în pofta de mâncare despre care am vorbit; vorbele lor nu ar fi chiar absurde, dacă ar fi convinși că acest fel de desfătare trupească ar fi un păcat, și că nimic asemănător nu poate fi săvârșit decât păcătuind. Dacă s-ar accepta toate acestea, nimănui nu i-ar fi îngăduit să aibă acea plăcere trupească. Ar rezulta de aici că nici cei căsătoriţi8 nu sunt neatinși de păcat atunci când se lasă pradă unei desfătări trupești permise lor; tot astfel și cel care îşi satisface plăcuta poftă de mâncare cu fructul ce-i aparţine.

Ar cădea deci în vinovăţie chiar și unii neputincioși care, spre a se reface și a se însănătoși, se îngrijesc cu mâncăruri mai bune, alese fără plăcere, căci chiar cu plăcere făcând-o, tot nu le-ar fi de folos, în cele din urmă, chiar Dumnezeu, Creatorul hranei și al trupurilor, nu ar fi în afara vinovăţiei dându-le acelora lucruri atât de delicioase, care în mod necesar îi constrâng pe neștiutori la păcat prin plăcerea oferită. În fond, de ce a creat asemenea lucruri pentru pofta noastră de mâncare, sau de ce ne dă poftă pentru ele, dacă e imposibil să le mâncăm fără păcat? De ce se poate afirma că și prin ceea ce este îngăduit, se săvârșește un păcat?

În fond, și cele neîngăduite și interzise odinioară, devenind ulterior îngăduite și permise, sunt săvârșite acum în afara oricărui păcat; de exemplu consumarea cărnii de porc și multe altele, interzise odinioară evreilor, ne sunt permise astăzi nouă. Astfel, când îi vedem chiar pe evrei, pe cei întorși către Hristos, că se hrănesc fără opreliști cu mâncăruri de acest fel, pe care legea lor le interzisese, cum altfel să-i apărăm ca nevinovaţi, decât afirmând că acest lucru le-a fost îngăduit de Dumnezeu? Deci, dacă într-o asemenea hrănire, odinioară interzisă, dar acum permisă, îngăduinţa însăși alungă păcatul și înlătură dispreţul de Dumnezeu, cine ar putea spune că păcătuiește tocmai în ceea ce îngăduinţa divină a făcut să-i fie permis? Prin urmare, dacă actul sexual săvârșit cu soţia, sau hrănirea cu mâncare delicioasă ne-au fost permise încă din prima zi a creării noastre, după cum se trăia în paradis fără păcat, cine ne-ar mai învinui oare de păcat în legătură cu acestea, dacă nu am cădea dincolo de hotarul îngăduinţei?

Essent etiam în culpa quilibet infirmi qui ad recreationem, ut de infirmitate convalescant, suavioribus cibis foventur, quos nequaquam sine delectatione sumunt, vei şi sumerent, non prodessent. Denique et Dominus, ciborum quoque creator, sicut et corporum, extracülpam non esset, şi taies eis sapores immitteret, qui necessario

ad peccatum sui delectatione nescientes cogèrent. Quomodo eram ad esum nostru m talia conderet, vei esum corum conderet, şi hæc hbs edere sine peccato impossibile esset? Quomodo etiam in eo quod est concessum, dici potest committi peccatum? N-am et ilia quæ quandoque illicita fuerunt atque prohibita, şi postmodum conceduntur, et sic licita fiant, jam omnino absque peccato committuntur; ut esus carnium Suillarum, et pleraque alia Judæis quondam intérdicta, nunc vero nobis concessa. Cum itaque videmus Judaeos quôque ad Christum converses hujusmodi cibis, quos lex interdixerat, libere vesci, quomodo cos inculpabiles defendimus, nisi quia jam eis hoc a De-o esse concessum asserimus? Şi ergo în esu tali olim eis prôhibito, sed nunc concesso, lipsa concessio peccatum excusat, et contemptum Dei removet, quis quempiam in eo peccare clicat, quod ei licitum divina concessio fecit? Şi ergo cöncubitus cum uxore, vei esus etiam delectabilis cibi a primo die nostræ creationis, quo în paradiso sine peccato videbatur, nobis conçessus est, quis nos in hoc peccati arguat, şi concesslonis metam non excedamus?

20

Sed cursum inquiunt quia conjugalis quidem coitus et delectabilis cibi esus ita concessus est, ut delectatio lipsa non concedatur, sed ut ista omnino sine delectatione agantur. Sed profecto şi ita est, şic fieri sunt concessa, quomodo ea nullatenus fieri possunt; nec raţionabilis fuit permissio, quæ ita fieri concessit, quomodo earn certum est non posse fieri. Qua insuper ratione lex ad matrimonium olim cogebat, ut unusquisque semen relingueret în Israel; vei Apostolus conjuges debitum invicem solvere compellit, şi hæc nullatenus absque peccato fieri possunt? Quomodo in hoc debitum dicit, ubi jam necessario est peccatum? Aut quomodo quis ad hoc agendum est cogendus, în quo agendo Deum sit offensurus? Ex his, utarbitror, lichidum est, nullam naturalem carnis delectationem peccato adscribendam

esse, nec culpæ tribuendum in eo cos delectări, quo cum perventum sit, delectationem necesse est sentiri; veluti şi quis religiosum aliquem vinculis constrictum inter feminas facere compellat, et iile molliţie lecti, et circumstantium feminarum contactu în delectationem, non în consensum trahatur, quis hanc delectationem, quam natura facit necessariam, culpam appellare præsumat?

Quod şi objicias, ut quibusdam videtur, delectationem carnis, în concubitu quoque legitimo peccatum imputări, cum David clicat:

Ecce eram în iniquitatibus conceptus sum.

Dar unii obiectează din nou afirmând că până și actul sexual conjugal și consumarea hranei delicioase ne-au fost astfel îngăduite încât plăcerea însăși să nu fie prezentă, adică acestea să fie săvârșite fără nicio plăcere. Negreșit însă, dacă e astfel cum susţin ei, înseamnă că au fost îngăduite să existe așa cum nu pot fi de fapt; nefiind raţională o îngăduinţă care să lase lucrurile astfel, e sigur că ea însăși nu poate exista.

Odinioară, legea constrângea la căsătorie dincolo de vreo raţiune personală, pentru ca în Israel să rămână câte un urmaș; oare Apostolul împinge pe rând toate soţiile să-și îndeplinească datoria, dacă acestea nu pot exista ca soţii în afara păcatului9? Cum poate fi numit aici păcatul, când el e ceva ce există în mod necesar? în ce fel are de gând să-l jignească pe Dumnezeu, cel ce e silit să facă cele de mai sus? Eu cred că reiese limpede din cele arătate că nicio plăcere naturală a trupului nu trebuie subscrisă păcatului și nici nu trebuie asimilată vinovăţiei prin faptul că aceia sunt desfătaţi de actul în care e absolut necesar să fie simţită plăcerea, ori de câte ori are el loc; după cum, dacă cineva l-ar sili pe un individ habotnic să stea printre femei, legat în lanţuri și acesta, din cauza moliciunii patului și a atingerii femeilor din jurul său, ar fi atras în plăcere – nu neapărat în consimţire – cine oare ar avea îndrăzneala să numească vină această desfătare pe care natura a făcut-o necesară?

Chiar dacă, după părerea unora, se poate aduce

obiecţia că până și într-o căsătorie legală, plăcerea fizică este pusă în seama păcatului; căci David spune: „Iată am fost zămislit în nefericiri”.

21

Iar Apostolul spune „Din nou ne întoarcem în acela” (I, Corinteni, VII, 5) adăugând totuși „O spun aceasta conform iertării și nu conform poruncii” (ibidem, 6) părem mai degrabă constrânși de vreun ordin decât de raţiune să mărturisim plăcerea trupească asemenea păcatului; este clar că David a fost zămislit în căsătorie şi nu în preacurvie; nu a intervenit nicio iertare a păcatelor, după cum afirmă unii, adică nicio îngăduinţă acolo unde vina lipsește cu totul. În ceea ce spune David „în nefericiri” sau că a fost „zămislit în păcate”, mie mi se pare că nu le-a adăugat acestea celorlalte păcate, ci a acoperit blestemul general al păcatului originar, prin care fiecare în parte este supus pedepsei din cauza vinei propriilor părinţi, conform celor scrise în alt loc: „Nimeni nu este scutit de murdărie, doar copilul de o zi, dacă viaţa lui e deasupra pământului”.

De altfel, după cum amintește fericitul Ieronim, și raţiunea lasă să se vadă că sufletul este lipsit de păcat atâta timp cât s-a format la vârsta copilăriei. Așadar, dacă sufletul e curat de păcat, ce trebuie totuși să înţelegem despre pedeapsă atunci când el este mânjit de murdăriile păcatului, dacă nu faptul că el este legat de vreo vină? Nu are nici măcar o urmă de dispreţ faţă de Dumnezeu, cel care încă nu a apucat să înţeleagă prin raţiune ce are de făcut. Totuși nu este scutit de murdăria păcatului strămoșilor și al părinţilor, trăgându-i-se pedeapsa – chiar dacă nu și vina – și având de suportat pedeapsa pentru făptuirea vinovată a acelora. Astfel, când David afirmă că a fost zămislit în nelegiuiri sau păcate, el consideră de fapt că din vina strămoșilor a fost supus pedepsei în înţelesul ei general și că el atribuie aceste nelegiuiri nu atât strămoșilor săi mai apropiaţi, cât celor mai îndepărtaţi.

Et Apostolus cum dixisset: «Herum revertimini în id ipsum, etc.,» (Corinth. I, cap VII, v.5) tandem adjungat:

«Hoc autem secundum indulgenţiam dico, non secundum imperium,»; magis nos auctoritate quam rations videntur constrângere, ut ipsam scilicet carnis delectationem peccatum fateamur; non eram în fornications, sed în matrimonio David conceptum fuisse constat; nec indulgenţia, hoc est, venia, ut asserünt, intercedit, ubi culpa penitus absistit. Quantum vero mihi videtur quod alt David, în inlquitatibus vei peccatis fuisse se conceptum, nec addidit quorum, generalem originalis peccati maledictionem induxit, qua videlicet unusquisque ex culpa propriorum parentum damnation! subţicitur, juxta illud quod alibi scriptum est: «Nemo mundus a sorde, nec infans unius chei şi sit vita ejus super terram.» Ut eram beatus meminit Hieronymus, et manifesta ratio habet, quamdiu anima infantili ætate constituta est, peccato caret. Şi ergo a peccato munda est, quomodo sordibus peccati immunda est, nisi quia hoc de culpa, illud intelligendum est de pœna? Culpam quippe non habet ex contemptu Dei, qui quidem quid agere debeat, nondum ratione percipit; a sorde tarnen peccati priorum parentum immunis non est, a qua jam pœnam contrahit, etsi non culpam, et sustinet în pœna quod illi commiserunt în culpa. Şic cum aici David, în iniquitaitbus vei peccatis se esse conceptum, generali sententiæ damnationis ex culpa propriorum parentum se conspexit esse subiectum; nec tam ad proximos parentes, quam ad priores hæc delicta retorsit.

22

Quod vero Apostolus indulgenţiam dixit, non ita, ut volunt, est accipiendum, ut indulgenţiam permissionis veniam dixerit peccati. Tale quippe est quod alt: «secundum indulgenţiam, non secundum imperium;» ac şi diceret: secundum permissionem, non secundum coactionem. Şi eram volunt conjuges, et pari consensu decreverint, abstinere possunt penitus ab usu carnis, nec per imperium ad cum sunt cogendi. Quod şi non decreverint, indulgenţiam habent, hoc est, permissionem ut a vita perfection in usum déclinent laxioris vitæ. Non

ergo Apostolus hoc loco indulgenţiam intellexit veniam peccati, sed permissionem laxioris vitae pro evitatione fornicationis, ut inferior vita peccati magnitudinem præveniret, et minor esset în mentis, ne major fieret în peccatis. Hæc autem ad hoc induximus no quis volens forte omnem carnis delectationem esse peccatum, diceret ex actione ipsum peccatum augeri, cum quis videlicet consensum ipsum animi în exercitium duceret operationis, ut non solummodo consensu turpitudinis, verum etiam maculis contaminaretur actionis, tanquam şi animam contaminare posset, quod extenus in corpore fieret. Nihil ergo ad augmentum peccati pertinent qualiscumque operum executio, et nihil animam nisi quod ipsius est, coinquinat, hoc est, consensus quern solummodo peccatum esse diximus în voluntate, earn praacedentem, vei actionem operis subsequentem.

Ceea ce Apostolul a numit pe bună dreptate *răscumpărare* nu trebuie înţeles după cum ar voi unii, anume că vina păcatului ar fi răscumpărarea îngăduinţei. Ceea ce afirmă el este într-adevăr conform îngăduinţei și nu conform constrângerii.

Căci dacă soţii vor și ar hotărî-o printr-un consens mutual, ar putea să se abţină cu totul de la plăcerea trupească și în acest caz nu ar trebui nicidecum să fie constrânși. Dar chiar dacă nu hotărăsc aceasta, ei totuși beneficiază de iertare, adică: ei au îngăduinţa de a se abate de la o viaţă mai desăvârșită în folosul unei vieţi mai destinse. Așadar, prin cuvintele de mai sus, Apostolul nu a înţeles vina păcatului – vorbind de iertarea păcatului – ci îngăduirea unei vieţi mai destinse pentru evitarea preacurviei: astfel o viaţă mai simplă poate preveni sporirea păcatului, după cum e preferabil să fie nesemnificativă prin merite, decât să devină prea celebră prin păcate. Acestea le-am introdus aici ca nu cumva cel ce vrea ca orice desfătare trupească să însemene un păcat, să poată afirma că păcatul sporește prin făptuire; aceasta s-ar putea întâmpla deoarece același consideră că în modul cel mai evident consensul spiritului conduce la făptuirea

propriu-zisă, mai mult chiar consimţirea rușinii și murdăriile făptuirii ar molipsi sufletul, de parcă acesta ar putea fi influenţat de ceea ce se află în afara lui, adică în corp. Deci nimic nu ţine de sporirea păcatului și, indiferent care ar fi împlinirea făptuirilor10, nimic nu poate încovoia sufletul, în afară de ceea ce îi aparţine la propriu, mai precis consimţirea – singura pe care am numit-o păcat, fie prin voinţa ce depășește sufletul, sau însoţește îndeplinirea lucrării.

23

După cum adesea se și întâmplă, nu păcătuim nici chiar atunci când vrem sau facem ceea ce nu se cuvine. În schimb, după cum am arătat în parte și mai înainte, consimţirea este cea care generează păcatul; evident, în cazul voinţei fără consimţire trebuie arătat că acela care ajunge să dorească femeia văzută sau fructele altuia, nu este totuși târât spre consimţire, după cum nici cel ce și-a ucis fără de voie stăpânul, nu putea fi condus de o consimţire rea dacă nu exista dorinţa de rău. De altfel, eu consider că nimeni nu se poate ascunde de cele ce nu ar trebui să existe, deși ele există adesea departe de păcat, adică atunci când sunt săvârșite prin forţa împrejurărilor sau din neștiinţă. E ca și când o femeie forţată de o anumită împrejurare, s-ar culca cu bărbatul alteia; sau un bărbat care, amăgit în vreun fel, s-ar culca cu o femeie considerând-o ca fiindu-i soţie; sau cineva care ar ucide din considerentul greșit de a crede că el trebuie să ucidă ca judecător.

Așadar, nu este un păcat s-o dorești pe soţia altuia, sau să te culci cu ea, ci mai degrabă să consimţi la această dorinţă și făptuire, consimţire pe care legea o numește dorinţă când afirmă: „Să nu dorești” (Deuteronom, V, 21). Căci în *a dori* ceea ce nu putem evita sau, după cum am spus, în ceea ce pu păcătuim, nu trebuie să fim împiedicaţi, ci să fim de acord. Astfel trebuie înţeles și ceea ce spune Domnul: „Cine va privi femeia spre a o dori” (Matei, V, 28); adică acela care va privi astfel încât să alunece în

consimţirea dorinţei, acela preacurvește „în inima sa” (Matei, V, 28), chiar dacă în fapt nu a preacurvit: adică are mărturia păcatului, chiar dacă acesta e deocamdată lipsit de efect.

Etsi eram velimus vei faciamus quod non convenit, non ideo tarnen peccamus, cum hæc frequenter sine peccato contingent; sicut e converse, consensus sine istis, sicut jam ex parte monstravimus: de voluntate quidem sine consensu in eo qui incidit în concupiscenţiam visæ mulieris, sive alieni fructus, nec tarnen ad consensum pertractus est; de consensu vero malo sine mala concupiscentia, în illo qui invitus dominum suum interfecit.

De his autem quæ fieri non debent quam sæpe absque peccato fiant, cum per vim scilicet, aut ignorantiam committantur, neminem latere arbitrer: veluti şi quæ vim passa, cum viro alterius concubuerit; vei aliquis quoquo modo deceptus, cum ea dormierit-quam uxorem putavit; vei cum per errorem occident, quern a se tanquam a judece occidendum credidit. Non est itaque peccatum uxorem alterius concupiscere, vei cum ea concumbere, sed magis huic concupiscentiae, vei actioni consentire, quern profecto consensum concupiscentiæ lex concupiscenţiam vocat, cum alt: «Non concupisces;» (Deut., cap V, v.21) non eram concupisces, quod vitare non possumus, vei în quo, ut dictum est, non peccamus, prohiberi debult, sed assentire illi. Şic et illud intelligendum est, quod alt Dominus: «Qui viderit mulierem ad concupiscendam earn;» (Matth., cap V, v.28) hoc est: qui viderit şic, ut in concupiscentiæ consensum incidat, «jam mœchatus est în corde suo» (Matth., cap. V, v.28) etsi non mœchatus sit în opere; hoc est, jam peccati reatum habet, etsi adhuc efectu caret.

24

Etsi diligenter consideremus, ubicumque opera sub præcepte, vei prohibitione concludi videntur, magis hæc ad voluntatem, vei consensum operum, quam ad lipsa opera referenda sunt: alioquin nihil quod ad meritum

pertineat, sub præcepte poneretur; et tanto minus præceptione sunt digna, quanto minus în nostra potestate sunt constituta. Multă quippe sqnt, a quibus operări prohibemur, voluntatem vero semper et consensuel în nostro habemus arbitrio. Ecce Dominus alt: «Non occides. Non Falsum testimonium dices.» (Deut., cap. V, 17 et 20) Quæ şi de operatione tantum, ut verba sonant, accipiamus, nequaquam reatus interdicitur, nec culpa şic prohibetur, sed actio culpæ. Non eram hominem occidere peccatum est, nec concumbere cum aliena uxore, quæ nonnunquam absque peccato committi possunt: neque eram ille qui falsum testimonium vuit dicere, vel etiam în dicendo consentit, dummodo illud non clicat, quacumque de causa reticens, reus legis efficitur, şi prohibitio hujusmodi de opere, sicut verba sonant, accipiatur. Non eram dictum est, ut non velimus falsum testimonium dicere, vei ne în dicendo consentiamus, sed solummodo, ne dicamus. Aut cum lex prohibet, ne sorores nostras ducamus, vei eis permisceamur, Nemo qui hoc præceptum servare possit, cum Nemo sorores suas recognoscere queat; Nemo, inquam, şi de actu potius quam de consensu prohibitio fiat.

Chiar dacă am cerceta cu grijă și ni s-ar părea că făptuirile nu sunt întotdeauna reunite sub puterea preceptului sau a interdicţiei, ele trebuie raportate mai curând la voinţă sau la consimţirea făptuirilor decât la făptuiri în sine: altminteri, ceea ce se raportează la merit nu trebuie pus pe seama preceptului; și cu atât mai puţin sunt demne de învăţătură unele făptuiri, cu cât mai mică determinare au ele în putinţa noastră.

Există multe lucruri de la a căror făptuire suntem împiedicaţi, dar dorinţa și chiar consimţirea le avem mereu în bunul plac personal. Iată ce spune Domnul: „Să nu ucizi. Să nu depui mărturie falsă”. (Deuteronom, V, 17.20). Dacă în legătură cu făptuirea trebuie să înţelegem după cum sună cuvintele, înseamnă că starea de vinovăţie nu este cu nimic interzisă și nici greșeala nu este împiedicată astfel, ci făptuirea ei.

Decinti este un păcat să ucizi un om, nici să te culci

cu soţia altuia – fapte ce pot fi săvârșite uneori departe de orice păcat; în același sens și cel care vrea să depună mărturie falsă sau consimte depunând-o va fi un martor al legii, dacă mărturia îi este acceptată, desigur cu condiţia să nu o facă doar pentru a trece, dintr-un anumit motiv, altceva sub tăcere11 în fond nu s-a spus să nu vrem să depunem mărturie falsă, sau să nu consimţim depunând-o, ci doar să n-o depunem; sau, chiar dacă legea ne împiedică să ne căsătorim cu surorile noastre ori să ne împreunăm cu ele, totuși nimeni nu ar putea să se supună interdicţiei amintite, dacă nu ar fi în stare să îşi recunoască surorile: zic *nimeni,* presupunând că interdicţia este legată mai curând de actul în sine décât de consimţire.

25

Dar dacă se întâmplă ca din neștiinţă cineva să-și ia de soţie propria soră, se poate considera că el nesocotește preceptul pentru că face ceea ce legea i-a interzis să facă? s-ar zice că nu; deoarece nu a consimţit nesocotirii prin ceea ce a săvârșit fără știinţă; tot astfel, nu trebuie numit nesocotit cel ce face ceea ce este interzis, ci acela care consimte la ceea ce știe că îi este interzis. Deci, interdicţia trebuie înţeleasă în legătură cu consimţirea și nu cu făptuirea; astfel, când se spune „să nu faci una sau alta” înseamnă să nu consimţi a făptui una sau alta; adică, e ca și cum s-ar spune: „să nu-ţi asumi ceva cu bună știinţă”. Acestea le are în vedere și fericitul Augustin când cugetând pe îndelete și raportând orice păcat sau interdicţie (sau cu atât mai multă dorinţă) mai curând la bunătate decât la făptuirile propriu-zise, spune: „Legea nu ne învaţă nimic altceva decât bunătate, și nu împiedică nimic decât dorinţa”. Tot în legătură cu acesta spune Apostolul: „Întreaga lege se împlinește într-o singură zicere: iubește-ţi aproapele ca pe tine însuţi” (Romani, XIII, 8.10). Și din nou: „Plinătatea legii este iubirea” (ibidem).

Desigur că a-i da pomană celui lipsit nu duce la vreun merit, după cum nici bunătatea care te determină să

împarţi; nici prezenţa voinţei, când lipsește posibilitatea și nici păstrarea în tine a posibilităţilor de a face când ești veșnic împiedicat de împrejurări.

Se știe desigur că făptuirile sunt săvârșite în modul cel mai inegal de către oamenii buni ca și de cei răi, dată fiind intenţia care îi separă. Evident că, după cum amintește mai sus citatul doctor12, în ceea ce îl vedem pe Dumnezeu Tatăl și pe Dumnezeu Iisus Hristos, îl vedem și pe Iuda trădătorul.

Cum itaque accidit, ut quis per ignorantiam ducat sororem suam, nunquid transgressor præcepţi est, quia tacit quod facere lex prohibuit? Non est, inquies, transgressor, quia transgression! non consensit in eo quod ignoranter egit. Sicut ergo transgressor non est dicendus qui tacit quod prohibetur, sed qui consentit in hoc quod constat esse prohibitum: ita, nec prohibitio de opere, sed de consensu est accipienda, ut videlicet cum dicitur: «Ne facias hoc vei illud,» tale sit: Ne consentias in hoc vei illo faciendo; ac şi clicatur: «Ne scienter hoc præsumas.» Quod et Beatus diligenter considerans Augustinus, omne peccatum vei prohibitionem ad charitatem seu cupiditatem potius quam ad opera reducens, alt: «Nihil praecipit lex nisi charitatem, et nihil prohibet nisi cupiditatem.» Unde et Apostolus: «Omnis lex, inquit, in uno sermone completur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. «(Rom., cap. XIII, v.8 et 10) Et cursum: «Plenitudo legis est dilectio.» Nihil quippe ad meritum refert, utrum ellemosynam indigenţ! tribuas, et te paratum tribuere charitas faciat; et præsto sit voluntas cum desit facultas; nec nu te remaneat facere quod potes, quocumque præpediaris casu. Constat quippe opera quæ fieri convenit, aut minime œque a bonis, sicut a malis hominibus geri, quos intentio sola separat. În codem quippe facto, ut prædictus Doctor meminit, în quo videmus Deum Patrem et Dominum Jesum-Christum, videmus et Judam proditoarcem.

Facta quippe est a De-o Pătre traditio Filii; facta est et a Filio; facta est et a proditoare illo: cum et «Pater Filium tradidit et Filius seipsum,» (Rom., cap. VIII, v.32) ut Apostolus meminit, et Judas magistrum. Fecit ergo proditor quod et Deus; sed nunquid ille bene fecit? N-am etsi bonum, non utique bene, vei quod ei prodesse debuerit. Non eram quæ fiant, sed quo animo fiant, pensât Deus; nec în opere sed în intentione meritum operantis, vei laus consistit. Sæpe quippe idem a diversis agitur: per justiţiam unius et per nequitiam alterius: ut şi unum reum duo suspendant, ille quidem zelo justiţiæ, hic antiquæ odio inamiciţiæ, et cum sit suspensionis cădem actio, et utique quod bonum est fieri, et quod justifia exigit, agant, per diversitatem tarnen intentionis idem a diversis fit, ab uno male, ab altere bene.

Quis denique ipsum diabolum nihil facere ignoret, nisi quod a De-o facere permittitur, cum vei iniquum punit pro mentis; vei ad purgationem, vei ad exemplum. patientiæ justum aliquem permittitur affligere? Sed quia id quod agere cum Deus permittit, nequitia sua stimulante agit, şic potestas ejus bona dicitur vel etiam justa, ut voluntas ejus semper sit injusta. Hane eram a De-o accipit, illam a se habet. Quis etiam electorum in his quæ ad opera pertinent, hypocritis potest adæquari?

Desigur că trădarea Fiului a fost săvârșită de Dumnezeu Tatăl, dar și de Fiul însuși, precum și de acel trădător; căci după cum „Tatăl și-a trădat Fiul, și Fiul pe sine însuși” (Romani, VIII, 32; Galateni, II, 21), amintește Apostolul, tot astfel și Iuda și-a trădat învăţătorul.

Așadar, trădătorul a făcut ceea ce a făcut și Dumnezeu; dar a făcut el oare bine? căci presupusul bine ar fi trebuit să-i fie de folos. Dumnezeu însă nu le cântărește pe cele ce se fac în general, ci pe cele ce devin în spirit; vina sau meritul făptuitorului nu se află în făptuire, ci în pregândirea ei.

Adesea, persoane diferite acţionează identic: una prin dreptate, alta prin ticăloșie; ca și când doi oameni ar spânzura un acuzat, făcând-o însă, unul – din zel justiţiar,

iar celălalt din ura pornită de o veche dușmănie; deși actul spânzurării este unul și același, fiecare din cei doi înfăptuind ceea ce este bine să se facă și ceea ce stabilește justiţia, totuși această identitate devine una diferenţiată, primind un sens bun în privinţa unuia, și unul rău în privinţa celuilalt.

În fond, cine nu știe că însuși diavolul nu face decât ceea ce îi este permis de la Dumnezeu, fie când îl pedepsește pe cel nedrept – conform vinei sale, fie când – dându-i-se voie – îl zdrobește pe cel drept, ca exemplu de pătimire și purificare?

Dar, pentru că Dumnezeu îi permite să facă acestea, el acţionează prin propria lui ticăloșie care îl îmboldește, astfel încât puterea lui este numită bună, chiar dreaptă, în timp ce voinţa îi este mereu nedreaptă; căci una o primește de la Dumnezeu, iar pe cealaltă o are din sine însuși. Căci cine, dintre cei ce discern în legătură cu făptuirile, poate fi comparat cu ipocriţii?

27

Cine oare suportă sau acţionează dintr-o iubire de Dumnezeu atât de mare precum dorinţa de laude din partea oamenilor? în sfârșit, cine nu cunoaşte cele ce Dumnezeu le împiedică să devină, adică să fie făptuite sau să trebuiască să fie făcute? Pe unele, dimpotrivă, ni le arată pe faţă, și cu toate acestea, nu există un acord deplin asupra existenţei lor.

Iată, cunoaştem o bună parte din faptele Sale minunate, despre care însă, atunci când vindeca infirmităţi, a oprit să se facă dezvăluiri – ca un exemplu de umilinţă; aceasta ca nu cumva cineva să-și dorească gloria dintr-o favoare asemănătoare celei atribuite Lui. Totuși cei care se bucurau de acele binefaceri, nu încetau să le dea pe faţă spre cinstirea făptuitorului lor care îi oprise să le dezvăluie; s-a și scris despre acestea: „Cu cât îi învaţă pe aceia să nu spună, cu atât mai mult le făceau ei cunoscute”, și alte asemănătoare.

Oare îi vei judeca precum pe vinovăţii de nesocotinţă,

pe cei care au acţionat împotriva învăţăturii primite, făcând-o chiar cu bună ştiinţă? Ce altă scuză să aibă ei în faţa nesocotinţei, decât că nu au făcut nimic din dispreţ faţă de cel ce-i învăţa, hotărând să făptuiască totul spre cinstirea aceluia? Mărturiseşte, te implor, dacă crezi cumva că Hristos a propovăduit ceea ce nu trebuia, sau aceia au lăsat să le scape ceva ce trebuia ţinut ascuns.

E bine că oamenii au fost învăţaţi şi în legătură cu ceea ce nu e bine să existe. Legat de Avraam, de exemplu, îl vei învinui pe Dumnezeu pentru că l-a învăţat întâi să-şi sacrifice fiul, pentru ca apoi tot El să-i interzică aceasta. Oare nu l-a învăţat Dumnezeu corespunzător despre existenţa a ceea ce nu era bine să fie făcut?

Quis tanta sustinet vei agit amore Dei, quanta illi cupiditate humanæ laudis? Quis denique nesciat nonnunquam ea quæ Deus prohibet fieri, recte geri, vei esse facienda: sicut e contrario, non nulla quandoque præcipi, quæ tarnen minime convenit? Ecce eram non nulla ejus novimus miracula, quibus cum infirmitates curaverit, revelări prohibuit ad exemplum scilicet humilitatis, ne quis forte de gratia sibi collata simili gloriam appeteret. Nec tarnen minus illi qui beneficia ilia susceperant, publicare ilia cessabant, ad honorem scilicet ejus, qui et ilia fecerat, et revelări prohibuerat: de qualibus scriptum est: «Quanto eis præcipiebat ne dicerent, tanto plus prædicabant, etc.» (Marc., cap. VII, v.36) Nunquid taies reos transgressions judecabis, qui contra præceptum quod accepterant egerunt, atque hoc etiam scienter? Quis cos excuset a transgressione, nist quia nihil egerunt per contemptum præcipientis, quod ad honorem ipsius facere decreverunt? Die, obsecro, şi præcepit Christus quod præcipiendum non fuit, aut şi illi dimiserunt, quod tenendum fuit? Fuit bonum; præcipi, quod non fuit bonum fieri. Utique et în Abraham accusabis Dominum, cui primum præcepit de immolando filio, quod postmodum ipse inhibuit. Nunquid non bene præcepit Deus id fieri, quod non erai bonum fieri?

Şi eram bonum „quomodo postea prohibitum? Şi autem idem et bonum fuit præcipi, et bonum prohiber! nec eram quicquam absque raţionabili causa Deus permittit, nedum facere consentit, vides quia sola, intentio præcepţi, non actio facti Deum excusat, cum id bene præcepit, quod non est bonum fieri. Non eram Deus ad hoc intendebat, vei agi præcipiebat, ut Abraham filium immolaret; sed ut ex hoc maxime obdientia ejus, et constantia fidel vei amoris în cum probaretur, et în exemplo nobis *r*elingueretur. Hocquippe patenter et Dominus ipse postmodum profitetur cum alt: «Nunc cognovi quod timeas Dominum;» (Genes., cap. XXII, v.12) ac şi aperte diceret: Ad hoc stud tibi præcepi ad quod te paratum exhibuistt; ut ab aliis facerem cocinosci, quod ante secula de te ipse cognoveram. Recta igitur hæc intentio Dei fuit în facto quod rectum non fuit; et sic recta prohibitio ejus în illis quæ diximus, quæ ad hoc prohibit, non ut prohibitio teneretur, sed ut vitandæ inanis gloriæ nobis infirmis exempla darentur. Præcepit itaque Deus quod fieri bonum non fuit; sicut e contrario prohibuit, quod fieri bonum fuit. Et sicut ibi excusat cum intentio, ita et hic cos, qui præceptum opere non impleverunt. Sciebant quippe non ob hoc cum præcepisse, ut teneretur, sed ut prædictum exemplum præponeretur.

Căci dacă ar fi fost într-adevăr un bine, cum să i-l fi interzis? Dacă observi că acelaşi bine ce ţi-a fost transmis prin învăţătură, îţi este interzis, (căci Dumnezeu nu permite nimic în afara unei cauze raţionale, darămite să consimtă la făptuire) explicaţia întâmplării stă în faptul că nu actul făptuirii, ci singură intenţia învăţăturii este cea care-l scuză pe Dumnezeu când ne învaţă ce nu este bine să se facă; Dumnezeu nu-l învăţa, sau nu intenţiona să-l facă pe Avraam să-şi sacrifice fiul; ci voia să pună la încercare în cel mai înalt grad supunerea acestuia, statornicia credinţei şi iubirii lui faţă de El, printr-o întâmplare care să ne rămână şi nouă ca exemplu. Tocmai aceasta o mărturiseşte cu limpezime Dumnezeu când spune: „Acum am cunoscut că te temi de Dumnezeu”

(Geneza, XXII, 12); ca și cum ar zice pe faţă: Te-am învăţat tocmai ceea ce tu ai lăsat să se vadă că ești gata să făptuiești, ca prin această să fac să fie cunoscut și de ceilalţi ceea ce însumi știam despre tine încă înaintea veacurilor.

Așadar a fost dreaptă intenţia lui Dumnezeu în acest fapt nedrept însă; a fost dreaptă de asemenea și împiedicarea lui Avraam de la cele arătate deja, și aceasta nu în scopul impunerii unei interdicţii, ci pentru a ne oferi un exemplu despre ocolirea unei neputincioase glorii deșarte. Și astfel, Dumnezeu ne-a învăţat care bine n-a fost să fie făptuit, împiedicând deci facerea binelui. Și, după cum intenţia îl scuză pe Dumnezeu în aceasta, tot astfel îi iartă ea și pe cei care mai târziu n-au împlinit învăţătura prin faptă.

Știau desigur că prin cele arătate mai sus, El voia să dea tocmai un exemplu, nu să le impună învăţătura constrângerii.

29

Și astfel, tocmai prin voinţa sănătoasă a credinciosului, nu l-au dispreţuit ci au înţeles să nu i se împotrivească.

Așadar, dacă avem în vedere mai mult făptuirea decât intenţia, vom vedea că uneori nu numai că vrem să devenim potrivnici învăţăturii lui Dumnezeu, dar chiar făptuim ceva cu bună știinţă, fără vreo vină a păcatului; aceasta nu trebuie însă numită voinţă sau făptuire rea, deoarece în respectiva înfăptuire nu ne slujim de învăţătura lui Dumnezeu. Când intenţia nu este în dezacord cu intenţia învăţătorului, făptuirea devine o învăţătură. Astfel, intenţia celui ce ne poruncește îl scuză pe el însuși, deoarece ne-a învăţat despre făptuirea a ceea ce se consideră că nu trebuie făcut; în consecinţă, intenţia bunătăţii îl scuză și pe cel ce posedă această învăţătură.

Deci, ca să adun pe scurt cele spuse mai sus, voi arăta că patru sunt cele evidenţiate pentru a fi apoi rând pe rând comentate: viciul spiritului – care ne înclină spre

săvârșirea păcatului, apoi păcatul însuși – pe care l-am considerat constând din: consimţirea la rău sau în dispreţul faţă de Dumnezeu; în sfârșit, voinţa de rău și făptuirea lui.

După cum nu este același lucru *a voi* cu a împlini *voinţa,* tot astfel nici a păcătui nu e același lucru cu a înfăptui păcatul până la capăt. Despre consimţirea spiritului prin care păcătuim, trebuie să cugetăm ca și în legătură cu desăvârșirea făptuirii; adică, ceea ce mai întâi am consimţit, împlinim apoi prin făptuire. Așadar, când afirm că păcatul sau ispita sunt duse până la capăt prin trei modalităţi, adică prin desfătare, sugestie și consimţire, trebuie înţelese următoarele: prin aceste trei suntem atrași la făptuirea păcatului, așa cum s-a întâmplat și cu strămoșii noștri.

Salva itaque voluntate jubentis, non cum contempserunt, cujus voluntaţi se non esse contraries intellexerunt.

Şi ergo opera magis quam intentionem pensemus, videbimus non nunquam contra præceptum Dei non solum velle fieri, verum etiam fieri aliquid, et hoc scienter, sine ullo reatu peccati; nec malam voluntatem vei actionem ideo esse dicendam, quia præceptum Dei non servat în opere, cum a, voluntate præcipientis non discrepat ejus intentio cui præceptio fit. Şic eram intentio jubentis excusat ipsum, qui præcipit fieri quod tarnen minime convenit fieri: ita et cum cui fit præceptio, excusat charitatis intentio.

Ut ergo brevi conclusione supra dicta colligam, quatuor, sunt quæ præmisirnus, ut ab invicem lipsa diligenter distingueremus: vitium scilicet animi, quod ad peccandum pronos efficit; ac postmodum ipsum peccatum, quod în consensu Mali, vei contemptu Dei statuimus, deinde Mali voluntatem malique Operationen! Sicut autem non idem est velle, quod voluntatem implere, ita non idem est peccare, quod peccatum perficere. Illud quippe de consensu animi, quo peccamus, hoc de efectu operationis est accipiendum, cum videlicet illud, în quo prins

consensimus, opere implemus. Cum ergo peccatum, vei tentationem tribus modis dicimus peragi, suggestione scilicet, delectatione, consensu, ita est intelligendum, quod ad operationem peccati per hæc tria frequenter deducimur, sicut în primis contigit parentibus.

30

Persuasio quippe diaboli præcessit, cum ex gustu vetitæ arboris immortalitatem promisit; delectatio successit, cum mulier videns lignum pulchrum et ipsum intelligens suave ad vescendum, în concupiscenţiam ejus exarsist, cibi voluptate, quam credebat correpta. Quæ cum reprimere concupiscenţiam deberet, ut præceptum servaret, consentiendo în peccatum tracta est. Quod etiam peccatum cum per pœnitenţiam deberet corrigera, ut veniam mereretur, ipsum denique consummavit în opera; et ita tribus gradibus ad perpetrandum peccatum incessit. Şic et nos frequenter non ad peccandum, sed ad peccati perpetrationem, iisdem passionibus pervenimus, suggestione scilicet, hoc est, exhortatione alicujus non aliquid incitantis ad extenus agendum quod non convenit. Quod quidem agere şi delectabile noverimus, ante ipsum etiam factum ipsius facti delectatione mens nostra corripitur, et în lipsa cogitatione perdelectationem tentamur. Cui videlicet delectaţioni dum assentimus per consensum, peccamus. His tandem tribus ad operationem peccati pervenimus.

Sunt qui suggestionem carnis, etiamsi persona suggérons desit, comprehendi nomine suggestionis velint, veluti şi quis visa muliere, în concupiscenţiam ejus incidat. Sed hæc profecto suggestio nihil alind quam detectatio videtur esse dicenda;

Puterea de convingere a diavolului s-a arătat desigur atunci când, îndemnând la degustarea fructului oprit, a promis nemurirea; a urmat desfătarea, când femeia, aprinsă de pofta mâncării care o copleșea și văzând copacul frumos, a înţeles cât de plăcută e hrana oferită de el. Deși ar fi trebuit să-și înlăture această dorinţă pentru a

servi învăţătura lui Dumnezeu, ea a fost târâtă în păcat prin consimţire13. Acest păcat, deși ar fi trebuit îndreptat prin pocăinţă pentru a merita iertarea, s-a împlinit în cele din urmă prin făptuire; și astfel a căzut ea prin cele trei trepte în ducerea până la capăt a păcatului.

Astfel ajungem și noi adesea să păcătuim, sau la împlinirea păcatului prin aceleași patimi, mai precis prin sugestie, adică prin îndemnul altcuiva – nu neapărat din afară – care ne invită la făptuirea a ceea ce nu este permis. Căci dacă recunoaştem ca încântător ceea ce făptuim, înseamnă că gândirea noastră a fost sedusă de desfătare încă înaintea făptuirii; și astfel suntem ispitiţi prin desfătare în însuși actul cugetării. Păcătuim desigur deja în timp ce consimţim la această desfătare. În cele din urmă ajungem prin cele trei trepte la făptuirea păcatului.

Sunt unii care, chiar în absenţa persoanei ce le sugerează ispita trupului, ar vrea ca aceasta să fie cuprinsă în chiar denumirea sugestiei, ca de pildă când cineva de îndată ce vede o femeie ar și cădea în pofta pentru ea. Această sugestie se pare că nu trebuie numită altfel decât desfătare.

31

Această desfătare, ca fapt necesar, și altele asemănătoare amintite de mine mai sus, sunt numite *ispită omenească* de către Apostol, atunci când spune: „Să nu vă cuprindă decât ispita omenească. Dumnezeu credincios nu ar suporta să fiţi puși la încercare dincolo de câtă putere aveţi; va face însă odată cu ispita și ieșirea din ea, încât s-o puteţi răbda”. (I, Corinteni, X, 13).

În general, fie că e voinţă, fie consimţire, este numită ispită orice înclinaţie a spiritului către făptuirea celor necuvenite. Ispita este numită pe bună dreptate *omenească* căci fără de ea slăbiciunea omenească ar putea subzista cu greu sau chiar deloc; precum dorinţa trupească, sau orice dorinţă de hrană delicioasă, adică cele de care cerea să fie eliberat cel ce spune „Doamne, scoate-mă din nevoile mele”. (Psalm, XXIV, 17); adică, pornind de

la aceste ispitiri ale dorinţelor, apărute ca naturale și necesare, să nu fim târâţi spre consimţire; mai precis, să fim de-a dreptul lipsiţi de ele în viaţa aceasta plină de ispite, până la sfârșitul ei. Așadar, ceea ce spune Apostolul „Să nu vă cuprindă decât ispita omenească” este identic, ca idee, cu: dacă spiritul este înclinat, după cum am spus, către acea desfătare care este ispita omenească, aceasta nu trebuie să-l târască până la consimţirea păcătoasă. Dar, dacă ar întreba cineva, prin care virtute a noastră am putea rezista acelor dorinţe? i s-ar răspunde „Dumnezeu credincios care nu ar suporta să fiţi ispitiţi”, ca și cum i s-ar spune: mai curând trebuie să credem în Acela, decât să facem presupuneri despre noi, în Acela care promiţându-ne ajutor este sincer în toate cele promise, ceea ce înseamnă că este credincios; adică, trebuie dovedită în mod evident credinţa în legătură cu toate.

quam quidem delectationem quasi necessariam factam et cæteras hujusmodi, quas non peccatum esse supra meminimus, humanam tentationem Apostolus vocat cum alt: «Tentatio vos non apprehendat nisi humana. Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum ut possitis susţinere – (Corinth., I, cap. X, v.13) Tentatio autem generaliter dicitur quæcumque înclinaţio animi ad aliquid agendum quod non convenit, sive ilia voluntas sit, sive consensus. Humana vero tentatio dicitur, sine qua jam humana infirmitas vix aut nunquam subsistere potest, ut concupiscenta carnalis, vei delectabilis cibi desiderium, a quibus se liberări postülabat qui dicebat: «De necessitates mers erue me, Domine;» (Psalm., XXIV, v. 17) hoc est, de his tentationibus concupiscentiarum, quæ quasi naturales ac necessariæ jam factæ sunt, ne ad consensum pertrahant, vei vita ista, plena tentationibus, finita, prorsus eis care am. Quod ergo alt Apostolus: «Tentatio vos non apprehendat nisi humana,» consimilis sentenţia est ac şi diceret: Şi înclinatur animus ex delectatione quæ est, ut diximus, humana tentatio, non usque ad consensum pertrahat, în quo peccatum consentit. Quod quasi aliquis

quæreret, qua nostra virtute concupiscentiis istis possemus resistere? Fidelis, inquit, Deus qui non patietur vos tentari. Tanquam şi diceret: De ipso potius est confidendum, quam de nobis præsumendum, qui nobis auxilium promittens, în omnibus verax est promissis, quod est, cum fidelem esse, ut et scilicet de omnibus adhibenda sit fides.

32

Tunc vero non patitur nos tentari supra id quod possumus, cum permisericordiam suam ita hanc tentationem humanam temperat, ut non plus ad peccatum premat, quam perferre possimus, ei videlicet resistendo. Tunc autem insuper hanc ipsan tentationem nobis convertit ad commodum, dum per earn şic nos exercert, ut deinceps cum occurrerit, minus gravare possit, et jam minus impetum hoştis timeamus, de quo jam triumphavimus et perferre novimus. Omnis quippe pugna quam nondum experţi sumus, gravius susţinemus et amplius formidamus. Cum vero în consuetudinem victoribus venerit, panter virtus ejus et metus evanescit.

Atunci într-adevăr nu ne va mai chinui ispita peste ceea ce putem, când prin mila Lui va domoli această ispită omenească astfel, încât ea nu ne va mai împinge către păcatul pe care l-am putea desăvârși, ci îi vom rezista. Atunci ne va întoarce, totuși către această ispită și ne va pune la încercare prin ea, spre binele nostru, tocmai pentru ca, ocolită fiind de la început, să nu poată deveni copleșitoare; pentru ca astfel, să ne temem mai puţin de năvala dușmanului pe care l-am învins și pe care am învăţat totodată să-l îndurăm până la capăt.

Orice luptă pe care încă nu am încercat-o, o suportăm mai greu și ne este frică de ea. Când însă ea ne intră în obicei ca unor învingători, virtutea ei, la fel ca și teama, începe să se risipească.

CAPITOLUL IV
CAPUL IV

Despre sugestiile demonilor

Există nu numai sugestii ale oamenilor, ci și ale demonilor; și aceștia ne îndeamnă adesea la păcat, nu atât prin vorbe cât prin fapte.

Pricepuţi în privinţa naturii lucrurilor, atât prin perspicacitatea spiritului înnăscut cât și prin îndelungata experienţă (fapt pentru care demonii sunt numiţi și *cunoscători),* ei cunosc puterile naturale prin care slăbiciunea omenească poate fi dirijată cu ușurinţă către feluritele tulburări. Astfel, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, îi duc adesea pe unii la lâncezeală, după care acelora care le-o cer, le oferă remedii. De multe ori, încetând să-i mai rănească pe aceia, sunt luaţi drept vindecători. De altfel în Egipt li s-a îngăduit să făptuiască o serie de lucruri împotriva lui Moise și încă în mod miraculos, prin intermediul magilor, ba chiar prin acea putere naturală a lucrurilor pe care o cunoșteau. Totuși ei nu trebuie consideraţi creatori, cât, mai degrabă, îngrijitori ai faptelor; la fel cum cel care, urmând scrierea lui Vergilius14, (Georgice) se străduiește muncind să crească albinele, trebuie numit *îngrijitor al naturii* și nu creatorul albinelor, la fel și când îngrijește trupul taurului15

De suggestionibus dæmonum.

Sunt autem suggestiones non solum hominum, sed et dæmonum: quia et isti non nunquam ad peccatum nos incitant non tam verbis quam factis. Periti quippe naturæ rerum tam ingenii subtilitate, quam longa experientia, (unde et dæmones, hoc est, scientes sunt appellati) noverunt vires rerum naturales, unde ad libidinem, vei ad cæteros impetus humana infirmités facile possit commoveri. Şic et în languorem, De-o permittente, nonnunquam aliquos mittunt, ac postmodum supplicantibus sibi remedia conferunt, et frequenter cum cessant lædere, curare creduntur. Denique în Ægypto multă contra Moysem mirabiliter operări per magos sunt permissi, ac quidem naturali vi rerum, quam noverunt, non tam corum quæ faciebant creatoares dicendi quam compositores: velut şi quis juxta documentum Virgilii,

(Georg., lib. IV, v.310) tunsa carne tauri apes înde fieri laborând-o efficeret, non tam acum creator quam naturæ præparator dicendus esset.

Ex hac itaque rerum peritia quam habent în earum naturis dæmones nos în libidinem, vei cæteras animi passiones commovent, quacumque arte nobis ignorantibus ea's admovendo, sive în gustu, sive în stratu ea's ponendo, vei quolibet modo ea's interius vei extenus collocando. Multæ quippe sunt în herbis, vei seminibus, vei tam arborum quam lapidum naturis vires ad commovendos vei pacandos animos nostros aptæ, quas qui diligenter nossent, hoc agere facile possent.

Și astfel, prin priceperea pe care o au în ceea ce privește natura lucrurilor, demonii ne îndeamnă către poftă și celelalte patimi ale spiritului, apropiindu-ni-le nouă neștiutorilor prin orice meșteșug, fie că e vorba de pofta de mâncare, fie așezându-ni-le în așternut, fie potrivindu-ni-le mai înăuntrul sau afara noastră, după cum ne-o dorim noi.

Există desigur în ierburi sau seminţe, precum și în natura copacilor și a pietrelor, numeroase puteri potrivite pentru a mișca spiritele noastre sau a le face să păcătuiască, puteri pe care cunoscătorii lor pot să le dirijeze cu ușurinţă spre aceasta.

CAPITOLUL V
CAPUL V
De ce este pedepsită mai mult făptuirea păcatului decât păcatul însuși

Unii sunt peste măsură impresionaţi când ne aud afirmând că făptuirea păcatului este numită impropriu păcat, sau că nu orice duce la sporirea păcatului, sau că o plăcere mai deosebită provenită din greșeală este intim legată mai curând de desăvârșirea făptuirii decât de mărturisirea vinei. Le voi răspunde întâi acestora, arătându-le de ce nu trebuie să se mire atunci când adesea este hotărâtă o pedeapsă mare în ciuda dezvinovăţirii, ba

chiar atunci când în fapt nu s-a întâmplat nicio vină. Ar trebui oare să-i pedepsim și pe cei cunoscuţi ca nevinovaţi?

Iată, de pildă o femeie sărmană are un copil de alăptat, dar nu are nici măcar haine pentru sine și pentru micuţul din leagăn. Tulburată de mila pentru cel mic, când îl ia în braţe ca să-l înfășoare în zdrenţele ei, în cele din urmă, neajutorarea aceluia o silește ca, înfrângând forţa naturii, să-l înăbușe atunci când îl îmbrăţișează cu supremă dragoste; Augustin spune: „Să ai bunătate și fă ce vrei” Totuși, când femeia a venit la episcop pentru a se dezvinovăţi, i-a fost dată o pedeapsă grea, nu atât pentru greșeala săvârșită, ci pentru ca ea însăși și apoi rând pe rând alte femei să devină mai prevăzătoare în asemenea posibile situaţii.

Cur opera peccati magis quam ipsum puniatur.

Sunt etiam qui non mediocriter moventur, cum audiunt. nos dicere opus peccati non proprie peccatum dici, vei quidquam non addere ad peccati augmentum, curgravior satisfacţio poenitentibus înjungatur de operis efectu quam de culpæ reatu. Quibus quidem hoc primum respondeo, cur non præcipue mirentur pro e o, quod non nunquam magna satisfactionis instituitur poena, ubi nulla intercesserit culpa; et cos quandoque punire debeamus, quos innocentes scimus? Ecce eram pauper aliqua mulier infantulum habet lactentem, nec tantum indumentorum habet, ut et parvulo în cunis, et sibi sufficere possit. Miseratione itaque infantuli commota, cum sibi apponit, ut propriis insuper foveat pannis, et tandem infirmitate ejus vi naturae superata, opprimere cogitur quem amore summo completitur. «Habe, inquit Augustinus, charitatem et fac quidquid vis.» Quæ tarnen pro satisfactione, cum ad Episcopum venerit, gravis ei poena înjungitur, non pro culpa quam commiserit, sed ut lipsa deinceps vei cæteræ feminæ în talibus providendis cautiores reddantur.

36

Nonnunquam etiam contingit aliquem ab inamicis suiş apud judicem accusari, et tale quid illi imponi, unde

ilium innocentem esse judex cognoscit. Quia tarnen illi instant, et audienţiam în judicio postulant, statuto die causam ingrediuntur, testes proferunt licet falsos ad cum quern accusant, convincendum: quos tarnen testes cum nequaquam judex manifestis de causis refellere possit, cos suscipere lege compellitur; et corum probatione suscepta, punire innocentem debet, qui pururi non debet. Itaque punire debet, licet non meruerit, cum tarnen lege præcipiente hoc juste judex peragit. Ex his itaque liquet non nunquam pœnam raţionabiliter înjungi ei în quo nulla culpa præcessit. Quid igitur mirum, şi ubi culpa præcesserit, operaţio subsecuta pœnam augeat apud homines în hac vita, non apud Deum în futura? Non eram homines de occultis, sed de manifestis judecant, nec tam culpæ reatum, quam opens pensant efectum. Deus vero solus qui non tam quæ frunt, quam quo animo fiant, attendit, veracitér în intentione nostra reatum pensât, et vero judicio culpam examinat: unde et «probator cordis et renum» (Jerem., cap. XX, v.12) dicitur, et în abscondito videre (Matth., cap. VI, v.4). Ibi eram maxime videt ubi Nemo videt: quia în puniendo peccatum, non opus adtendit, sed animum; sicut nos e converse non animum quern non videmus, sed opus quod novimus. Unde saepe per errorem, vei per legis, ut diximus, coactionem, innocentes punimus, vei noxios absolvimus.

Se întâmplă adesea ca în faţa judecătorului să fie acuzat cineva de către dușmanii săi, punându-i-se în cârcă ceva din care judecătorul să afle nevinovăţia aceluia. Totuși, deoarece aceia insistă cerând să fie ascultaţi în proces, în ziua stabilită se începe cauza, prezentându-se dovezi – chiar și false – pentru a-l doborî pe cel acuzat; deoarece judecătorul nu poate nicidecum dovedi falsitatea acelor dovezi într-o cauză evidentă, el este silit prin lege să le accepte; după acceptarea lor, el trebuie să-l pedepsească pe cel ce nu trebuie să fie pedepsit. Deci el trebuie să pedepsească, oricât de nedemn ar fi s-o facă, făptuind în mod just până la capăt conform învăţăturii legii. De aici rezultă clar că uneori i se aplică în mod

raţional o pedeapsă celui ce nu poartă nicio vină. Să fie aşadar uimitor că atunci când există o vină precedentă, făptuirea ce-i urmează sporește pedeapsa dată în faţa oamenilor în această viaţă, și nu în cea viitoare în faţa lui Dumnezeu?

Căci oamenii nu judecă cele ascunse, ci mai ales evidenţele și cântăresc nu atât acuzaţia de vinovăţie, cât mai ales efectul făptuirii. Singur Dumnezeu, care observă nu doar cele făptuite, cât mai ales cele ce sunt în gând, cântărește cu adevărat vina din intenţia noastră, cercetând-o cu dreapta judecare; pornind de la acestea este și numit „cel ce pune la încercare inima și rinichii” (Ieremia, XX, 12) și cel ce „vede în ce este ascuns” (Matei, VI, 4). Căci El vede întru totul, unde nimeni nu vede; pedepsind păcatul, El nu s-a ocupat de faptă ci de spirit, după cum noi, dimpotrivă, nu ne-am ocupat de spiritul pe care nu-l vedem, ci de fapta ce o cunoaştem, de unde și faptul că adesea, prin rătăcire sau prin constrângere legală, după cum am spus, îi pedepsim pe nevinovaţi sau

Îi iertăm pe cei răi. Dumnezeu este numit „cel ce pune la încercare” și „cunoscător al inimii și al rinichilor”, adică al tuturor intenţiilor aflate în pornirea sufletească sau în slăbiciune, sau a celor provenite din desfătarea trupească.

Probator et cognitor cordis et renum dicitur Deus; hoc est, quarumlibet intentionum ex affectione animæ, vei infirmitate, seu delectatione Garnis provenientium.

CAPUL VI

CAPITOLUL VI

De peccatis spiritualibus vei carnalibus.

Cum eram omnia peccata sunt animæ tantum, non camis, (ibi quippe culpa et contemptus Dei esse potest, ubi ejus notiţia et ratio consistera habet) quædam tarnen peccata spiritualia, quædam carnalia dicuntur, hoc est, quædam ex vitiis animæ, quædam ex infirmitate camis

provenientia. Et quamvis concupiscentia solius sit animæ, sicut et voluntas, (non eram concupiscere vei desiderare aliquid nisi volendo pqssumus) concupiscentia tarnen carnis, sicut et concupiscentia spiritus dicitur: Care eram, alt Apostolus, concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem (Galat., cap V, cap. XX, v.12); hoc est, ex delectatione quam habet în carne, quædam appétit, quæ tarnen judicio rationis refugit, vei appetenda censet.

Despre păcatele spirituale și cele trupești.

Deși toate păcatele aparţin sufletului și nu trupului (în acest caz poate constitui o vină și dispreţul faţă de Dumnezeu, mai ales când gândul și cunoaşterea au consistenţă) unele sunt numite spirituale, altele trupești, adică provenind fie din viciile sufletului, fie din slăbiciunea trupului. Oricum, pofta sufletului e mai individualizată; voinţa însă (căci nu putem pofti sau dori ceva decât voind) e numită poftă a trupului, alteori însă și poftă a spiritului; căci Apostolul spune: „Trupul poftește împotriva spiritului și spiritul împotriva trupului (Galateni, V, 7); adică, din desfătarea pe care o obţine prin trup, spiritul dorește tocmai ceea ce se retrage din calea judecăţii raţionale, socotind că trebuie să dorească chiar aceasta.

39

CAPITOLUL VII

CAPUL VII

De ce este numit Dumnezeu cercetătorul inimii și al rinichilor

Așadar, conform celor arătate înainte referitor la poftele trupului și cele ale sufletului, Dumnezeu a fost numit cel ce pune la încercare inima și rinichii, adică cercetător al intenţiilor și consimţirilor ce provin de acolo. Noi însă, neavând puterea de a distinge sau de a face lumină în această problemă, ne întoarcem judecarea către făptuirile cele mai evidente, dar nu pedepsim atât vina, cât făptuirea, și ne străduim să pedepsim ceva, nu atât pentru că acel ceva ar dăuna sufletului, cât pentru că ar putea dăuna altora; astfel, mai degrabă prevenim daunele

publice; decât săli îndreptăm pe cei însinguraţi; iată cele spuse de Domnul lui Petru: „Dacă fratele tău ar păcătui faţă de tine, mustră-l pentru aceasta doar între tine și el” (Matei, XVIII, 15); ce înseamnă „a păcătuit faţă de tine”? adică nu faţă de altul? să fie ca și cum ar trebui să pedepsim sau să îndreptăm mai mult nedreptăţile aduse nouă decât pe cele provocate altora? Nu e corect. A spus: „Dacă ar păcătui faţă de tine” înţelegând prin aceasta dacă ar făptui pe faţă, ca prin exemplul său să te poată corupe.

Căci chiar dacă el păcătuiește mult în sine, atâta timp cât vina sa ascunsă îl face doar pe el vinovat, nu-i târăște pe ceilalţi prin exemplul său la vinovăţie.

Cur Deus clicatur inspector cordis et renum.

Juxta igitur hæc duo, concupiscenţiam carnis et concupiscenţiam animae, quae praemisimus, probator cordis et renum dictus est Deus, hoc est, inspector intentionum vei conspnsuum indeprovenientium. Nos vero qui hoc discutere ac disjudicare non Valerius, ad opera maxima judicium nostru m convertimus, nec tam culpas quam opera punimus, nec în aliquo tam quod ejus animae nocet, quam quod alils nocere possit vindicare studemùs, ut magis publica præveniamus damna, quam singülaria corrigamus, juxta quod et Dominus” Petro alt: «Şi peccaverit nu te frater tuus, corripe ilium inter te et Ipsum solum.» (Matth., cap. XVIII, v.15) Quid est: «Peccaverit între,» quasi non în alium, ut magis injurias nobis quam aliis illatas corrigera vei vindicare debeamus? Absit. «Şi peccaverit între,» dixit cum manifeste agit unde te per exemplum corrumpere possit. Qoud şi eram în se tantum peccat, cum culpa ejus occulta cum solum reum constituit, non ad reatum alios quantum în se est per exemplum trahit.

Etsi eram desunt qui malam ejus actionem imitentur vel etiam cognoverint, actio tarnen lipsa magis quam animi culpa câştiganda est apud homines; quia plus offensæ contrahere potuit, et perniciosius per exemplum fieri,

quam culpa latens animi. Omne namque quod în communem perniciem, vei în publicum redundare potest incomodum, câştigatione majori est puniendum, et quod contrahit majorem offensam, graviorem inter nos promeretur poenam, et majus hominum scandalum majus inter homines incurrit supplicium, etsi levior præcessit culpa. Ponamus eram aliquem coitu suo mulierem aliquam corrupisse în ecclesia: quod cum ad aures populi delatum fuerit, non tantum de violatione feminæ ac veri templi Dei, quantum de infractione corporalis templi commoventur; cum tarnen gravius sit în mulierem, quam în parietes præsumere, et homini quam loco injuriam inferre. Et incendia domorum majori poena vindicamus, quam în peracta fornicatione, cum longe apud Deum hæc illis habentur graviora.

Et hæc quidem non tam justiţiæ debito, quam dispensationis aguntur temperamento, ut quemadmodum diximus, publica præveniendo damna communi consulamus utilităţi.

Chiar dacă lipsesc cei care ar imita sau ar cunoaşte reaua făptuirea a cuiva, totuși în faţa oamenilor trebuie îndreptată mai curând făptuirea în sine decât vina spiritului, deoarece aceea a putut să-i incite mai mult împotriva răului săvârșit și să-l facă mai primejdios pe făptuitor prin exemplu, decât vina ascunsă a sufletului. Tot ceea ce se poate revărsa spre dezastrul comun sau într-un loc public, este stânjenitor și trebuie pedepsit printr-o mustrare mai aspră; și cu cât provoacă tuturor o jignire mai mare, cu atât primește din partea noastră o pedeapsă mai grea, scandalizarea oamenilor devine mai mare, pătrunzând printre ei ideea unui supliciu cât mai mare, chiar dacă făptuirea a fost precedată de o vină mai ușoară. De exemplu, să considerăm că cineva seduce o femeie prin act sexual chiar în biserică; dacă acest lucru ar ajunge la urechile poporului, toţi ar fi cutremuraţi nu atât de pângărirea femeii și a adevăratului spaţiu al lui Dumnezeu, cât de „frângerea” fizică a templului – ca spaţiu; aceasta pentru că ar fi fost mai împovărător să-și imagineze

dinainte ceva în legătură cu femeia, decât în legătură cu pereţii, sau să-i provoace o nedreptate omului decât locului.

Și incendierea caselor o răzbunăm cu o pedeapsă mai mare decât atunci când este vorba de preacurvia dusă până la capăt, deși în faţa lui Dumnezeu aceasta este considerată o faptă mult mai gravă. Toate acestea deci sunt făcute nu atât din datoria faţă de justiţie cât, am mai spus, dintr-o împărţire a justei proporţii încât, evidenţiind pedepsele publice, să ne îngrijim de utilitatea lor obștească.

41

Așadar, pentru păcatele mai mici aplicăm pedepse mai mari, nu atât pentru că am veghea la dreptatea justiţiei încălcată din vină, cât gândindu-ne prin delimitarea clară dată de previziune, la mărimea neajunsului ce ar rezulta printr-o pedeapsă mai ușoară. Deci, lăsând în seama judecării divine greșelile spiritului, urmărim cu judecarea noastră efectele acestora ce trebuie noi să le judecăm fiind atenţi în delimitarea lor mai curând la obsesia prudenţei decât la puritatea dreptăţii. Dumnezeu însă dă fiecăruia în parte pedeapsa, conform mărimii vinei, încât toţi cei ce îl dispreţuiesc în egală măsură, sunt pedepsiţi într-o bună zi cu aceeași pedeapsă, indiferent cărui rang sau profesii i-ar aparţine. Căci dacă un călugăr și un laic ar cădea în egală măsură în consimţirea preacurviei, iar mintea laicului s-ar aprinde într-atât încât chiar de ar fi călugăr nu s-ar putea abţine de la rușine, nici măcar din respect faţă de Dumnezeu, aceeași pedeapsă ar primi-o ca și călugărul.

Deci trebuie simţit la fel și faţă de cel ce revoltă pe mulţi, păcătuind pe faţă și corupând prin exemplul său, ca și faţă de altul care, păcătuind pe ascuns, își face rău doar sieși. Cel care păcătuiește pe ascuns este la fel cu cel ce se arată pe faţă, printr-o asemănătoare dispreţuire a lui Dumnezeu; faptul că nu-i corupe pe alţii este mai curând întâmplător, decât faptul de a fi fost lăsat liber chiar de

Dumnezeu, necruţându-se pe sine însuşi nici de dragul Lui, încât în cele din urmă să fie judecat în faţa lui Dumnezeu pentru o vină egală cu cea săvârşită înainte.

Sæpe igitur minima peccata majoribus pœnis vindicamus, non tam æquitate justiţiæ adtendentes, quæ culpa præcesserit, quam discretione providentiæ cogitantes, quanta hinc contingere possit incommodités, şi leviter puniatur.

Culpas itaque animi divino rezervantes judicio, efecta earum de quibus judecare habemus, prosequimur nostro, dispensationem în talibus, hoc est prudentiæ, quam diximus, rationem magis quam æquitatis adtendentes puritatem. Deus vero unius cujusque pœnam secundum culpæ quantitatem disponit, et quicumque ipsum æqualiter contemnunt, æquali postmodum pœna puniuntur, cujusque conditionis aut professionis sunt. Şi eram monachus et laicus în consensum fornicationis panter veniant, et mens quoque laici în tantum sit accensa, ut neque ipse, şi monachus esset, pro reverenţia Dei ab ista turpitudine desisteret, camdem quam monachus pnam meretur. Şic et de iliis sentiendum est quorum alter manifeste peccans multos scandalizat, ac per exemplum corumpit; alter vero, cum occulte peccet, soli sibi nocet. Şi eram qui occulte peccet, în codem, quo iile, proposito et pari contemptu Dei existit, ut quod alios non corrumpit, fortuitu magis eveniat, quam ipse propter Deum dimittat, qui nec sibi ipsi propter Deum temperat, profecto pari reatu apud Deum constrângitur.

42

Solum quippe animum în remuneratione boni vei Mali, non efecta operum Deus adtendit, nec quid de culpa vei bona voluntate nostra proveniat pensât, sed ipsum animum în proposito suæ intentionis, non in efectu exterioris operis dijudicat. Opera quippe quæ, ut prædiximus, æque reprobis ut electis communia sunt, omniaque în se indiferenţia, nec nisi pro intentione agentis bona vei mala dicenda sunt, non videlicet quia bonum vei

malum sit ea fieri, sed quia bene vei male frunt, hoc est, ea intentione qua convenit fieri, aut minime. N-am, ut beatus meminit Augustinus, ipsum malum esse bonum est, cum e o quoque bene utatur Deus, nec aliter ipsum esse permittat, cum tarnen ipsum nequaquam sit bonum. Cum itaque dicimus intentionem hominis bonam, et opus illius bonum, duo quidem distinguimus, intentionem scilicet ac opus, unam tarnen bonitatem intentionis; veluti şi dicamus bonum hominem, et filium boni hominis, duos quidem homines, non duas bonitates figuramus. Sicut ergo homo bonus ex propria bonitate dicitur, filius autem boni hominis cum dicitur nihil în se boni habere, ex hoc monstratur: ita cujusque intentio bona în se vocatur, opus vero bonum non ex se appellatur quod ex bona procedat intentione. Una itaque est bonitas, unde tam intentio quam operaţio bona dicitur, sicut una est bonitas, ex qua bonus homo, et filius hominis boni appellatur; vei una bonitas, ex qua bonus homo, et bona hominis voluntas dicitur.

Dumnezeu în răsplătirea binelui sau răului judecă doar spiritul nostru și nu este atent la urmările făptuirilor; și, pentru a nu se naște din voinţa noastră de bine ceva legat de o posibilă vină, El hotărăște asupra spiritului nostru, dar nu prin efectul vizibil al făptuirii, ci pornind de la structura intenţiei acesteia.

După cum am mai spus, făptuirile comune aparţinând atât celor dragi cât și celor respingători sunt în sine lipsite de deosebiri și nu trebuie numite bune sau rele pornind de la intenţia făptuitorului sau pentru că existenţa lor ar însemna binele sau răul; ele devin bine sau rău pentru că există, adică prin acea intenţie prin care s-a hotărât ca ele să existe sau nu. Căci, după cum amintește și fericitul Augustin, însăși existenţa răului e un bine, de vreme ce Dumnezeu se folosește bine de acesta, neîngăduind ca el să fie altfel decât este, deși răul nicidecum nu poate fi binele.

Când numim însă intenţia bună a omului și făptuirea sa bună, distingem totuși între două, adică intenţia și făptuirea; ar fi deci o singură bunătate a intenţiei; ar fi ca

și când numind un *om bun* și *fiul omului bun* ne-am imagina totuși doi oameni și nu două bunătăţi; aşadar, după cum omul bun e numit pornindu-se de la propria lui bunătate, când este numit *fiul omului bun,* după cum demonstrează exemplul, acesta nu are nimic bun; astfel, buna intenţie a fiecăruia este numită în propria ei persoană, iar făptuirea nu este numită bună în sine, deoarece izvorăște din buna intenţie. Și astfel, una este bunătatea pornind de la care atât intenţia cât și făptuirea sunt numite bune, alta este bunătatea care determină numirea de *om bun* și *de fiu al omului bun,* adică o anumită bunătate este cea de la care este numit omul bun și voinţa bună a omului.

43

Cei ce obișnuiesc să arate cd făptuirea este cea care face demnă de răsplată intenţia sau că duce la sporirea recompensei, ar trebui să observe cât este de neserioasă această obiecţie a lor. Ei afirmă că buna intenţie și efectul bunei intenţii formează două bunuri; în consecinţă că binele adăugat binelui trebuie să valoreze mai mult decât fiecare în parte.

Le răspund acestora întrebându-i: dacă acel tot valorează mai mult decât fiecare componentă în parte, oare nu suntem siliţi să-l acceptăm ca fiind, tocmai de aceea, demn de o răsplată mai mare16? Nu neapărat. Există desigur numeroase lucruri însufleţite și neînsufleţite a căror multitudine este mai folositoare în unele direcţii decât fiecare element component al acelei mulţimi, dar cu toate acestea nu li se cuvine nicio recompensă. Iată, boul înjugat alături de bou sau de cal, sau lemnul adăugat la lemn sau la fier, sunt lucruri bune, ba mai mult, îmbinarea lor e mai puternică decât fiecare în parte, dar cu toate acestea nu se bucură de o recompensă mai mare.

S-ar putea spune că, într-adevăr așa este, căci fiind lipsite de raţiune, nu sunt dintre cele ce ar merita recompensă. Dar oare, făptuirea noastră are raţiune pentru a fi demnă? Deloc, s-ar putea zice; se spune totuși

că făptuirea e demnă, deoarece ne face să devenim demni, adică ne face demni de răsplată, chiar de una mai mare. Acest lucru l-am negat însă, bineînţeles, mai înainte; ascultă deci de ce trebuie negat.

Există în intenţia celor sărmani, legat de construirea bisericilor, două elemente: unul este împlinirea sentimentului pietăţii personale, iar celălalt este banul pe care l-au pregătit, dar care le-a fost smuls prin violenţă.

Qui ergo soient objicere Operationen quoque intentionis remuneratione dignam esse, vei ad aliquod remunerationis augmentum proficere, adtendant quod nugătoria corum sit obiectio. Duo, inquiunt, bona sunt, intentio bona et bonæ intentionis effectus, et bonum bono adjunctum plus aliquid vaiere quam singura debet.

Quibus respondeo: quod şi ponamus plus illud totum vaiere quam singura; nunquid ideo majori remuneratione dignum cogimur concedera? Non utique. Multă quippe sunt tam animata quam inanimata, quorum multitudo ad plura utilis est, quam unumquodque în ea multitudine comprehensum, quibus tarnen omnibus nulla prorsus remuneratio debetur. Ecce eram bos bovi vei equo adjunctus, sive lignum ligno vei ferro, res quidem bonæ sunt, et plus corum multitudo quam singura valet, cum tarnen nihil omnino remunerationis amplius habeat.

Révéra, inquies, ita est; quia non sunt talia quæ mereri possint, cum ratione careant. Sed nunquid opus nostru m rationem habet, ut mereri possit? Nequaquam, inquies; sed tarnen mereri opus dicitur, quia nos mereri tacit, hoc est, dignos remuneratione, vei saltern majore. Sed hoc profecto supra negavimus, et cur negândum sit extraea quæ diximus, accipe. Sunt duo în codem proposito ædificândi domos pauperum, alter devotionis suæ affectum împlet, alter vero pecunia quam præparaverat, sibi violenter ablata.

quod proposait consummare non permittitur, nulla sui culpa intervenierte, sed sola cum violenţia

præpediente. Nunquid ejus meritum id quod extenus est actum, minuere potuit apud Deum, aut maliţia alterius cum minus acceptabilem De-o facere potuit, qui, quantumcumque potuit, pro De-o fecit? Alioquin magnitude pecuniæ unumquemque meliorem ac digniorem facere posset, şi videlicet ad meritum vei augmentum meriţi proficere lipsa posset, et quo ditiores homines essent, meliores fieri possent, cum ipsi ex copia divitiarum devotioni suæ plus possent în operibus addere. Quod quidem existimare, ut opes scilicet ad veram beatitudinem, vei ad animae dignitatem quidquam valeant conferre, vei de mentis pauperum quidquam auferre, summa est insania. Şi autem animam meliorem efficere non potest possessio rerum, utique nec earn De-o cariorem facere potest, nec în beatitudine meriţi quidquam obţinere.

Astfel celui sărman nu-i este permis să ducă la bun sfârșit ceea ce și-a pus în vedere, fără să fi intervenit vreo vină a sa, singură violenţa fiind cea care îl ţine legat. Oare făptuirea din afară să poată diminua meritul său, sau nemernicia altuia să-l poată face mai puţin acceptabil în faţa lui Dumnezeu, chiar pe acela care a făcut atât cât a putut pentru El? Ar însemna că mărimea averii l-ar putea face pe câte unul fie mai bun, fie mai demn, mai ales dacă aceasta ar folosi meritului sau sporirii acestuia, încât oamenii ar deveni cu atât mai bogaţi cu cât ar adăuga din mulţimea bogăţiei lor mai multe înfăptuirii pietăţii. Este însă cea mai mare sminteală ceea ce pot crede unii, anume că bogăţiile duc la adevărata fericire, sau că așezate la un loc cu demnitatea sufletului ar avea vreo valoare, sau să smulgi ceva din meritele săracilor. După cum stăpânirea lucrurilor nu poate face sufletul mai bun, tot așa nu-l poate face mai drag lui Dumnezeu și nici nu obţine nimic din fericirea pe care o dă meritul.

CAPITOLUL VIII
Despre recompensarea făptuirilor exterioare

Nu negăm totuși faptul că în această viaţă se pune ceva și pe seama făptuirilor bune sau rele, încât suntem fie

incitaţi prin recompensa prezentă, spre cele bune fie trași înapoi de la cele rele, prin posibila pedeapsă; astfel mulţi se folosesc de exemple în făptuirea celor ce se cuvin dar și în a se feri de cele ce nu se cuvin.

CAPUL VIII

De remuneratione operum exteriorum.

Nec tarnen negamus în hac vita bonis istis operibus vei malis aliquid trebui, ut ex præsenti retributione în præmio vei pœna amplius ad bona incitemur, vei malis retrahamur; et de aliisalii exempla sumant în faciendis quæ conveniunt, vei cavendis quæ non conveniunt.

CAPUL IX

CAPITOLUL IX

Quod Deus et homo în Christo uniţi non sit melius aliquid quam solus Deus.

Denique ut ad præmissa redeamus, ubi videlicet dictum est, quia bonum bono additum quiddam melius efficit quam unumquodque corum per se sit; vide ne illuc usque ducaris, ut Christum, id est, Deum et hominem sive invicem in persona unitos melius quiddam dicas quam lipsa Christi divinitas vei humanitas sit, hoc est, ipse Deus homini unitus, vei ipse homo a De-o assumptus. Constat quippe în Christo tam assumptum hominem, quam Deum assumentem esse bonum, et utramque substanţiam non nisi bonam intelligi posse; sicut et în singuris hominibus tam corporea quam încorporea substantia bona est, licet ad dignitatem vei meritum animæ bonitas corporis nihil referat. At vero quis totum id quod Christus dicitur, hoc est simul Deum et hominem, vei quamcumque rerum multitudinem De-o præferre audebit, tanquam e o melius aliquid esse possit, qui et summum bonum est, et ab ipso quidquid boni habent, accipiunt omnia? Quamvis eram ad aliquid agendum nonnulla ita necessaria vicleantur, ut non id facere Deus sine ilis possit tanquam quibusdam adminiculis, vei primordialibus causis, nihil tarnen, quantacumque sit rerum magnitude, De-o melius dici potest.

Din ce motiv Dumnezeu și omul uniţi în Hristos nu reprezintă ceva mai bun decât Dumnezeu singur

Să ne întoarcem, în sfârșit, la premise, adică la afirmaţia conform căreia binele adăugat binelui generează un bine mai bun decât fiecare în sine; fii însă atent să nu ajungi să afirmi că Hristos, adică Dumnezeu, și omul, uniţi reciproc într-o persoană, formează ceva mai bun decât ar fi în parte divinitatea Lui sau umanitatea sa, înţelegându-l aici pe Dumnezeu însuși unit cu omul, sau umanitatea însăși asumată de Dumnezeu.

Se admite chiar și faptul că omul este în Hristos în măsura bunătăţii lui Dumnezeu care și l-a asumat, astfel încât fiecare din cele două substanţe poate fi înţeleasă doar ca bună. Și, deoarece în fiecare om atât substanţa corporală – cât și cea necorporală – este bună, se admite că bunătatea trupului nu duce la niciun merit sau demnitate a sufletului. Cine va îndrăzni să pună mai presus de Dumnezeu acel tot numit Hristos adică Dumnezeu și om în același timp – sau vreo altă mulţime a lucrurilor de orice fel, ca și cum ar reprezenta ceva mai bun? Mai ales că El, fiind supremul bine, toate cele ce au ceva bun, îl primesc de la El.

Deși s-ar părea că pentru a face orice, sunt necesare mai multe elemente, deci că Dumnezeu nu ar putea face nimic fără ele – privite ca ajutoare sau cauze primordiale – totuși, în ciuda mărimii lucrurilor, nimic nu poate fi numit mai pun decât Dumnezeu.

Astfel, deși e clar că numărul lucrurilor bune, ca și bunătatea, înseamnă o pluralitate, nu rezultă din aceasta că bunătatea ar fi mai mare; ar fi ca și cum, dacă știinţa e în general bogată, sau dacă numărul știinţelor e în creștere, n-ar mai fi necesară sporirea cunoaşterii fiecăreia, deci augmentarea în timp. Astfel se întâmplă și în cazul lui Dumnezeu: deși el este bun în sine și creează nenumărate lucruri ce fiinţează în general sau au fiinţare bună numai prin El bunătatea răspândindu-se în mai

multe, încât numărul lucrurilor bune devine mai mare – totuși nicio bunătate n-o poate egala sau depăși pe a Sa. Deși bunătatea există și în om și în Dumnezeu – aceștia fiind însă de substanţă și de natură diferite – ea nu poate fi nici egalată, nici depășită când aparţine vreunui lucru divin; și astfel, nimic nu trebuie numit mai bun decât Dumnezeu, sau egal cu el.

Etsi eram bonarum rerum numerus constat, ut bonitas în pluribus sit, non ideo bonitatem majorem esse contingit: velut şi scientia în pluribus abundent, aut scientiarum numerus crescat, non ideo scienţiam cujusque crescere necesse est, ut major scilicet fiat quam prins. Şic et cum în se deus bonus sit et innumerabilia creet, quæ nec esse, nec bona esse nisi per ilium habent, bonitas per cum în pluribus est, ut major sit numerus bonarum rerum, nulla tarnen bonitas ejus bonităţi præferri vei æquari potest. Bonitas quidem în homine et bonitas în Deo est, et cum diversæ sunt substanţiae vei naturae quibus bonitas inest, nullius tarnen rei bonitas divinæ præferri vei æquari potest; ac per hoc nihil melius, hoc est, majus bonum quam Deus, vei aeque bonum dicendum est.

CAPUL X
CAPITOLUL X

Quod multitudo bonorum non est melius uno bonorum.

În opere vero et intentione nec bonitatum aut bonarum rerum numerus consistere videtur. Cum eram bona intentio et bona operaţio dicitur, hoc est, ex bona intentione procédons, sola bonitas intentionis designator; nec în cădem significatione nomen boni retinetur, ut plura bona dicere possimus. N-am et cum dicimus simplicem hominem esse, et simplicem dictionem, non ideo hæc esse concedimus plura simplicia, cum hoc nomen *simplex* aliter hic, et aliter ibi sumatur. Nemo ergo nos cogat, ut cum bonæ intenţioni bona operaţio additur, concedamus, bonum bono superaddi tanquam plura sunt bona, pro quibus remuneratio crescere debeat; cum, ut dictum est,

nec plura bona recte dicere possimus ilia, quibus boni vocabulum nequaquam uno modo convenit.

De ce mulţimea bunurilor nu reprezintă ceva mai bun decât unul dintre ele

Se pare că atât în făptuire cât și în intenţie nu are importanţă numărul bunătăţilor sau al lucrurilor bune; aceasta, deoarece când este numită intenţia bună, dar și făptuirea bună – adică pornită din intenţia bună – este desemnată doar bunătatea intenţiei; din aceasta nu este reţinut prin semnificare numele binelui astfel, încât să putem afirma mai multe bunuri; când spunem că *omul este simplu,* sau *vorbirea este simplă,* nu considerăm că ar fi o pluralitate de simplităţi, ca și cum determinantul *simplu* ar fi atribuit când unuia, când alteia.

Să nu ne silească aşadar nimeni, să acceptăm că, adăugând buna făptuire la buna intenţie, adică binele la bine, acesta devine mai numeros, încât după cum a sporit, pe atât ar trebui să crească și recompensa; de asemenea, după cum am mai spus, să nu fim siliţi să nu putem numi just acele lucruri din care, chiar numeroase fiind, e clar că nu rezultă numirea binelui.

CAPITOLUL XI
CAPUL XI
Cum există făptuirea bună prin intenţia bună

Afirmam că intenţia bună, adică dreaptă, există în sine; făptuirea însă o numim bună, nu pentru că ar avea ceva din bine, ci pentru că pornește din intenţia bună. Astfel, se poate întâmpla cu unul și același om, ca în momente diferite, în funcţie de diversitatea intenţiei, făptuirea lui să fie numită când bună, când rea; se pare că astfel ar avea loc o schimbare a atitudinii faţă de bine și rău.

Iată această propoziţie: *Socrate stă jos*; de exemplu, intelectul lui se schimbă în raport cu adevărul sau falsul, în timp ce Socrate, când stă jos, când stă în picioare. Dar permanenta modificare a varietăţii legate de adevăr și fals, afirmată de Aristotel ca dependentă de acestea, nu are loc

pentru că s-ar schimba sau ar lua asupra lor ceva din schimbare cele aflate în jurul adevărului sau falsului, ci pentru că lucrul subiect în sine, în acest caz Socrate, se mişcă, de la şedere la stare sau invers.

Quod intentione bona sit opus bonum.

Bonam quippe intentionem, hoc est, rectam în se dicimus: operationem vero, non quod boni aliquid în se suspiciat, sed quod ex bona intentione procedat. Unde et ab codem homine cum în diversis temporibus idem fiat, pro diversitate tarnen intentionis ejus operaţio modo bona, modo mala dicitur, et ita circa bonum et malum variari videtur. Sicut hæc propositio: *Socrates sedet,* vei ejus intellects circa verum et falsum variatur, modo Socrate sedente, modo stanţe. Quam quidem permutationem varietatis circa verum et falsum ita in his Aristoteles contingere dicit, non quod lipsa, quæ circa verùm vei falsum mutantur, aliquid suspiciant sui mutatione, sed quod res subiecta, id est, Socrates, în se ipso moveatur, de sessione scilicet ad stationem, vei e converse.

CAPUL XII
CAPITOLUL XII
Unde bona intentio sit dicenda?

Sunt autem qui bonam vei rectam intentionem esse arbitrantur, quotiescumque se aliquis bene agere credit, et De-o plăcere id quod tacit; sicut et illi qui Martyres persequebantur, de quibus Veritas în Evangelio: «Venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare De-o.» (Joan., cap. XVI, v.1) Qualium ignorantiæ Apostolus quidem compatiens alt: «Testimonium illis perhibeo, quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scienţiam;» (Rom., cap. X, v.2) hoc est, magnum tervorem habent ac desiderium in his faciendis, quæ De-o plăcere credunt; sed quia in hoc animi sui zelo vei studio decipiuntur, erronea est corum intentio, nec simplex est oculus cordis, ut dare videre queat, hoc est, ab errore sibi providere. Diligenter itaque Dominus, cum secundum intentionem rectam vei non rectam opera distingueret,

oculum mentis, hoc est, intentionem «simplicem» et quasi a sorde puram, ut clare videre posset, aut e contrario «tenebrosam» vocavit, cum diceret: «Şi oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit»; (Matth., cap. VI v.22) hoc est, şi intentio recta fuerit, toată massa operum indeprovenientium, quæ more corporalium rerum videri possit, erit luce digna, hoc est bona: şic e contrario.

De unde trebuie numită intenţia bună?

Sunt unii care consideră că intenţia este bună sau dreaptă; întotdeauna se găsește câte unul care să creadă că tot ce face el e bine făcut, ba chiar plăcut lui Dumnezeu; ca și cei care i-au persecutat pe martiri, și despre care Adevărul spune în Evanghelie: „A venit ora când oricine care v-a omorât, să fie socotit ca a arătat supunere lui Dumnezeu”. (Ioan, XVI, 1). Apostolul răspunde neștiinţei acelora compătimindu-i: „Le aduc dovadă acelora că au dorinţa de a se întrece pentru Dumnezeu, dar nu urmând știinţa”. (Romani, X, 2). Adică, aceia manifestă o mare înflăcărare și dorinţă în a făptui ceea ce ei cred că îi place lui Dumnezeu; dar, pentru că în acest zel sau dorinţă a spiritului sunt amăgiţi, intenţia lor este greșită, astfel încât ochiul inimii nu este suficient pentru strădania de a vedea clar, adică pentru a se feri din timp de greșeală.

Și astfel, când Dumnezeu va distinge cu grijă, conform intenţiei, făptuirile drepte sau nedrepte, va numi ochiul inimii – adică intenţia *simplu* și pur, lipsit de murdărie, în funcţie de cum va fi el în stare să vadă cu claritate; în caz contrar intenţia va fi numită întunecoasă. Iată ce spune: „Dacă ochiul tău va fi simplu, întregul tău trup va fi strălucitor”; (Matei, VI, 22) adică, dacă intenţia va fi fost dreaptă, totalitatea făptuirilor provenite din ea, analog lucrurilor corporale vizibile, poate fi privită ca demnă de strălucire, deci bună; în aceeași măsură este valabil și contrarul.

51

Deci intenţia nu trebuie numita bună pentru că pare

bună, ci, mai presus de toate, pentru că poate fi considerată astfel; este evident că nu poate exista vreo înșelăciune în ceva spre care se tinde și despre care se crede că îi place lui Dumnezeu. De altfel chiar și necredincioșii ar avea făptuiri bune precum noi, dacă, asemenea nouă, ar crede că pot fi mântuiţi prin faptele lor sau că acestea îi sunt plăcute lui Dumnezeu.

Non est itaque intentio bona dicenda, quia bona videtur, sed insuper quia talis est, sicut existimatur; cum videlicet illud ad quod tendit, şi De-o plăcere credit, în hac insuper existimatione sua nequaquam fallatur. Alioquin ipsi etiam infidèles sicut et nos bona opera haberent, cum ipsi etiam non minus quam nos per opera sua se șalvari, vei De-o plăcere credant.

CAPUL XIII

CAPITOLUL XIII

Quod peccatum non est nisi contra conscienţiam.

Şi quis tarnen quæerat utrum illi Martyrum vei Christi persecutoares in eo peccarent quod plăcere De-o credebant; aut illud sine peccato dimittere possent, quod nullatenus esse dimittendum censebant, profecto secundum hoc quod superius peccatum esse discripsimus contemptum Dei, vei consentire in eo, în quod credit consentiendum non esse, non possumus dicere cos in hoc peccasse, nec ignorantiam cujusquam, vei ipsam etiam infidelitatem, cum qua Nemo șalvari potest, peccatum esse. Qui eram Christum ignorant, et ob hoc fidem Christianam respuunt, quia earn De-o contrariam credunt, quem in hoc Dei contemptum habent quod propter Deum faciunt, et ob hoc bene se facere arbitrantur, præsertim cum Apostolus clicat «Şi cor nostru m non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum:» (Joan. I, cap. III, v.21) tanquam şi diceret: Ubi contra conscienţiam nostram non præsumimus, frustra nos apud Deum de culpa reos statui formidamus? Aut şi talium ignorantia peccato minime est ascribenda, quomodo ipse Dominus pro crucifigentibus se

orat dicens: „Pater, dimitte illis, non eram sciunt quid faciunt:, (Luc., cap. XXIII, v.34) vei Stephanus hoc instructus exemple pro lapidantibus supplicans alt: „Domine, ne statuas illis hoc peccatum? (Act. Apost., cap. Vil, v.59)

De ce păcatul exista numai împotriva conștiinţei?

Cineva ar putea să întrebe de ce persecutorii martirilor sau ai lui Hristos au păcătuit prin ceea ce credeau că-i place lui Dumnezeu; sau, cum ar putea să părăsească fără păcat ceea ce chiar ei socotesc că nu trebuie nicidecum părăsit – adică tocmai conform cu ceea ce am descris mai sus ca fiind *dispreţuirea lui Dumnezeu,* sau *a consimţi la ceva despre care se crede că nu trebuie consimţit*; nu putem afirma că ei au păcătuit în acest sens, sau că neștiinţa vreunuia, sau însăși necredinţa – deși nimeni nu poate fi mântuit de ea – ar fi un păcat.

Ei îl ignoră pe Hristos și din această cauză resping credinţa creștină scuipând-o și considerând-o potrivnică lui Dumnezeu; astfel, dispreţul faţă de Dumnezeu îl manifestă tocmai din ceea ce fac pentru El considerând că fac bine, mai ales că Apostolul spune „Dacă inima noastră nu ne va trage înapoi, vom avea încredinţare la Dumnezeu” (I, Ioan, III, 21); ca și cum ar spune că, dacă nu am presupus nimic împotriva conștiinţei noastre, nu are rost să ne îngrozim în faţa lui Dumnezeu ca de o vină ai cărei martori am fi; sau că neștiinţa acelora nu trebuie nicidecum asimilată păcatului, de vreme ce însuși Domnul se roagă pentru cei ce-l răstignesc, spunând „iartă-i Doamne, pe aceștia, căci nu știu ce fac” (Luca, XXIII, 34); sau Ștefan, care, învăţând din această pildă, se roagă pentru cei ce-l lapidau, spunând: „Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta” (Faptele Apostolilor, VII, 59).

53

Se pare deci, că nu există nimic de iertat, dacă nu există o vină precedentă, și nici nu se obișnuiește să se spună că este iertat ceva, dacă nu s-a hotărât o pedeapsă

pe care s-o determine vina.

Ștefan numește desigur *păcat* ceea ce de fapt pornea de la necunoaştere.

Non eram ignoscendum videtur, ubi culpa non præcessit; nec alind solet dici ignosci, nisi pœnam condonari quam culpa meruit. Stephanus insuper peccatum patenter appellat, quod de ignorantia erai.

CAPUL XIV

Quot modis peccatum clicatur?

Sed ut obiectis plenius respondeamus, sciendum est nomen peccati diversis modis accipi: proprie tarnen peccatum dicitur ipse Dei contemptus, vei consensus în malum, ut supra meminimus: a quo parvuli sunt immunes, et naturaliter stulţi, qui cum mérita non habeant tanquam ratione carentes, nihil eis ad peccatum imputatur, et solummodo per sacramenta salvantur. Dicitur etiam peccatum hostia pro peccato, secundum quod Apostolus Dominum Jesum Christum dicit factum esse peccatum (Corinth. II, cap. V, v.21). Pœna etiam peccati dicitur peccatum sive maledictum, juxta quod dicimus peccatum dimitti, hoc est pœnam condonari, et Dominum Jesum portasse peccata nostra, hoc est pœnam peccatorum nostrorum, vei ex eis provenienţes susţinuisse. Sed cum parvulos originale peccatum dicimus habere, vei nos omnes, secundum Apostolum, în Adam peccasse, tale est, ac şi diceretur a peccato illius originem nostræ pœnæ vei damnationis sentetiam incurrisse. Opera quoque lipsa peccati, vei quidquid non recte scimus aut volumus, non nunquam peccata dicimus. Quid est eram aliquem fecisse peccatum, nisi peccati implesse efectum?

CAPITOLUL XIV

În câte feluri este numit păcatul?

Pentru a răspunde mai complet unor obiecţii trebuie știut că denumirea de *păcat* este înţeleasă în felurite moduri; după cum am mai afirmat, la propriu păcatul este numit „dispreţuirea lui Dumnezeu” sau „consimţirea la rău” Rămân neatinși de aceasta cei neînsemnaţi și, în mod

natural, cei proști; neavând nici merite, nici vreo vină – fiind lipsiţi de raţiune – acestora nu li se poate reproșa nimic în legătură cu păcatul, astfel că ei se menţin teferi doar prin jurăminte de credinţă.

Păcatul este numit și „animal de jertfă pentru păcat”, denumirea prin care Apostolul arată că Domnul Iisus Hristos s-a făcut păcat (II, Corinteni, V, 21). „Povara păcatului” este numit păcatul sau blestemul conform cu ceea ce am numit păcatul sau pedeapsa *atribuite* cuiva, adică, precum am spus că Domnul Iisus Hristos a purtat păcatele noastre, povara lor, sau pe cele provenite din ele.

Dar, când spunem că și cei neînsemnaţi au păcatul originar sau că noi toţi, conform Apostolului, am păcătuit în Adam, este ca și cum s-ar spune că din păcatul aceluia provine originea vinei noastre sau hotărârea pedepsirii noastre. Uneori, chiar înfăptuirile păcatelor, sau ceva ce nu cunoaştem corect, le numim păcate doar pentru că așa vrem. Oare înseamnă că într-adevăr a săvârșit cineva un păcat, chiar dacă n-a împlinit consecinţa păcatului?

55

Nu e deci de mirare că, dimpotrivă, faptele însele le numim păcate conform acelei cugetări a lui Atanasie: „Și vor voi să-și întoarcă gândurile de la propriile fapte, iar cei care au făptuit bune – vor merge în viaţa veșnică; iar cei care au făptuit rele – în focul veșnic” Dar oare prin sintagma „de la propriile fapte” trebuie înţeles ceva legat de împlinirea făptuirii, astfel încât cel ce a făptuit mai mult va primi o răsplată mai mare? Sau că ar rămâne nepedepsit cel ce n-a ajuns la urmarea intenţiei sale, precum diavolul care n-a obţinut în efect Ceea ce și-a imaginat în afect? Nu poate fi așa! Atanasie vorbește despre fapte în sensul consimţirii la ele, la cele hotărâte să fie împlinite, adică păcatele care în faţa lui Dumnezeu sunt considerate ca ducând la înfăptuiri; deci El le pedepsește precum pedepsim noi făptuirile.

Când Ștefan numește păcat pedeapsa împlinită de evrei împotriva lui din necunoaştere, pedeapsă pe care el o

suportă din cauza păcatului strămoșilor lor, ca și pe cele provenind din acela, el a numit păcat și nedreapta făptuire a celor ce îl lapidau. De fapt pedeapsa trupească nu le-a fost hotărâtă celor pentru care se roagă el. Într-adevăr, Dumnezeu îi pedepsește adesea trupește pe unii fără însă ca vreo vină s-o ceară, dar nu fără o cauză; tot astfel și cel drept poate îndura chinuri pentru purificarea celorlalţi sau pentru convertirea lor; sau se poate întâmpla ca El să îngăduie ca alţii să-l chinuie pe acela, încât mai apoi să fie mântuiţi prin aceasta, iar cel chinuit să fie slăvit prin câştigul astfel adunat, după cum s-a întâmplat și cu acel orb despre care El însuși vorbește: „Nu a păcătuit nici el, nici părinţii săi, încât să se nască orb, d ca să se arate în el lucrarea lui Dumnezeu”. (Ioan, IX, 3).

Nec mirum cum e converse lipsa peccata vocemus facta, juxta illud Athanasii: «Et reddituri sunt, inquit, de factis propriis rationem, et qui bona egerunt, ibunt în vitam aeternam, qui vero mala, în ignem aeternum.» Quid est eram de factis propriis? An tanquam de his tantum quæ opere impleverunt, faciendum sit judicium, ut plus accipiat în remuneratione qui plus habuerit în opere? vei a damnatione sit immunis, qui in eo quod intendit, efectu cărui, sicut ipse diabolus qui, quod præsumpsit affectu, non obţinut efectu? Absit. De factis itaque propriis dicit de consensu corum quæ implere decreverunt, hoc est de peccatis quæ apud Dominum pro opere facti deputantur; cum ille scilicet şic puniat ilia sicuti nos opera. Cum autem Stephanus peccatum dicit, quod per ignorantiam în ipsum committebant Judæi, pœnam ipsam quam patiebatur ex peccato primorum parentum, sicut et ceteras provenienţes: vei injustam corum actionem quam habebant în lapidando, peccatum dixit. Quod quidem rogabat eis non statui, hoc est, propter hoc cos nec corporaliter pururi. Sæpe etenim Deus aliquos hic corporaliter punit, nulla corum culpa hoc exigente, nec tarnen sine causa, veluti cum justis etiam afflictiones immittit ad aliquam corum purgationem vei probationem: vei aliquos cum affligi permittit, ut postmodum hinc liberentur, et ex collate

béneficie glorificetur, sicut în illo cæco actum est, de quo ipse alt: «Neque hic peccavit, neque parentes ejus, ut cæcus nasceretur, sed ut manifestentur opera Dei în illo.» (Joan., cap. IX, v.3)

56

Quis etiam neget quandoque cum malis parentibus pro culpa corum innocentes filios periclitări, vei affligi, sicut în Sodomis factum est, vei in multis populis sæpe contingit, ut quo poena magis extenditur, amplius Mali terreantur? Quod diligenter Beatus Stephanus adtendens, peccatum, hoc est pœnam quam tolerabat a Judæis, vei id quod non recte agebant, orabat eis non statui, hoc est propter hoc nec corporaliter pururi.

În hac quoque sentenţia Dominus fuerat, cum dicebat: «Pater, dimitte illis» (Luc, cap. XXIII, v.34), id est: Ne vindices id quod agunt în me, vei corporali poena: quod quidem fieri raţionabiliter posset, şi nulla etiam culpa corum præcessisset, utcæteri scilicet hoc videntes vei ipsi etiam recognoscerent ex poena se non recte in hoc egisse. At vero Dominum decebat hoc suæ orationis exemplo nos maxime ad patientiæ virtutem et ad summæ dilectionis exhibitionem *ex*hortari, ut quod ipse docuerat verbis nos, videlicet pro inamicis quoque orare, proprio exemplo nobis exhiberet în opere. Quod ergo dixit: «dimitte,» non ad culpam præcedentem, vei contemptum Dei, quern hie haberent, respexit, sed ad rationem inferendæ poenæ, quæ non sine causa, ut diximus, subsequi posset, quamvis culpa non præcessisset: sicut în Propheta contigit, qui contra Samariam missus, comedendo egit quod Dominus prohibuerat; în quo tarnen, cum nihil per Dei contemptum præsumeret, sed per alium Prophetam deceptus, non tam ex reatu culpæ quam ex operis perpetratione innocentia ejus mortem incurrit.

Cine ar putea oare nega vreodată că fiii nevinovaţi sunt primejduiţi sau loviţi împreună cu părinţii lor pentru păcatele acestora, după cum s-a întâmplat în Sodoma, sau se întâmplă adesea la multe popoare, încât pe măsură ce

pedeapsa se întinde mai mult, relele devin mai înfricoșătoare? Tocmai de aceea fericitul Ștefan observând atent păcatul, adică pedeapsa pe care o primea de la evrei, ceea ce îi făceau nedrept, se ruga să nu le fie atribuit lor, deci să nu fie pedepsiţi trupește pentru aceasta.

Chiar și în această cugetare fusese prezent Domnul când zicea: „Părinte, iartă-i” (Luca, XXIII, 34); adică nu le da pedeapsă trupească pentru ceea ce fac ei împotriva mea; ceea ce, în mod raţional, se putea împlini, dacă nu a existat în prealabil vreo vină a acelora încât, văzând aceasta, să înţeleagă că nu au acţionat drept prin pedepsire. Era într-adevăr necesar în cea mai mare măsură ca Domnul să ne îndemne la virtutea răbdării și la arătarea supremei iubiri prin exemplul rugăciunii sale, încât ceea ce ne-a învăţat prin cuvinte – adică să ne rugăm chiar și pentru dușmani – să ne fie arătat prin propria pildă în făptuire. Așadar, când a spus *iartă,* nu s-a referit la o vină precedentă sau la dispreţuirea lui Dumnezeu de către aceia, ci la gândul pedepsei ce le-ar putea fi dată și care, după cum am spus nu poate urma fără o cauză, mai ales dacă nu a precedat-o vreo greșeală; astfel s-a întâmplat cu profetul care trimis către Samaria, mâncând a făcut tocmai ceea ce Dumnezeu i-a interzis; totuși în acest caz nu s-a presupus nimic legat de posibila dispreţuire a lui Dumnezeu, căci nevinovăţia i-a provocat aceluia moartea, înșelat fiind de un alt profet; aceasta s-a întâmplat nu ca o mărturie a greșelii, cât dintr-o desăvârșire a făptuirii.

57

După cum amintește fericitul Grigore „Dumnezeu îşi schimbă adesea hotărârea, dar niciodată judecata”; adică poate adesea decide să nu fie împlinită distrugerea sau ajutorarea cuiva. Judecata sa rămâne însă veșnic neschimbată, în sensul că niciodată nu va rămâne neînfăptuit ceea ce în previziunea sa a decis să facă. Astfel, după cum și-a schimbat hotărârea legată de sacrificarea fiului lui Avraam sau de nimicirea Ninivei, tot astfel amintitul profet, căruia i-a interzis să se hrănească

în timpul drumului, a crezut că El și-a schimbat hotărârea și că s-ar face profund vinovat neascultându-l pe celălalt profet care, spunându-i că e trimis de Dumnezeu pentru a-i îngădui să se hrănească și să-și alunge astfel oboseala, l-a determinat să încalce interdicţia. El a săvârșit fără nicio vină ceva prin care încerca să se ferească de vină, încât nici moartea neașteptată eliberându-l de chinurile vieţii prezente – nu i-a dăunat; iar multora le-a fost spre învăţătura de minte când au văzut cum este pedepsit cel drept fără vină, și că aceasta se împlinește prin ceea ce i se spune Domnului undeva: „Tu Dumnezeule, de vreme ce ești drept, le rânduiești pe toate drept, chiar și când îl osândești pe cel ce nu trebuie pedepsit”. *îl osândești* spune, la moartea trupească și nu la cea veșnică. Astfel, după cum mulţi lipsiţi de merite sau neînsemnaţi sunt mântuiţi ajungând la viaţa veșnică doar prin graţie, nu-i absurd faptul că mulţi îndură pedepse trupești nemeritate, precum se poate observa la cei neînsemnaţi morţi fără binefacerea botezului, osândiţi atât la moartea trupească cât și la cea veșnică, ce îi chinuie și pe mulţi nevinovaţi.

«Deus quippe, ut Beatus meminit Gregorius, nonnunquam sentenţiam mutat, consilium vero nunquam»; hoc est, quod praecipere vei comminari aliqua de causa decrevit, sæpe id non implere disponit. Consilium vero ejus fixum permanent, hoc est, quod în præsentia sua disponit ut faciat, nunquam efficacia caret. Sicut ergo quod în Abraham præceptum est de immolatione filii, vei comminationem în Ninivitis factam non tenuit, et sic, ut diximus, sentenţiam mutavit; ita prædictus Propheta, cui prohibuerat comedere în via, mutări ejus sentenţiam credidit, et se maxime delinguere, şi alium Prophetam nou audiret, qui se ad hoc a Domino mitti asserebat, ut ejus lassitudinem reficeret cibo. Absque culpa igitur hoc fecit, în quo culpam vitare decrevit, nec ei mors repenţina nocuit, quem ab aerumnis vitæ præsentis liberavit, et multis ad providenţiam profuit, cum justum şic vicleant sine culpa pururi, et illud in eo impleri quod alibi domino dicitur: «Tu Deus, cum justus sis, juste omnia disponis,

cum cum quoque, qui non debet pururi, condemnes.» Condemnas, inquit, ad mortem non æternam, sed corporalem. Sicut eram sine mentis nonnulli salvantur, ut parvuli, et sola gratia vitam assequuntur æternam; ita non absurdum est nonnullos poenas corporales susţinere, quas non meruerunt, sicut et de parvulis constat sine baptism! gratia defunctis, qui tam corporali quam æterna morte damnantur, et mulţi etiam innocentes affliguntur.

58

Quid itaque mirum şi crucifigentes Dominum ex ilia injusta actione, quamvis cos ignorantia excusat a culpa, peenam, ut diximus, temporalem non irrationabiliter incurrere possent, atque ideo dictum est: «dimitte illis, «hoc est pœnam, quam hinc, ut diximus, non irrationabiliter incurrere possent, ne inféras?

Sicut autem, quod isti per ignorantiam egerunt, vei lipsa etiam ignorantia peccatum proprie, hoc est, contemptus Dei, non dicitur: ita nec infidelitas, quamvis lipsa necessario æternæ vitae aditum adulţis ratione jam utentibus interdudat. Ad damnationem quippe suficit Evangelio non credere, Christum ignorare, sacramenta Ecclesiæ non suscipere, quamvis hoc non tam per maliţiam quam per ignorantiam fiat. De qualibus et Veritas alt: «Qui non credit, jam judecatus est.» (Joan., cap. III, v.18) Et Apostolus: «Et qui ignorât,» inquit, «ignorabitur.» (Corinth I, cap. XIV, v.38) Cum autem dicimus ignoranter nos peccare, hoc est, tale quid, quod non convenit facere, *peccare* non în contemplu, sed în operatione sumimus. N-am et Philosoph! peccare dictint inconvenienter aliquid facere seu dicere, quamvis illud nihil ad offensam Dei videatur pertinere. Unde et Aristoteles în *ad aliquid,* cum de viţioasa relativorum assignatione loqueretur, alt: «At vero aliquotiens non videbitur converti, nisi convenienter ad quod dicitur assignetur. Şi eram peccet is qui assignat, ut ăla şi assignetur avis non convertitur, ut sit avis alæ.»

Nu e deci de mirare dacă cei ce îl răstignesc pe Domnul, din cauza faptei nedrepte – deși neștiinţa îi

absolvă de vină – ar putea, după cum am spus, să-și atragă pedeapsa vremelnică, (într-un mod nu tocmai iraţional); de aceea s-a spus „iartă-i”, cu alte cuvinte, nu le da pedeapsa pe care și-ar putea-o atrage de aici în mod raţional. Ceea ce au săvârșit aceia din neștiinţă, sau însăși neștiinţa lor, nu este numită la propriu păcat, adică dispreţuirea lui Dumnezeu; la fel nici necredinţa, deși ea în mod necesar taie calea vieţii eterne celor ce se dezvoltă prin raţiune și se folosesc de ea.

Desigur, pentru osândire e suficient să nu crezi în Evanghelie, să-l ignori pe Hristos, să nu admiţi ca adevărate jurămintele Bisericii, chiar dacă toate acestea se întâmplă nu atât din ticăloșie, cât din necunoaştere. Despre acestea spune și Adevărul „Cine nu crede a fost judecat”. (Ioan, III, 18). Și Apostolul spune „Cel ce ignoră va fi ignorat”. (1, Corinteni, XIV, 38). Când spunem că păcătuim din necunoaştere, făcând deci ceea ce nu se cuvine, admitem săvârșirea păcatului prin făptuire și nu prin dispreţuire. Filosofii afirmă că a păcătui poate fi și a spune ceva ce nu se cuvine, chiar dacă aceasta pare să nu aibă nicio legătură cu jignirea lui Dumnezeu. Astfel, Aristotel, comentând legat de *ceva* despre atribuirea vicioasă a relativelor, spune că se va pecetlui mereu cel ce va părea a nu se converti – nici măcar din conformitate – la ceea ce se spune; căci dacă păcătuiește cel ce pecetluiește, precum este pecetluită aripa păsării, el nu se poate converti, ca și cum am spune *pasarea aripii.*

59

Deci, dacă în acest fel am numi păcatul ca fiind tot ceea ce făptuim vicios, tot ceea ce deţinem împotriva mântuirii noastre, precum și necredinţa și neștiinţa acelora, și chiar cele pe care le credem necesare eliberării noastre, într-adevăr am desemna păcatele chiar și în absenţa evidentă a oricărei dispreţuiri de Dumnezeu. Eu consider totuși că păcatul este ceea ce nu poate exista niciodată fără vină.

Multora li se poate întâmpla să nu-l cunoască pe

Dumnezeu – fără vină – sau să nu creadă în El sau în lucrările Sale, care adesea nu se săvârșesc direct. Căci, dacă cineva nu crede în Evanghelie, sau în Hristos, după cum spune și Apostolul „Cum să-l creadă pe cel ce nu l-au auzit? cum să audă fără să aibă în faţă pe cel ce le vorbește?” (Romani, X, 14). Ce vină îi poţi atribui de aici cuiva pentru că nu crede? Cornelius nu a crezut în Hristos până când Petru, trimis la el, nu l-a învăţat despre Acela; unuia precum Cornelius nu am îndrăzni să-i promitem viaţa veșnică, oricât de evidente ar părea făptuirile sale bune; l-am număra mai curând printre necredincioși decât printre credincioși, oricât ar fi fost preocupat de învăţarea mântuirii, sau chiar dacă printr-o lege naturală l-ar fi recunoscut și iubit dinainte pe Dumnezeu, fapt prin care s-ar fi făcut demn de a-i fi ascultată rugăciunea și de a-i fi primite pomenile la Dumnezeu, și chiar dacă s-ar fi întâmplat ca înainte de credinţa în Hristos el să pornească de la această lumină.

Şi ergoisto modo peccatum dicamus omne quod viţioase agimus, vei contra salutem nostram habemus, utique et infidelitas et ignorantia corum quæ ad salutem credi necesse est, peccata dicemus, quamvis ibi nullus Dei contemptus videatur. Proprie tarnen peccatum illud dici arbitror, quod nusquam sine culpa contingere potest. Ignorare vero Deum, vei non ei credere, vei opera lipsa quae non recte frunt, multis sine culpa possunt accidere. Şi quis eram Evangelio vei Christo non credit, quia prædicatio ad ipsum non pervenerit, juxta illud Apostoli: «Quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine predicante?» (Rom., cap. X, v.14) Quæ hinc ei culpa potest assignari quod nou credit? Non credebat Cornelius în Christum, donee Petrus. ad cum missus de hoc ipsum instruxit, qui quamvis antea lege naturali Deum recognosceret atque diligeret, ex quo meruit de oratione sua exaudiri, et De-o acceptas eleemosynas habere, tarnen şi cum ante fidem Christi de hac luce migrasse contingeret, nequaquam ei vitam promittere auderemus, quantumcunque bona opera ejus

viderentur, nec cum fidelibus, sed magis infidelibus connumeraremus, quantocunque studio salutis esset occupatus.

60

Abyssus quippe multă Dei judicia sunt, qui non nunquam reluctantes vei minus de salute sua sollicitas trahit, et se off erentes, vei ad credendum paratiores, profundissimo dispensations suæ consilio respuit. Şic eram ilium se efferentem: «Magister, sequarte quocumque ieris,» (Matth., cap. IV, v.19) reprobavit. Et alterum excusantem se per sollicitudinem quam habu’rt de pătre, nec ad horam în hac pietatis excusatione toleravit. Denique et quarumdam civitatum obstinationem increpans, alt: «Væ tibi, Corozain, væ tibi, Bethsaida, quia şi în Tyro et Sidone virtutes factæ fuissent, quæ factæ sunt în vobis, jam olim în cilicio et cinere pœnitenţiam egissent.» (Matth., cap. XI, v.21) Ecce illis obtulit non solum prædicationem suam, verum etiam miraculorum exhibitionem, quas tarnen prins noverat esse non credituras. Has vero gentilium alias civitates, quas ad fidem suspiciendam faciles esse non ignorabat, sua tunc visitatione non consult dignas, in quibus quidem, cum aliqui, substracto sibi prædicationis verbo, tarnen ad suspiciendum ipsum paraţi, perierunt, quis hoc corum imputet culpæ, quod nulla negligentia videmus accidere? Et tarnen hanc corum infidelitatem în qua defuncti sunt, ad damnationem sufficere dicimus, quamvis hujus cæcitatis, în qua Dominus cos dimiserit, causa minus nobis appareat. Quam profecto şi quis peccato corum sine culpa adscribat, forţassis licebit, cum absurdum ei videatur tales sine peccato damnări?

Multele judecăţi ale lui Dumnezeu constituie chiar o prăpastie care, cel mai adesea, îi atrage pe cei potrivnici sau pe cei neliniștiţi mai puţin de propria mântuire, în timp ce pe cei ce i se arată mai pregătiţi pentru a crede, îi respinge prin profunda hotărâre a împărţirii Sale; căci l-a respins pe cel ce astfel i s-a arătat: „Învăţătorule, te voi

urma oriunde vei merge". (Matei, IV, 19). Pe altul ce și-a căutat scuze, îngrijorat fiind de starea tatălui său, nu l-a îngăduit nici în această împrejurare scuzabilă prin pietate. În cele din urmă, mustrând împotrivirea unor cetăţi, spune: „Vai ţie, Horazin; vai ţie, Betsaida; căci dacă în Tir și Sidon s-ar fi făcut minunile care acum s-au făcut în voi, de mult și-ar fi purtat pedeapsa în sac și scrum" (Matei, XI, 21).

Iată, le-a arătat acelora nu numai prezicerea ci chiar și chipul minunilor despre care știa însă că nu vor fi crezute. Alte cetăţi ale neamurilor pe care le știa ușor de atras la credinţă, nu le-a socotit demne totuși de trecerea sa; în alte cetăţi unii au pierit, în timp ce stăteau pregătiţi să-l primească și după ce le-a fost interzis cuvântul predicării; pornind de aici, cine ar fi putut să le reproșeze acestora ceva, fapt care altminteri vedem că se întâmplă cu toată nepăsarea? Și totuși, afirmăm că pentru osândire e suficientă acea necredinţă în care au murit ei, chiar dacă ne apare mai puţin clară cauza acelei orbiri în care i-a părăsit Domnul. Fără îndoială însă că dacă cineva ar scrie despre păcatul fără vină al acelora, i s-ar părea un lucru îngăduit, de vreme ce ar părea absurd să fie osândiţi cei fără de păcat.

61

După cum am amintit, noi socotim totuși că la propriu, *păcat* trebuie numit ceea ce constă în vina nepăsării dispreţuitoare. El nu poate exista în altele, oricăror vremi ar aparţine ele, ba mai mult, numai prin el se fac cei demni de osândă. Deși nu văd cum se poate alătura vinei a nu crede în Hristos și a considera aceasta ca necredinţă la cei sărmani sau la cei cărora El nu le-a fost vestit; tot astfel, celui căruia nu am avut tăria să-i explicăm dinainte, totul devine de neînvins din cauza necunoaşterii; e ca și cum cineva, din întâmplare, în timp ce s-ar strădui să săgeteze fiare sau păsări, ar omorî cu săgeata în pădure un om pe care nu-l vede. Totuși când afirmăm că cineva păcătuiește prin necunoaştere, ca și

când mărturisim că se păcătuiește și prin cugetare nu numai prin consimţire, toate acestea nu le stabilim la propriu ca pe o vină, ci le acceptăm în sens larg: adică noi facem în cea mai mică măsură ceea ce se cuvine, adică din greșeală sau neatenţie sau vreun alt mod prestabilit ca necorespunzător. Așadar a păcătui în general, prin necunoaştere, înseamnă a face ceea ce nu se cuvine, fără a avea vreo vină; a păcătui în gândire, adică în voinţă, înseamnă a voi ceea ce se cuvine în cea mai mică măsură; a păcătui în vorbire sau în făptuire înseamnă a vorbi sau a face ceea ce nu este permis, aceasta întâmplându-se desigur prin necunoaştere, fără voia noastră. Și astfel afirmăm că au păcătuit prin făptuire și aceia care l-au persecutat pe Hristos sau pe ai săi, crezând că trebuie să-i persecute; adăugăm totuși că ei ar fi păcătuit mai grav, deci prin vină, dacă împotriva propriei voinţe i-ar fi cru ţat pe aceia.

Nos tarnen proprie peccatum, ut sæpe jam meminimus, illud solum dici arbitramur, quod în culpa negligéntiae consistit, necân aliquibus esse potest, cujuscumque sunt actatis, quin ex hoc damnări mereantur. Non credere vero Christum, quod infidelitatis est, quomodo parvulis, vei his quibus non est annuntiatum, culpæ debeat adscribi, non video, vei quidquid per ignorantiam invincibilem fit, cui vei prævidere non valuimus; veluti şi quis forte hominem quern non videt în silva sagitta interficiat, dum feris vei avibus sagittandis intendit. Quem tarnen dum peccare per ignorantiam dicimus, sicut nos quandoque fatemur non solum în consensu, verum etiam în cogitatione peccare, hoc loco non proprie pro culpa ponimus, sed large accipimus, pro e o scilicet, quod nos facere minime convenit, sive id per errorem, sive per negligéntiam, vei quocumque modo inconvenienţi fiat. Tale est ergo per ignorantiam peccare, non culpam in hoc habere, sed quod nobis non convenit facere, vei peccare în cogitatione, hoc est, voluntate, quod nos velle minime convenit, vei în locutione, aut în operatione, loqui nos vei agere quod non oportet, etsi per

ignorantiam nobis invitis illud eveniat. Şic et illos şi persequebantur Christum vei suos quos persequendos credebant, per operationem peccasse dicimus, qui tarnen gravius culpam peccassent, şi contra conscienţiam eis parcerent.

62

CAPUL XV

CAPITOLUL XV

Ut rum omne peccatum sit interdictum?

Quæritur autem, utrum omne peccatum Deus nobis interdicat? Quod şi recipiamus, videtur hoc irrationabiliter agere, cum nequaquam vita ista sine peccatis saltern vënialibus transigi possit. Şi eram omnia nos cavere peccata præcepit, nos autem omnia cavere non possumus, utique nequaquam, sicut ipse promisit, jugum suave nobis, vei onus leve imponit, sed quod longe vires transcendens nostras minime portare valemus: sicut et de jugo legis Petrus Apostolus profitetur. Quis eram a verbo saltern otioso semper sibi prævidere potest, ut in eo nunquam excedens perfectionem illam teneat, de qua Jacobus alt: «Şi quis în verbo nos offendit, hie perfectus est vir?» (Jacob., cap. III, v.2) Qui etiam cum præmisisset: «In multis offendimus omnes;» et alius magnæ clicat perfectionis Apostolus: «Şi dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas în nobis non est;» (Joan. I, cap. I, v.8) quam dificile, imo impossibile nostræ infirmităţi videatur, immunes omnino a peccato mânere, neminem latere reor. Ita, inquam, şi peccati vocabulum large, ut diximus, accipientes, ilia etiam vocemus peccata, quæcumque non convenienter facimus.

Oare orice păcat este interzis?

Se pune întrebarea, dacă Dumnezeu ne interzice orice păcat? Ne-am putea asuma aceasta pare-se, doar în mod iraţional, de vreme ce nimeni nu poate parcurge această viaţă fără păcate – fie și dintre acelea ce pot fi iertate.

Dacă ne-a învăţat să ne ferim de toate păcatele, noi

totuși nu putem s-o facem, nu numai pentru că El însuși ne-a promis un jug mai ușor, sau ne impune o povară ușoară, ci mai ales pentru că nu suntem în stare, după cum mărturisește și Apostolul Petru despre jugul legii, să ne ducem puterile urcând departe. Cine poate oare să-și fie prevăzător măcar sieși, cel puţin în privinţa cuvântului celui liniștit încât, neieșindu-și din fire, să păstreze desăvârșirea de care vorbește Iacov: „Dacă cineva ne jignește prin cuvânt, este oare acel bărbat desăvârșit?” (Iacov, III, 2). Același spusese înainte „pe mulţi îi jignim prin multe”; un alt apostol al marii desăvârșiri spune: „Dacă am spune că nu avem păcat în noi, ne-am amăgi pe noi înșine și adevărul nu ar fi în noi”. (I. Ioan, 1, 8). Se vede deci cât de greu îi este, ba chiar imposibil, neputinţei noastre, să rămânem cu totul neatinși de păcat, de care socotesc că nu se poate ascunde nimeni. Toate acestea sunt valabile, după cum am spus, dacă, acceptând în sens larg cuvântul păcat, numim păcate cele făptuite în mod necuvenit.

63

Dacă însă, înţelegând termenul la propriu, am numi păcat doar dispreţuirea lui Dumnezeu, se poate într-adevăr parcurge fără păcat această viaţă, chiar dacă cu foarte mare dificultate.

Desigur, păcatul nu ne-a fost interzis de Dumnezeu – în afară de consimţirea răului prin care îl dispreţuim pe El – mai ales când se pare că, în legătură cu lucrarea există o anumită învăţătură; după cum am arătat însă, preceptele Lui nu pot fi nicidecum lăsate în grija noastră. Dintre păcate, unele sunt numite *de iertat,* după cum sunt mai ușoare, iar altele – *condamnabile,* fiind mai grave. Dintre cele condamnabile unele sunt numite criminale – cele prin care individul devine ticălos sau de ocară, chiar și când ajung să-l domine fie și în cea mai mică măsură. Păcatele de iertat sunt cele provenite din consimţirea la ceva la care știm că nu trebuie să consimţim, dar căruia totuși i se opune chiar atunci, prin memorie, ceea ce știm. De altfel,

multe lucruri le știm chiar și când dormim sau nu ne amintim de ele. Dormind nu ne părăsim cunoștinţele și nici nu devenim proști, după cum nu devenim înţelepţi pentru că am fi treji.

Astfel, când consimţim la vorbărie goală, sau la hrănire și băut peste măsură, știm că de fapt nu trebuie să facem așa ceva; în acel moment însă ne amintim cel mai puţin ce nu trebuie făcut.

Şi autem proprie peccatum intelligentes solum Dei contemptum dicamus peccatum, potest révéra sine hoc vita ista transigi, quamvis cum maxima difficultate. Nec profecto illud, ut supra meminimus, nobis a De-o prohibitum est, nisi consensus Mali, quo Deum contemnimus, etiam cum de opere præceptio fieri videtur, sicut superius exposuimus, ubi etiam ostendimus aliter nequaquam a nobis præcepta posse sua custodiri.

Peccatorum autem alia venialia dicuntur, et quasi levia, alia damnabilia sive gravia. Rursus damnabilium quædam criminalia dicuntur, quæ în illis personam infamem vei criminosam facere habent, şi în audienţiam veniant: quædam vero minime. Venialia quidem vei talia peccata sunt, quando in eo consentimus cui non consentiendum esse scimus; sed tune tarnen non occurrit memoriae illud quod scimus; multă quippe scimus, etiam dormientes, vei quando corum non recordamur. Non eram dormiendo nostras amittimus scientias, vei stulţi efficimur, aut cum vigilamus, sapientes efficimur. Quandoque itaque vei în vaniloquium, vei în superfluum esum vei potum consentimus, quod tarnen nequaquam esse faciendum scimus: sed tune minime recordabamur, quod non esset faciendum.

Tales itaque consensus quos per oblivionem incurrimus, venialia aut levia dicuntur peccata, hoc est, non magnæ satisfactionis poena corrigenda, aut vei extraecclesiam posiţi, vei gravi abstinentia pressi ob talia plectamur; pro quibus quidem negligéntiis pœnitentibus

dimittendis verba quotidianæ confessions frequentamus, în qua minime commemoratio graviorum culparum facienda est, sed tantum leviorum. Neque eram ibi dicere debemus: Peccavi în perjurio, în homicidio, în adulterio, et consimilibus, quæ damnabilia et graviora dicuntur peccata; hæc quippe non per oblivionem, sicut ila incurrimus, sed tanquam ex studio et deliberatione committimus, abominabiles etiam De-o efecţi, juxta illud Psalmistæ: «Abominabiles facti sunt în studiis suiş» (Psalm. XIII, v.1): quasi execrabiles et valde odibiles ex his, in quibus scienter præsumpserunt. Hprum autem alia criminalia dicuntur, quæ per efectum cognita naeve magnæ culpæ hominem detrahunt, ut consensus perjurii, homicidii, adulterii, quæ plurimum ecclesiam scandalizant. Cum vero supra quam necesse est cibo indulgemus, vei non mediocri cultu ex vana gloria nos adornamus, etsi hoc scienter præsumimus, non hæc crimini adscribuntur, et apud multos plus laudis habent quam vituperationis.

De aceea consimţirile în care ne complăcem din uitare, sunt numite păcate de iertat sau ușoare, deoarece ele nu trebuie îndreptate prin pedepsirea marii plăceri, sau a celui situat în afara bisericii; nu e cazul nici să fim loviţi din cauza acestora printr-o apăsătoare abstinenţă; celor cărora li se dau pedepse mai ușoare, să le repetăm cuvintele mărturisirii zilnice prin care însă nu trebuie săvârșită rememorarea vinilor mai grave, ci mai mult a celor mai ușoare. Nu trebuie tocmai atunci să spunem că am păcătuit prin călcarea jurământului, prin ucidere, prin adulter sau altele asemănătoare, care fiind de condamnat sunt numite păcate mai grele; acestea precum și altele de care suntem duși, le facem abominabile nu din cauza uitării, ci din cauza preocupării și hotărârii de a le săvârși, devenindu-i lui Dumnezeu noi înșine precum păcate, conform spusei psalmistului: „Abominabili s-au făcut prin preocupările lor” (Psalm XIII, 1). Ba chiar blestemaţi și demni de cea mai mare ură, prin cele ce şi le-au asumat în mod conștient de la început. Dintre aceste păcate sunt numite criminale cele care prin efectul lor – recunoscute și

prin pata marii vinovăţii – îl târăsc pe om la consimţirea jurământului strâmb, a uciderii semenului, a adulterului, toate scandalizând cel mai adesea Biserica. Când dincolo de necesităţi ne dedăm hranei sau ne împodobim cu onoruri lipsite de modestie – din deșartă glorie desigur – și când ni le asumăm acestea cu bună știinţă, nu numai că uneori nu sunt puse pe seama făptuirii criminale, ci în faţa unora devin mai curând chiar demne de laudă decât de reproș.

65

CAPITOLUL XVI

CAPUL XVI

Ar fi oare mai bine să ne abţinem de la vina mai ușoară decât de la cea mai gravă?

Unii afirmă că mai curând sau mai eficient ne putem feri de păcatele de iertat decât de cele criminale, mai ales că acest lucru pare mai dificil și presupune neliniștea unei preocupări mai intense. Acestora le răspund întâi printr-o cugetare a lui Tullius17: „Ceva dacă e trudnic, nu e de aceea și glorios” De altfel, au un merit mai mare la Dumnezeu cei ce au purtat jugul greu al legii, decât cei ce s-au pus în serviciul libertăţii evanghelice, deoarece teama presupune o pedeapsă pe care bunătatea desăvârșită o înlătură; toţi cei mânaţi de teamă, se trudesc în făptuire mai mult decât cei pe care bunătatea îi face plini de bunăvoire. Dumnezeu îi încurajează pe cei trudiţi sau împovăraţi să-și ia jugul blând și povara ușoară asupra lor, pentru a trece de la sclavia legii de care sunt apăsaţi, la libertatea Evangheliei, pentru ca astfel cei porniţi de la teamă să fie „înghiţiţi” de bunătatea ce fără greutate le poartă și le rabdă pe toate; din trup, dar spirituală, iubirea de Dumnezeu este cu atât mai puternică, cu cât este mai adevărată. Căci cine nu știe că e mai greu să ne ferim de un purice decât de un dușman, sau de lovitura unei pietre mici decât de lovitura unei pietre mari? Dar judecăm oare astfel pentru că ar fi mai bine și mai avantajos să ne ferim de ceea ce e mai greu? Nu neapărat. De ce? deoarece cel

de care te fereşti mai greu poate în mai mică măsură să-ţi facă rău.

66

Utrum melius sit a levioribus culpis quam gravioribus abstinere?

Sunt qui perfectius et ideo melius dicunt providere a venialibus peccatis quam a criminalibus, e o quod dificilius id videatur, et majoris studii sollicitudine indigeat. Quibus primum illud respondeo Tullianum: Quod şi laboriosum, non ideogloriosum. Alioquin majoris meriţi apud Dominum essent, qui grave jugum legis portaverunt, quam qui evangelica libertate deserviunt; quia timor pœnam habet, quam perfecta charitas foras mittit, et quicumque timoré aguntur, plus opere laborant, quam quos charitas spontaneos facit. Unde laborantes et oneratos ad suave jugum et onus leve sumendum Dominus exhortatur, ut videlicet de servitute legis, qua premebantur, ad libertatem transeant Evanghelii; et qui a timoré începerant, charitate consummantur, quæ sine difficultate omnia suffer! omnia sustinet: carnalis, sed spirituals amor Dei tanto est fortior quanto verior. Quis etiam nesciat dificilius nobis provider! a pulice quam ab hoste; vei ab offendiculo parvi lapidis quam magni? Sed numquid ideo id cavere quod dificilius est melius aut salubrius judecamus? Non utique. Quare? Quia quod dificilius est cavere minus potest nocere.

Şic ergo, etsi ponamus dificilius a venialibus peccatis quam a criminalibus providere, plus tarnen hæc vitari quam quæ periculoşiora sunt, convenit, et quæ majorem merentur pœnam, et quibus amplius offendi credimus Deum, et magis ei ea displicere. Quo eram amplius ipsi per amorem inhæremus, e o solliciţi us cavere debemus quibus magis offenditur, et quæ ipse magis improbat. Qui enime vere aliquem diligit, non tam damnum suum, quam offensam amici, vei contemptum cavere satagit; juxta illud Apostoli: «Charitas non quærit quæ sua sunt;» (Corinth. I, cap. XIII, v.5) et cursum: «Nemo quod suum est quærat,

sed quod alterius.» (Corinth. I, cap. X, v.24) Şi ergo non tam pro nostro damno, quam pro Dei ofensa debemus cavere peccata, profecto plus ea cavenda sunt, in quibus magis offenditur. Quod şi illam quoque pœticam attendamus sentenţiam de morum scilicet honestate:

Oderunt peccare boni virtutis amore. (Horat., Epist., I, XVI, v.52) tanto majori odio quælibet sunt habenda quanto turpiora în se censentur, et ab honestate virtutis amplius recedunt, et naturaliter quoslibet magis offendunt.

Denique, ut singura sibi conferendo diligentius peccata dijudicemus, compăremus venialia criminalibus, ut poate superfluam comestionem perjurio et adulterio; et quæramus în transgressione cujus magis peccatur, vei amplius Deus contemnatur atque offendatur. Nescio, forţassis, respondebis; cum non nulii philosophorum omnia peccata paria censuerunt.

Așadar, chiar dacă am stabili că e mai greu să te ferești de păcatele de iertat decât de cele criminale, totuși e un lucru convenit că acestea trebuie ocolite precum cele mai periculoase și demne de o pedeapsă mai mare, și despre care credem că îl jignesc mai mult pe Dumnezeu, displăcându-i în același timp.

Cu cât mai cuprinzător ne legăm de El prin dragoste, cu atât mai mult trebuie să ne ferim cu atenţie de cele ce l-ar jigni mai mult și pe care le respinge. Cine într-adevăr îl iubește pe altul, se luptă pentru a se feri nu atât de pedepsirea sa, cât de jignirea prietenului, după cum arată Apostolul: „bunătatea nu cere cele ce sunt ale ei” (1 Corinteni, XIII, 5), și din nou „Nimeni să nu se străduiască pentru ceea ce este al lui, ci pentru ceea ce este al altuia”. (I Corinteni, X, 24). Deci, dacă trebuie să ne ferim de păcate, nu atât din cauza pedepsirii noastre, cât pentru a nu-l jigni pe Dumnezeu, cu atât mai mult trebuie ocolite acelea în care El e jignit mai mult.

Dacă am lua în considerare și acea maximă poetică despre moralitate „Urăsc cei buni păcătuirea, din dragoste pentru virtute” (Horatius, Epistole, XVI, 57) ar trebui cu atât mai mult dispreţuite toate, cu cât sunt considerate

mai rușinoase în sine, îndepărtându-se mai accentuat de cinstirea virtuţii și jignind în mod firesc pe oricine.

În sfârșit, pentru a distinge mai clar, unul câte unul, păcatele ce ne sunt atribuite, să comparăm cele de iertat cu cele criminale, deci hrănirea peste măsură – cu jurământul fals sau adulterul; să cercetăm de asemenea pe parcursul căruia se păcătuiește mai mult sau este jignit și dispreţuit mai mult Dumnezeu. Nu știu, vei răspunde probabil, căci mulţi dintre filosofi au considerat păcatele egale.

67

Dacă ai vrea să urmezi această filosofie, adică prostia pe faţă, constând în abţinerea celui bun atât de la păcatele criminale cât și de la cele de iertat, numai pentru că în mod egal cel rău le săvârșește și pe unele și pe altele, de ce ar prefera să se abţină de la cele de iertat acela care a avut îndrăzneala de a se abţine și de la cele criminale. Dacă ar cerceta cineva presupunerea că lui Dumnezeu îi displace mai mult alunecarea în adulter decât excesul de hrănire, legea divină, după cum cred eu, ne poate învăţa că nu s-a hotărât pentru așa ceva nicio împlinire a pedepsei; hotărându-se să fie pedepsit nu cu vreo pedeapsă oarecare, ci cu lovitura din urmă a morţii. Aceasta deoarece iubirea aproapelui pe care Apostolul o numește „plinătatea legii” este mai puternic lovită, lucrându-se împotriva ei și păcătuind mai mult.

Dacă am vrea printr-un mod oarecare să punem semnul egalităţii adunând la un loc păcatele de iertat și cele criminale acumulate, ca și cum am avea puterea de a le plăti pe toate, totul nu ne-ar servi nicidecum la scăpare. Să presupunem deci, că prin mare strădanie, cineva se ferește de toate păcatele de iertat, neîngrijindu-se însă de ocolirea celor criminale; ferindu-se de toate acelea, îşi asumă următoarea situaţie: cine îl va judeca deci, că astfel păcătuiește mai ușor sau că el e mai bun, ferindu-se de unele dar căzând în altele? Astfel, după ce s-a făcut însumarea tuturor păcatelor unul câte unul, devine

limpede, cred eu, că nu e nici mai bine și nici nu ţine de o mai mare perfecţiune să te ferești mai mult de păcatele de iertat, decât de cele criminale.

At şi hanc philosophiam, imo manifestam stultitiam sequi velis, æque bonum a criminalibus et venialibus abstinere peccatis; quia æque malum est hæc et ilia committere: cur ergo abstinere a venialibus præferre quis audeat abstinenţiæ criminalium? Quod şi quis forte requirat, unde conjicere possimus, De-o magis displicere transgressionem adulterii, quam superfluitatem cibi, lex divina, ut arbitror, docere nos potest, quæ ad illud puniendum nullam pœnæ satisfactionem instituit; hoc vero non qualibet pœna, sed summæ mortis afflictione damnări decrevit. Quo eram charitas proximi, quam Apostolus «plenitudinem legis» dicit, amplius læditur, magis contra earn agitur et amplius peccatur.

Quod şi ad hune modum singuris venialibus panter et criminalibus peccatis invicem collatis, simul etiam tam ista omnia quam ilia conferre velimus, ut omnino scilicet satisfacere valeamus, nequaquam refugio. Ponamus ergo ut aliquis magno studio ab omnibus venialibus caveat peccatis et nulla criminalia curet vitare, et cum ilia omnia caveat, hoc præsumat; quis cum in hoc levius peccare judecabit, aut meliorem esse, şi hæc præcavens ilia incurrat? Collatione itaque facta tam singulorum, ut diximus, quam omnium simul invicem peccatorum, liquere arbitror, non melius vei majoris perfectionis esse venialia peccata cavere, quam criminalia.

Şi quis tarnen, cum ilia primum vitaverit, hæc postmodum, ut oportet, vitare valuerit; in hoc quidem fateor virtutem ejuş ad perfectionem pervenisse; nec tarnen ideo posterioare, in quibus consumatio virtutis consistit, sunt prioribus præferenda, nec tanta retributione sunt digna. Saepe namque în operatione alicujus ædificii minus agunt qui perficiunt ipsum, quam qui antea operaţi sunt, et qui extreme assere în consummatione operis

posito ipsum perficiunt, ut şic domus perfecta fiat, quæ dum imperfecta fuit, domus opus non erai.

Sufficere hue usque arbitror nos ad cognitionem peccati, quantum memoriae occurrit, laborasse, ut e o melius caveri possit, quo diligentius cognitum fuerit. Mali quippe notiţia justo deesse non potest, nec cavere quis vitium nisi cognitum valet.

Dacă totuși, după evitarea celor dintâi cineva are puterea, după cum ar trebui, de a le evita și pe celelalte, atunci i-aș spune că prin acesta virtutea lui a ajuns la desăvârșire; totuși nici cele viitoare în care are loc desăvârșirea virtuţii, nu trebuie așezate înaintea celor mai vechi, căci nu sunt demne de o mai mare răsplată.

Adesea, în înălţarea unei clădiri cei care o încheie făptuiesc mai puţin decât cei dinainte; pe de altă parte, cei care o încheie şi-o atribuie în ansamblu datorită ultimei cărămizi fără de care, nefiind terminată, casa nu ar reprezenta o înfăptuire.

Cred că ne-am ostenit suficient până aici, atât cât ne-a ajutat și memoria, cu cercetarea păcatului, astfel încât să ne putem feri cu atât mai bine, cu cât mai profund l-am cunoscut. Pe drept cuvânt nu poate lipsi de aici nici cunoaşterea generală a răului, căci nimeni nu are puterea de a se feri de viciu, decât dacă l-a cunoscut.

CAPITOLUL XVII

Despre reconcilierea păcatelor

Pentru că am arătat care este rana sufletului, să ne străduim în continuare și pentru îngrijirea ei; o arată acea cugetare a lui Ieronim: „O, medicule, dacă ești priceput, după cum ai arătat cauza bolii, tot astfel arat-o și pe cea a sănătăţii”.

Deci, când îl jignim pe Dumnezeu ne rămân și câteva modalităţi de a-l împăca. Astfel, pentru păcătos există trei modalităţi de a-l împăca pe Dumnezeu și anume: căinţa, mărturisirea, împlinirea dezvinovăţirii.

CAPUL XVII

De peccatorum reconciliatione.

Et quoniam plagam animæ monstravimus, curationis remedium studeamus; ostendere, unde illud Hieronymi: «O medice, şi peritus es, sicut posuişti causam morbi, ita indica sanităţişl» Cum igitur peccando Deum offendimus, superest quibus ei modis reconciliari possimus. Tria itaque sunt în reconciliatione peccatoris ad Deum, Pœnitenţia scilicet, Confessio, Satisfacţio.

CAPUL XVIII

CAPITOLUL XVIII

Quid proprie clicatur peenitenţia?

Pœnitenţia autem proprie dicitur: Dolor animi super e o, în quo deliquit; cum aliquem scilicet piget în aliquo excessisse (Sap., cap. V, v.2 et 3). Hæc autem peenitenţia turn ex amore Del accidit et fructuoasa est; turn damno aliquo, quo nollemus gravari, qualis est lila damnatorum peenitenţia de quibus scriptum est: «Videntes turbabuntur terrore horribili et mirabuntur în subitatione insperatæ salutis, dicentes intra se et poenitenţiam agentes, et præ îngustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus în densu, etc.» (Matth., cap. XXVII, v.3) Legimus et poenitenţiam Judæ super hoc quod Dominum tradiderat; quod non tam pro culpa peccati, quam pro vilitate sui, qui se omnium judicio damnatum sentiebat, credimus accidisse. Cum eram quis alium pecunia, vei quomodo corruptum ad perditionem traxerit, nemini vilior, quam ei proditor habetur, et Nemo ei minus se credit, quam is qui infidelitatem ejus amplius expertus est. Multos quippe quotidie de hac vita recessuros de flagitiis perpetratis pœnitere videmus et gravi compunctione îngemiscere, non tam amore Dei quem offenderunt, vei odio peccati quod commiserunt, quam timoré pœnæ, în quam se præcipitari verentur.

Ce se numește la propriu căinţă?

Căinţa este astfel numită la propriu: „Durerea spiritului în legătură cu ce a greșit, adică atunci când cineva regretă că a depășit limitele”. (Cartea înţelepciunii lui Solomon, V, 2.3). Această căinţă provine din iubirea de

Dumnezeu și este rodnică; astfel, despre pedeapsa cu care nu vrem să fim însemnaţi, despre cât de mare este căinţa osândiţilor, s-a scris: „Se vor tulbura de îngrozitoarea spaimă cei ce văd, și se vor minuna de venirea neașteptată a nesperatei mântuiri, mărturisindu-se între ei, purtându-și căinţa și gemând în strâmtorile spiritului; aceștia sunt cei pe care odinioară i-am luat în derâdere”. (Matei, XXVII, 3).

Citim și despre căinţa lui Iuda, ce a urmat trădării Domnului; credem însă că această căinţă a pornit nu atât din sentimentul vinei păcatului, cât a aceluia ce se simţea osândit de judecata tuturor pentru meschinăria sa. Când cineva îl târăște pe un altul la pierzanie fie prin bani, fie prin vreo altă modalitate, nimeni nu-l va considera un trădător mai meschin și nimeni nu se va încrede mai puţin în el, decât cel ce i-a pus la încercare infidelitatea. Îi vedem adesea, zi de zi, pe mulţi retrași din viaţa aceasta, căindu-se pentru ticăloșiile săvârșite și gemând în grea remușcare, dar nu atât din dragoste de Dumnezeul pe care l-au jignit, sau din ură pentru păcatul săvârșit, cât mai ales de teama pedepsei în care se prăvălesc.

71

Chiar și celor ce fără voia lor au ajuns aici, nu le este neplăcută nedreptatea vinei, cât greutatea dreptei pedepse; ei nu-și urăsc într-atât făptuirea pentru că a fost rea, cât dreapta judecată a lui Dumnezeu de care se tem ca de o pedeapsă, urând mai mult dreptatea decât nedreptatea.

Pe cei orbiţi vremelnic, dar chemaţi spre îndreptare de la propria ticăloșie, dreptatea divină îi conduce în cele din urmă împotriva falsei simţiri; pe cei însemnaţi însă cu orbirea îi îndepărtează cu totul de la privirea ei, încât aceia să nu cunoască deloc curata căinţă, ea nemaiîngrijindu-se ca ei să înveţe cum să se dezvinovăţească. Îi vedem zilnic pe mulţi cum, muribunzi fiind, gem acuzându-se pe sine de abuzuri, furturi, nedreptăţiri ale săracilor sau alte felurite nedreptăţi săvârșite, și se sfătuiesc cu preotul pentru îndreptarea

acestora. Dacă acestora li s-ar da sfatul, după cum s-ar și cădea, ca, vânzând tot ce au, să le redea celor păgubiţi tot ce le-au luat, s-ar întâmpla exact precum spune Augustin: „Dacă s-ar putea ca bunul altuia să fie dat înapoi, acesta nu ar fi înapoiat, căinţa nu ar fi adevărată ci doar simulată”.

Prin răspunsul lor vor dovedi pe loc cât de goală este căinţa lor; ei vor întreba de îndată: din ce va mai trăi casa mea? ce le voi lăsa fiilor mei, soţiei mele? din ce se vor putea întreţine? Acestora le vine în întâmpinare dumnezeiască dojană: „Nebunule, în noaptea asta ţi se cere sufletul...” (Luca, XII, 20).

O, nenorocitule, care ești astfel, chiar cel mai nenorocit dintre toţi nenorociţii și cel mai nebun dintre nebuni, nu te îngrijești din timp ce să-ţi păstrezi, ci mai curând ce să aduni pentru alţii?

Qui in eo quoque iniqui permanent, quod non tam eis iniquitas displicet culpæ, quam, quæ juxta est, gravitas pœnæ; nec tantum odio habent id quod commiserunt, quia malum fuit, quam justum Dei judicium quod în pœna formidant, æquitatem potiusquam iniquitatem odientes. Quos din obcæcatos atque vocatos ut a maliţia sua converterentur, ita tandem în reprobum sensum Divina Justiţia tradit, et cæcitate percussos a facie sua prorsus abjicit, ut ne salubris pœnitentiæ notiţiam habeant, nec qualiter satisfaciendum sit, advertere queant.

Quam plurimos quippe quotidie cernimus morientes graviter îngemiscere, multum se accusare super uşuris, rapinis, oppressionibus pauperum, vei în quibuscumque injuriis quas commiserunt, et pro emendatione istorum sacerdotem consulere. Quibus şi hoc, ut oportet «primum consilium detur, ut venditis omnibus quæ habent, restituant eliis quæ abstulerunt, juxta illud Augustini: «Şi res aliena, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitenţia, sed fingitur;» statim quam inanis corum sit poenitenţia, responsione sua profitentur. Unde ergo, inquiunt, domusmea viveret? Quid filiis mers, quid uxori relinguerem? Unde se sustentare possent? Quibus ilia

primum Dominica occurrit increpatio: «Stulte, hac nocte animam tuam repetunt ale quæ autem parasti cujus crunt?» (Luc., cap. XII, v.20) o miser quicumque talis es, imo miserorum omnium miserrime, et stultorum stultissime, non provides quid tibi conserves, sed quid aliis thesaurizes?

72

Qua præsumptione Deum offendis, ad cujus horrendum judicium raperis, ut tuos habeas propitios quos ditas de pauperum rapinis? Quis super te non râdeat, şi audient te sperare alios magis tibi propitios fore quam te ipsum? Confidis în eleemosynis tuorum quos, quia successors habere te credis, iniquitatis panter heredes constituis, quibus aliena per rapinam possidenda relinquis. Vitam pauperibus cripis, sua illis auferendo, unde sunt sustentândi, et în eis cursum occidere Christum machinaris, juxta illud quod ipsemet alt: «Quod uni ex minimis mers fecistis, mihi fecistis.» (Matth., cap. XXV, v.40) Quid ergo tu male pius în tuos, et crudelis nu te panter atque Deum, a judece justo exspectas, ad quern velis, nolis, judecândus properas, qui non solum de rapinis, sed etiam de verbo otioso rationem exigit? Qui quam districtus sit în vindicta priorum hominum statim exhibuit poena. Semei Adam peccavit, et comparatione nostrorum, sicut Beatus meminit Hieronymus, levissimum ejus peccatum fuit. Non quemquam per violenţiam oppressif, nec quidquam alicui abstulit; de fructu qui reparabilis erai, semel gustavit. În qua quidem tam levi transgressions, în posteritatem quoquetotam per pœnam redundata, præmonstrare Dominus decrevit, quid de majoribus facturus sit culpis.

Prin ce presupunere îndrăzneaţă îl jignești pe Dumnezeu în favoarea alor tăi, pe care i-ai îmbogăţit jefuindu-i pe cei săraci, târându-te astfel pe tine însuţi către îngrozitoarea Lui judecată? Cine nu ar râde de tine, auzind că speri să-i favorizezi pe viitor mai curând pe alţii, decât pe tine însuţi? Te încrezi în pomenile alor tăi pe care,

considerându-i urmași, îi faci în egală măsură moștenitori ai nedreptăţii, lăsându-le în stăpânire bunuri străine obţinute prin furt. Uneltești să-l ucizi din nou pe Hristos în ei și în viaţa lor, luându-le din nou săracilor jefuiţi bunurile, când ei ar trebui susţinuţi după cum spune El însuși: „Ceea ce i-aţi făcut unuia dintre cei mai sărmani ai mei, mi-aţi făcut mie”. (Matei, XXV, 40).

Ce aștepţi aşadar, tu, cel rău în pioșenie faţă de ai tăi și crud în același timp faţă de tine și faţă de Dumnezeu, ce aștepţi de la judecătorul drept către care, vrând-nevrând, te grăbești spre a fi judecat, și care cântărește nu numai gândul furtului, ci și pe cel al cuvântului pașnic? cel care, decât să nu poată mântui mai târziu, ne-a învăţă t pe dată prin pedepsirea primilor oameni. Adam a greșit o singură dată și, după cum amintește fericitul Ieronim, păcatul său în comparaţie cu ale noastre a fost foarte ușor. Nu a asuprit pe nimeni prin violenţă și nici nu a luat bunul altuia; a gustat doar din fructul care creștea. Și totuși, prin această atât de ușoară alunecare, readusă însă tot mereu în întreaga posteritate prin pedeapsă, Dumnezeu a hotărât de la început să demonstreze ce intenţionează să facă în cazul greșelilor mai mari.

73

Pe cel bogat, despre care Domnul afirmă că a coborât în infern, nu pentru că ar fi furat bunurile altuia, ci pentru că din ale sale – din care se hrănea fiind îngăduite lui – nu i-a dat și sărmanului Lazăr, îl învaţă că prin această pedeapsă a osândirii și înmormântării în infern trebuie loviţi cei ce fură bunurile altora, dar și cei ce nu și-au împărţit bunurile.

Amintirea ta e înmormântată odată cu tine și, imediat după uscarea lacrimilor celor ce te-au însoţit până la groapă – căci conform retorului Apolonius „nimic nu se usucă mai repede ca lacrima” – soţia ta s-a pregătit de o nouă căsătorie; ca să servească plăcerilor noului soţ îi va încălzi străinului patul din cele furate de tine și lăsate ei, patul pe care până acum era trupul tău, în timp ce tu,

nenorocitul, vei plăti acele plăceri în flăcările iadului. La același lucru trebuie să te aștepţi și din partea fiilor tăi.

Dacă cineva ar întreba din întâmplare de ce oare cei ce-și amintesc de tine nu-ţi sunt favorabili prin pomenile tale trecute, s-ar părea că aceștia îşi pot găsi felurite scuze. Dacă ei ar răspunde: de vreme ce el însuși nu a vrut să-și fie mai favorabil, a fost o mare prostie să spere ca alţii s-o facă, încât mântuirea sufletului său, de care în primul rând el ar trebui să se îngrijească, să-i fie adusă de alţii? concluzia ar fi: pe cine să-și creadă mai favorabil sieși decât pe sine însuși? Cine a fost atât de crud cu sineânsușiând să-și pună nădejdea în mila altuia? în sfârșit, ei pot să-și găsească scuze în zgârcenia aceluia și să spună: știm despre cele lăsate în urma sa că nu sunt așa cum par, încât pomenile18 trebuie făcute de la noi. Vor râde și trebuie să râdă toţi care vor auzi acestea. Într-adevăr, nenorocitul care ceas de ceas i-a silit pe sărmanii jefuiţi să plângă, va plânge veșnic din acel moment.

Dives quem ad inferos Dominus descendisse dicit, non quod aliena rapuerit, sed quia propria quibus tanquam licitis vescebatur, indigenţ! Lazaro non impertivjt, patenter edocet qua pœna feriendi sunt, qui rapiunt aliena, şi şic ille damnatus est, atque în inferno sepultus, qui non tribuerit bona sua. Tecum memoria lui sepulta, et cito siccatis lacrymis corum quos în exequiis habuişti, juxta rhetoris Apollonii: «Lachryma nihil citius arescit,» tua conjux în proximo ad novas nuptias se præparavit, ut novi măriţi voluptatibus deserviret de his quas ei dimisişti rapinis, et praesente adhuc corpore tuo, lectulum calefaciet alieno, te misero în flammis gehennæ voluptates illas plexuro. Idem et a filliis tuis expectândum est.

Quod şi quis forte interrpget, cur non tui recordantes, eleemosynis suiş tibi propitientur, multis se de causis excusare posse videntur. Quia eram, şi respondeant: cum ille sibi propitius esse noluerit, quanta stultitia fuit sibi alios sperare propitios, et animæ suae salutem aliis committere, de qua ipse debuit plurimum providere! Quern sibi propitium magis credidit quam

seipsum? Qui sibi crudelis erai, de cujus misericordia confidebat? Rossunt denique et în excusationem avaritiæ suæ prætendere ac dicere: Scimus insuper ea quae ipse riobis dereliquit, non hujusmodi esse, ut de ipsis nobis sunt eleemosynae faciendae. Ridebunt omnes, et ridere debent, qui hæc audient. Ille vero miser qui expoliatos pauperes ad horam fiere cœgit, în perpetuum ibi flebit.

74

Sunt qui suam negligéntiam hominibus non De-o volentes occultare, ad excusandas excusationes în peccatis dicunt tot cos esse quos exspoliaverunt, ut omnino cognoscere vei repezire nequeant: de quo cum nullam sollicitudinem assumant, illud Apostolicæ sentinţiæ judicium incurrunt: «Et qui ignorat ignorabitur.» (Corinth., cap. XIV, v.38) Non înveniunt illos quia non quærunt; înveniet illos dextera Dei, quem contempserunt. De qua etiam scriptuum est: «Dextera tua înveniet omnes qui te oderunt.» (Psalm., cap. XX, v.9) Quam idem propheta, qui hoc dixit, vehementer expavescens, et locum nullum evadendi considerans, alibi alt: «Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Şi ascendero în coelum, tu illic es; şi descendero în internum, ades.» (Psalm., cap. CXXXVIII, v.8) Etquia plerumque non minor est avariţia sacerdotis quam populi, juxta illud Prophetæ: «Et erit sicut sacerdotes, şic populus,» (Ose, cap. IV, v.9) multos morientium seducet cupiditas sacerdotum vanam eis securitatem promittentium, şi quæ habent sacrificiis obtulerint, et missas emant quas nequaquam gratis haberent. În quo quidem mercimonio præfixum apud cos pretium constat esse, pro una scilicet missa unum denarium, et pro uno annuali quadraginta. Non consulunt morientibus ut rapinas restituant, sed ut in sacrificio ipsas offerant; cum e contrario scripturn sit: «Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui victimet filium în conspectu’ patris;» (Eccli., cap. XXXIV, v.24) plus eram gravat patrem occisio filii coram se facta, quam şi non videret earn; et quasi filius immolatione occiditur, dum

sub

Unii, din dorinţa de a-și ascunde nepăsarea, nu atât faţă de Dumnezeu, cât faţă de oameni, afirmă, căiitând o justificare a păcatelor, că au fost atât de mulţi cei pe care i-au jefuit, încât nu pot să-i mai cunoască sau să-i mai găsească. În legătură cu aceasta trebuie pusă puterea cugetării apostolice despre refuzul oricărei griji: „Iar cel ce ignoră va fi ignorat” (I Corinteni, XIV, 38). Nu-i vor pe aceia pentru că nu-i caută; îi va afla însă pe ei dreapta lui Dumnezeu pe care l-au dispreţuit. Chiar despre aceasta stă scris: „Dreapta ta îi va afla pe toţi cei ce te urăsc”. (Psalm, XX, 9). Același profet care a spus aceasta, speriat și socotind că nu există niciun loc de scăpare, afirmă altundeva: „Încotro să plec din faţa spiritului Tău, și unde să fug din faţa chipului Tău? Dacă voi urca în cer, Tu ești acolo, dacă voi coborî în iad ești de faţă”. (Psalm, CXXXVIII, 8). Și pentru că cel mai adesea zgârcenia preotului nu este mai mică decât a poporului – conform profetului care spune: „Și va fi poporul precum preoţii” (Osea, IV, 9) – mulţi dintre muritori se vor lăsa amăgiţi de lăcomia preoţilor ce le promit o siguranţă deșartă, pe care, având-o se opun celor sfinte, iar slujbele religioase le plătesc fără a-și arăta însă recunoștinţa prin aceasta. Este clar că în acest târg există un preţ dinainte stabilit; un denar pentru o slujbă obișnuită și patruzeci pentru una anuală.

Nici pe patul morţii nu se îngrijesc să înapoieze cele furate, ci le oferă ca pe o ofrandă. împotriva acestui lucru s-a scris: „Cine oferă o ofrandă din bunul săracului, e ca și cel ce ucide un fiu sub ochii tatălui”. (Ecleziastul, XXXIV, 24). Uciderea fiului în faţa tatălui e mai cumplită decât dacă acesta n-ar vedea; dacă fiul e ucis prin sacrificare, bunul săracului în care și-a adunat întreaga

viaţa e socotit ca un sacrificiu, dar Adevărul preferând mila în locul sacrificiului spune: „Învăţaţi-i pe cei ce umblă că eu vreau milă și nu sacrificiul” (Matei, XI,

13). Căci e mai rău să păstrezi cele furate decât să nu te dedici milei, adică să iei bunurile săracilor în loc să le cheltui pe ale tale, după cum am amintit deja vorbind despre osândirea bogatului.

stantia pauperis, în qua vita ejus consistebat, în sacrificio ponitur.

Et Veritas sacrificio misericordiam praeferenș: «Euntes, inquit, discite quid est: Misericordiam volo et non sacrificium.» (Matth., cap. XI, v.13) Pejus autem est rapinas reţinere, quam misericqrdiam nori impendere, hoc est, pauperibuș auferre sua, quam non impendere nostra, sicut et supra în damnatione divitis meminimus.

CAPUL XIX

CAPITOLUL XIX

De fructuoasa pœnitenţia.

Et quia de infructuoasa diximus pœnitenţia, tanto diligentius quanto salubrius fructuosam consideremus. Ad quam Apostolus quemlibet invitans obstinatum, nec horrendum Dei judicium adtendentem alt: «An divitias bonitatis ejus et patientiæ et longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitenţiam te adducit?» (Rom., cap. II, v.4) Quibus videlicet verbis quæ sit pœnitenţia salubris, et ex amore Dei potius quam ex timoré provenions, manifeste declarat, ut videlicet doleamus Deum offendisse vei contempsisse, quia est bonus magis quam quia justus est. Quo eram diutius cum contemnimus, quia statim cum contemptum suum judiciare non credimus; sicut e contrario Principes secuii faciunt, qui eu offenduntur nesciunt parcere, nec suarum injuriarum ultionem differre; e o justius graviorem infert sui contemptus pœnam; et tanto districtior est în ultione quanto patientior fuit în expectatione. Quod subsequenter prædictus Apostolus ostendit dicens: «Secundum duritiam autem tuam, et cor impœnitens thesaurizas tibi m-am in die iræ.» (Rom., cap. II, v.5) Tuncquidem iræ, modo mansuetudinis, quia, tune vindictæ, modo patientiæ.

Despre căinţa rodnică

Dar pentru că am vorbit atât despre căinţa stearpă, s-o cercetăm mai cu folos pe cea rodnică. Chemându-i la aceasta atât pe cel potrivnic cât și pe cel ce se îndreaptă fără teamă spre deloc înfricoșătoarea judecată a lui Dumnezeu, Apostolul spune: „Dispreţuiești oare bogăţiile bunătăţii și suferinţei Lui precum și ale îndelungatei răbdări? Nu știi că bunăvoinţa lui Dumnezeu te duce la căinţă?” (Romani II, 4).

Prin aceste cuvinte ni se arată direct ce este căinţa folositoare provenită mai curând din dragostea lui Dumnezeu decât din teamă, astfel încât să fim îndureraţi că l-am jignit și dispreţuit pe Dumnezeu, pentru că El este nu doar drept ci, mai ales, bun. Cu atât mai des îl dispreţuim, cu cât credem că El nu judecă dispreţul ce i se arată; ca și conducătorii veacului care făptuiesc potrivnic, atunci când, jigniţi fiind, nu știu nici să ierte, nici să discearnă răzbunarea nedreptăţilor ce li s-au făcut; cu atât mai mult dispreţuirea Lui provoacă, în mod just, o pedeapsă mai mare. Cu atât mai sever pedepsește, cu cât mai răbdător a privit. Cele afirmate mai sus le arată Apostolul când spune: „Mânia pentru ziuă mâniei ţi-o aduni pe măsura asprimii și lipsei de căinţă a sufletului” (Romani II, 5); atunci va fi ziua mâniei, nu a blândeţii, pentru că atunci va fi ziua răzbunării și nu a răbdării.

77

Dispreţuirea Lui va fi răzbunată de justiţia ce cântărește în ce măsură l-am dispreţuit și cât de des a suportat El aceasta. Să ne ferim de a-i jigni pe oameni, și aceasta nu din teamă ci din sfială.

Când preacurvim căutăm ascunzișuri spre a nu fi văzuţi de oameni, căci în acele momente nu suportăm privirea nimănui. Deși știm că Dumnezeu este de faţă, neputându-i-se ascunde nimic, nu roșim totuși fiind văzuţi de El însuși și de întreaga curte a cerului în făptuirea acestei rușini; aceasta, după cum am spus, în ciuda faptului că ne-ar răvăși privirea unui biet om.

Ne temem enorm să ne asumăm ceva în faţa

judecătorului pământean, deși știm că judecaţi fiind, vom primi o pedeapsă vremelnică și nu veșnică. Simţirea trupească, spre deosebire de cea spirituală, ne silește să făptuim dar și să suportăm multe. O, dacă am face și am îndura atâtea și în favoarea lui Dumnezeu, căruia îi datorăm toate, câte facem și îndurăm de dragul soţiei și al urmașilor, sau a vreunei prostituate. Te implor, arată-mi ce pedeapsă ar trebui dată prin judecată, nedreptăţii de a o fi enumerat pe prostituată înaintea Lui?

Se plânge El însuși prin profet, că nu i se arată dragoste precum Tatălui, nici teamă precum Domnului: „Fiul își cinstește tatăl, iar sclavul se teme de stăpânul său; dacă eu sunt Tatăl, unde e cinstirea mea? și dacă eu sunt Domnul, unde e teama de mine?” (Maleahi, 1, 6). Se plânge că tatăl și stăpânul au fost puși înaintea Lui. Gândește-te aşadar, cât trebuie să se supere când chiar prostituata e pusă înaintea Lui și, având în vedere suprema răbdare a bunătăţii sale, El e cu atât mai dispreţuit cu cât ar fi trebuit de fapt să fie iubit.

Ibi justiţia exigente, tanto gravius sui contemptum ulciscetur, quanto minus contemni debuit, et diutius toleravit. Timemus homines offendere, et quorum offensam timoré non effugimus, verecundia vitamus. Latebras quærimus, cum fornicamur, ne ab hominibus videamur, nec unius hominis aspectum tune susţinere possumus. Scimus Deum præsentem esse quern nihil potest latere; videri ab ipso et toată curia Cœli în hujus actione turpitudinis non erubescimus, qui ad unius homunculi aspectum confunderemur. Ante judicem terrenum præsumere aliquid maxime timemus, a quo nos judecândos scimus temporali tantum pœna, non æterna. Multă nos facere vei tolerare carnalis affectus cogit, pauca spiritualis. Utinam tanta propter Deum, cui omnia debemus, quanta propter uxorem vei filios, vei quameumque meretricem facimus vei toleramus!

Quo obsecro pœna hæc injuria est judecânda ut meretricem quoque ipsi præponamus? Conqueritur ipse per prophetam quod nec ei amor tanquan Patri, nectimor

exhibeaturtanquam Domino. «Filius, inquit, honorât patrem et servus dominum suum timet; şi ego Pater, ubi honor meus? Et şi ego Dominus ubi timor meus?» (Malach., cap. I, v.6) Conqueritur sibi patrem vei dominum præferri. Attende igitur quantum indignetur meretricem quoque sibi anteferri, et de summa suæ bonitatis patientia, unde plus debuit amari, magis contemni.

78

Quam quidem bonitatem et patientiæ longanimitatem hi qui salubriter pœnitent, adtendentes non tam timoré pœnarum quam ipsius amore ad compunctionem moventur; juxta prædictam Apostoli exhortationem, ubi salubrem pœnitenţiam diligenter descripsit; cum e contrario dixit: «an divitias bonitatis ejus,» hoc est, divitem et copioşam bonitatem, sive abundantem benignitatem longanimis patientiæ, qua tamdiu te tolerat, «contemnis.» quia videlicet non cito punit, «ignorans,» hoc est non adtendens, «quoniam tanta ejus benignitas ad pœnitenţiam,» quantum în se est, «te adducit,» hoc est, tacit cur earn adtendento ad pœnitenţiam deberes converti, quod tam benignum contempsisti? Et hæc quidem révéra fructuoasa est pœnitenţia peccati, cum hie dolor atque contritio animi ex amore Dei, quern tam benignum adtendimus, potius quam ex timoré pœnarum procedit.

Cum hoc autem gemitu et contritione cordis, quam veram pœnitenţiam dicimus, peccatum non permanent, hoc est, contemptus Dei, sive consensus în malum: quia charitas Dei hunc gemitum inspirans non patitur culpam; In hoc statim gemitu De-o reconciliamur, et praecedentis peccati veniam assequimur, juxta illud Prophetæ: «Quacumque hora peccator îngemuerit, salvus erit;» (Ezech., cap. XXXIII, v.14) hoc est salute animae suae dignus efficietur. Non alt: quo anno, vei quo mense, sive qua hebdomada, vei quo die, sed qua hora; ut sine dilatione venia dignum ostendat: nec ei pœnam æternam deberi, în qua consistit condemnaţio peccati.

Cei ce se căiesc însă cu adevărat, tinzând către acea bunătate și mărime a răbdării, nu atât de teama pedepsei cât din iubire pentru El, sunt îndemnaţi către remușcare prin sfatul Apostolului, unde este descrisă cu grijă căinţa folositoare; când dimpotrivă, am spus: „sau bogăţiile bunătăţii Sale” trebuie înţeleasă bogata și deplina bunătate, sau prea plina bunăvoinţă a întinsei Sale răbdări; „le dispreţuiești” deoarece nu te pedepsește îndată; ignorând, adică nestrăduindu-te, pentru că „atât de marea Lui bunătate”, cât este în El, „te duce către căinţă”, chiar El pe care l-ai dispreţuit deși este binevoitor? De fapt, adevărata căinţă rodnică a spiritului este când durerea și zbuciumul spiritului pornesc mai curând din dragostea de Dumnezeu, pe care îl intuim atât de bun, decât din teama pedepselor. Când mărturisim aceasta ca pe adevărata căinţă, prin durerea sau zbuciumul inimii, păcatul nu se păstrează – adică dispreţuirea lui Dumnezeu sau consimţirea în rău – deoarece insuflând această durere, bunătatea lui Dumnezeu nu suportă vina. Prin această durere suntem pe loc împăcaţi cu Dumnezeu, înţelegând cu mintea vina păcatului dinainte precum în zicerea profetului: „În acea oră când va geme, păcătosul va fi mântuit”. (Ezechil, XXXIII, 14). Adică, se va face demn de mântuirea sufletului. Nu spune în ce an, lună, săptămână sau oricare din zile, ci în acea oră, pentru a-l arăta demn de vina ce nu trebuie prelungită și pentru a nu suporta pedeapsa veșnică cerută de osândirea păcatului.

79

Chiar dacă știind aceasta, nu a avut un loc unde să mărturisească sau să-și împlinească trăirea, plecând din viaţă cu această durere, el nu va cădea în iad. Înseamnă că păcatul este iertat de Dumnezeu astfel încât, nici păcătosul, nici sufletul lui, în ciuda celor ce au precedat păcatul, nu mai sunt demni de pedeapsa veșnică a lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu, când le iartă păcatul celor ce se căiesc, nu le trece cu vederea întreaga pedeapsă, ci doar pe cea veșnică.

Mulţi dintre cei ce se căiesc, dar nu și-au dus până la capăt împlinirea căinţei în această viaţă din cauza morţii premature, sunt păstraţi în viaţa viitoare pentru pedepse purificatoare – nu osânditoare. Nu se poate spune cu siguranţă când va veni ziua din urmă a judecăţii, în care mulţi dintre credincioși vor trebui pedepsiţi, cu atât mai mult cu cât timpul este mai lung; chiar dacă învierea „în clipă, în clipirea ochiului se va face” (Corinteni, XV, 52); atunci vor fi împlinite greșelile, atât cât a hotărât Dumnezeu, se vor căi cu toţii pentru cele ce au refuzat să le-mplinească sau nu au avut posibilitatea s-o facă.

Etsi eram articulo necessitatis præventus, non habeat locum veniendi ad confessionem vei peragendi satisfactionem, nequaquam in hoc gemitu de hac vita recedens gehennam incurrit; quod est condonari a De-o peccatum, hoc est, cum tăiem fieri quam jam non sit dignum sicut animam propter illud quod præcessit peccatum, æternaliter a De-o pururi. Non eram Deus cum peccatum pœnitentibus condonat, omnem pœnam eis ignoscit, sed solummodo æternam. Mulţi namque pœnitentes, qui prævenţi morte, satisfactionem pœnitentiæ în hac vita non egerunt, pœnis purgatoriis, non damnatoriis în futura rezervantur. Unde suprema judicii dies, qua repente mulţi fidelium puniendi sunt, quanto spaţio-temporis extendatur, incertum est: quamvis resurrectio «în momento, în ictu oculi» (Corinth., cap. XV, v.52) fiat; ut videlicet ibi de culpis satisfaciant, quantum Deus decreverit, de quibus satisfacere disculerint, aut permissi non sunt.

CAPUL XX
CAPITOLUL XX

Utrum quis de uno peccato sine altero poienitéré possit?

Sunt qui quærunt utrum quis de uno peccato peenitere possit et non de alio, ut poate de homicidio, et non de fornicatione quam adhuc perpetrare non desistit? Sed şi fructuosam IIlam poenitenţiam intelligamus, quam

Dei amor immittit, et quam Gregorius describens alt: «Poenitenţia est commissa deflere et flenda non committere;» nequaquam poenitenţia dici potest, ad quam nos amor Dei compellit, quoties unus contemptus retinetur. Şi eram amor Dei, sicut oportet, ad hoc me inducit atque animum trahit, ut de hoc consensu doleant propter hoc tantum quia in eo Deum offendi, non video qualiter idem amor de illo contemptu cădem de causa poienitere non cogat; hoc est, in eo proposito mentem mi-am statuat, ut quisquis excessus memoriae occurrerit, de ipso similiter doleam, et ad satisfaciendum paratussim. Ubicumque igitur vera est poenitenţia, ex amore scilicet Dei solo provenions, nullus Dei contemptus remanet, maxime cum Veritas clicat: «Şi quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget cum, et ad cum veniemus, et mansionem apud cum faciemus.» (Joan., cap. XIV, v.23)

Oare ar putea cineva să se căiască pentru un păcat separat de altul?

Sunt unii care se întreabă dacă nu s-ar putea căi pentru un singur păcat și nu pentru un altul, de exemplu pentru crimă dar nu pentru preacurvia pe care nu s-au abţinut s-o ducă la capăt?

Dacă înţelegem însă acea căinţă rodnică insuflată nouă de iubirea de Dumnezeu, despre care, descriind-o, Grigore spune: „Căinţa a fost dată spre a plânge, dar nu înseamnă că plânsul o și face eficientă”, nu poate fi nicidecum numită căinţă aceea spre care ne împinge iubirea de Dumnezeu ori de câte ori este înfrânat dispreţul. Dacă iubirea de Dumnezeu, așa cum trebuie, mă duce la căinţă trăgându-mi spiritùl spre ea, încât să fiu îndurerat de consimţirea jignirii lui Dumnezeu, nu văd cum ar putea aceeași iubire pornită din aceeași cauză să nu mă silească la căinţă în legătură cu acel dispreţ; adică, prin intenţie îmi determină astfel mintea, încât dacă mi-ar apărea în memorie vreo abatere de-a mea, să fiu îndurerat de aceea și pregătit pentru a plăti. Așadar, întotdeauna când există adevărata căinţă pornită din iubirea de Dumnezeu, nu poate rămâne urmă de dispreţuire a lui

Dumnezeu, după cum arată Adevărul: „Dacă cineva mă iubește, va sluji cuvântul meu și Tatăl meu îl va iubi pe acesta, și vom veni la el și ne vom face sălaș la el”. (Ioan, XIV, 23).

81

Deci cei ce stau în iubirea de Dumnezeu trebuie să fie mântuiţi; această mântuire nu se referă doar la un păcat, altfel zis, la consemnarea unei singure jigniri aduse lui Dumnezeu. Când însă Dumnezeu nu descoperă niciun păcat la cel ce se căiește, El nu provoacă nicio cauză a osândirii; de aceea e necesar, ca odată cu încetarea păcatului să nu se păstreze osânda, adică zbuciumul pedepsei veșnice; adică, Dumnezeu să ierte păcatul dinainte de pedeapsa veșnică, pedeapsă care ar fi fost meritată și prevăzută. Chiar dacă Dumnezeu nu găsește la cel ce se căiește ceva ce ar trebui pedepsit pe veci, se afirmă totuși că iartă pedeapsa păcatului dinainte, căci insuflându-i păcătosului durerea căinţei, l-a făcut pe acesta demn de iertare; cu alte cuvinte, l-a făcut astfel încât să nu-i fie necesară pedeapsa veșnică, ci în momentul plecării din această viaţă să poată fi mântuit.

Dacă însă, din întâmplare, ar recădea în același dispreţ, reîntorcându-se deci la același păcat, el ar aluneca înapoi la aceeași cuvenită pedeapsă, trebuind să fie din nou pedepsit, cel ce căindu-se mai înainte, nu era demn de pedeapsă.

Quicumque ergo în amore Dei persistant, șalvari necesse est: quæ salvaţi-o nequaquam contingeret uno peccato, id est, uno Dei contemplu retento. Cum autem în poenitente jam, nullum „Deus repezit peccatum, nullam ibi învenit damnations causam; et ideo necesse est ut, peccato cessante, non restet damnatio, hoc est, perennis pœnæ afflictio; et hoc est peccatum quod præcessit aDe-o condonari a poena æterna quam înde meruerat ei, ut diximus, a De-o provided. Quamvis eram Deus jam non înveniat în poenitente, quod perenniter debeat punire, poenam tarnen præcedentis peccati dicitur condonare,

cum per hoc, quod gemitum ei pœnitentiæ inspiraverit, cum indulgenţia dig num fecit; hoc est, tăiem cui nulla tunc debeatur poena æterna, et quem in hoc stătu de hac vita recedentem, șalvari necesse est. Quod şi forte et în eundem recidat contemptum, sicut redit ad peccatum, ita etiam relabitur ad pœnæ debitum, în cursum pururi debeat, qui prins poienitendo non pururi meruerat.
82

Şi quis forte clicat: «Peccatum a De-o condonari,» taie esse tanquam şi diceretur, Deum propter illud quod commissum est, nequaquam hominem esse damnaturum; vei hoc, Deum apud se statuisse, ut cum propter hoc non damnaret; profecto et antequam pœnitens peccasset, concedendum videtur Deum condonasse illud peccatum; hoc est, apud se statuisse, quod propter illud non esset cum damnaturus; nihil quippe recenter apud se deus statuit, vei disponit, sed ab aeterno quæcumque facturus est, în ejus prædestinatione consistunt et în ejus providentia præfixa sunt, tam de condonatione cujuscumque peccati, quam de cæteris quæ frunt. Melius itaque nobis esse videtur ita intelligendum Deum condonare peccatum, quemlibet, ut diximus, per inspiratum ei pœnitentiæ gemitum dignum indulgenţia efficere; hoc est, talem oui tune damnatio non debeatur, nec unquam ulterius, şi în tali proposito perseveret. Peccatum itaque Deus condonat, cum ipse a quo poena fieri debuit, faciat, pœnitenţiam inspirând-o, cur jam non debeat infern.

Dacă ar spune cineva din întâmplare: păcatul e iertat de Dumnezeu – ar fi ca și cum spune că din cauza celor îngăduite Dumnezeu nu are de gând să pedepsească omul, sau că Dumnezeu a hotărât de la sine să nu-l osândească pe om; mai ales că regretată fiind păcătuirea dinainte, de cel ce se căiește, se pare că trebuie acceptată iertarea acelui păcat de către Dumnezeu; sau că El a hotărât să nu-l osândească pe acela din cauza unui anumit păcat; desigur că Dumnezeu nu a stabilit și nu a hotărât nimic de curând,

ci totul s-a făcut din veci, existând în predestinare, fiind stabilite în previziunea Sa atât cele referitoare la iertarea fiecărui păcat în parte, ca și cele legate ce se săvârșesc.

Nouă ni se pare că e mai bine să înţelegem că Dumnezeu a iertat păcatul, inspirându-i fiecăruia durerea căinţei și făcându-l demn pe fiecare de îngăduinţa Sa; mai precis, pe acela căruia nici atunci, nici mai târziu nu i se cuvine osânda dacă perseverează într-o asemenea direcţie. Astfel Dumnezeu iartă păcatul, inspirându-i căinţă celui ce i se cuvine pedeapsa, pentru ca astfel să nu mai fie necesară.

83

CAPITOLUL XXI

CAPUL XXI

A nu fi însemnat, a nu-l dărui pe cel demn de recompensă întreb întâmplător; dacă cel ce se căiește e demn de viaţă veșnică, cine nu e – din cauza osândei? Dacă acceptăm întrebarea ne este adus în faţă cel ce a murit realunedând după căinţă, deși cât timp s-a căit fusese demn de viaţa veșnică; se pare că ar trebui învinuit de nedreptate însuși Dumnezeu, pentru că nu-i redă recompensa celui demn odinioară de ea, încât să prevină astfel osândirea lui. Căci dacă l-ar opri atunci la premisa de unde pornește rugăciunea lui, l-ar păstra demn de viaţa veșnică; de asemenea, dacă, după ce „a alunecat”, ar mai păstra ceva din spiritul avut înainte, aceasta i-ar fi fost o chezășie a mântuirii. Eu zic însă că, deși mulţi sunt adesea demni de osândire, ei nu mor în acea păcătoșenie a lor, ca și cum Dumnezeu le-ar fi dat înapoi osânda meritata; deci nici Dumnezeu nu trebuie învinuit de nedreptate, căci nu le-a înapoiat pedeapsa meritată; nu o face nici în oferirea recompenselor făgăduite celor perseverenţi, după cum dovedește Adevărul: „Cel ce va persevera până la capăt va fi mântuit”. (Matei X, 22).

Suntem siliţi deci să nu acceptăm că Dumnezeu oferă pedeapsă sau recompensă cuiva, demn odinioară de una din acestea, numai pentru că a prevăzut cumva să se

folosească de ele cât mai bine, El știind să se folosească și să le împartă corespunzător și pe cele foarte rele.

Inustum non esse, dignum præmio non donări.

Sed forţassis requiris, şi is qui pœnitet, jam dignus sit vita æterna, qui damnatione dignus non est? Quod şi concedamus, objicitur nobis cum quoque qui post pœnitenţiam lapsus perrit, dum pœniteret, dignum vita æterna fuisse: et Deum arguendum înjuriæ esse videri, qui præmium quo ille tune dignus erai, ei tunc saltern non reddidit, ut şic ejus damnationem præveniret. Sicut eram şi tunc moreretur, ex illo în quo tune orat, proposito, dignus vita æterna salvaretur: ita et şi postea lapsus sit, ex codem animo quem prins habuit, dignus șalvari fuit. Sed dico, quia sicut mulţi sæpe damnatione digni sunt, nec tarnen în hac sua nequitia moriuntur, ut damnatio, quam meruerant, eis a De-o reddatur; nec tarnen ideo Deus injustiţiæ est arguendus, quia non reddidit eis pœnam quam meruerant: ita nec în præmiis reddendis, quæ perseverentibus tantum promittuntur, Veritate adtestante: ««Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.» (Matth., cap. X, v.22) Non ergo concedera cogimur, ut quia quandoque pœna vei præmio quis dignus fuerit, ideo dignum vei justum sit, Deum illud ei conferre, cum alio modo melius utendum e o esse provident, quia etiam malis bene utitur, et quæcumque pessima optime disponit.

84

Quod şi forte quis clicat, cum qui ad horam Deum amando, vere pœnituit, sed tarnen în hac pœnitenţia vei amore non perseveraverit, non ideo fuisse præmio dignum vitæ: profecto cum nec tunc damnatione dig – nu-s fuisse conceditur, nec justus, nec peccator tunc exstitisse videbitur.

Dacă întâmplător cineva ar spune că s-a căit cu adevărat, iubindu-l pe Dumnezeu oră de oră, dar fără a persevera în această căinţă sau dragoste, nu din această cauză n-ar fi demn de recompensa vieţii veșnice, ci pentru că după cum o dată nu a fost demn de pedeapsă, tot astfel

altă dată va părea a nu se fi arătat nici drept, nici păcătos.

CAPITOLUL XXII

CAPUL XXII

Despre păcatul de neiertat

De vreme ce, după cum am spus, prin căinţă orice păcat primește ușurare imediată, se pune întrebarea de ce Adevărul numește câte unul *de neiertat,* neintenţionând deci să ofere ușurarea, adică iertarea; astfel este păcatul blasfemiei faţă de Sfântul Spirit, despre care arată Matei că a vorbit El: „Orice păcat și blasfemie li se trece cu vederea oamenilor, dar blasfemierea Spiritului nu li se trece cu vederea; „(Matei XII, 31) și „Oricine va rosti cuvânt împotriva Fiului omului, i se va trece cu vederea; cine însă va rosti împotriva Sfântului Spirit nu i se va ierta nici în veacul acesta, nici în viitor” (ibidem, 32). De ce se afirmă aceasta, ne-o dezvăluie Marcu spunând: „Deoarece spuneau: Are spirit murdar” (Marcu, III, 30). Unii numesc însă acest păcat curajul disperat al vinei; adică, atunci când cineva, din cauza mărimii păcatelor, și-a pierdut complet speranţa în bunătatea lui Dumnezeu înţeleasă prin Sfântul Spirit, încât prin nicio căinţă sau altă împlinire să nu-și poată obţine iertarea.

Dar, dacă asta numim a blasfemia faţă de Sfântul Spirit, ce vom numi a păcătui faţă de Fiul omului? Mie mi se pare că a păcătui sau a blasfemia faţă de Fiul omului, ar însemna în acest caz a anula superioritatea umanităţii lui Hristos din cauza vizibilei slăbiciuni a trupului, ca și cum am nega conceperea ei fără de păcat, sau asumarea ei de către Dumnezeu.

De peccato inremissibili.

Cum autem, ut diximus, omne peccatum per pœnitenţiam statim remissionem accipiat, quaeritur cur Veritas quoddam peccatum inremissibile dixerit, vei nunquam ipsum remissionem, hoc est, condonationem, habiturum, quale est illud peccatum blasphemiae în Spiritum Sanctum, de quo cum dixisse Matthæus şic refert: «Omne peccatum et blasphemia remittetur

hominibus, Spiritus autem blasphemia non remittetur» (Matth., cap. XII, v, 31); et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc século, neque în futuro? (Ibidem, cap. 32) Quod quare diceret, Marcus aperuit dicens: «Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.» (Marc., cap. III, v.30) Hoc autem peccatum quidem desperationem veniæ dicunt; cum quis videlicet ob magnitudinen peccatorum diffidit penitus a bonitate Dei, quæ per Spiritum Sanctum intelligitur, ut nec pœnitendo, vei aliqua satisfactione veniam possit impetrare. Sed şi hoc dicimus peccare vei blasphemare în Spiritum, quid dicemus peccare în Filium hominis? Quantum vero mihi videtur, peccare vei blasphemare în Filium hominis hoc loco dicitur excellente humanitatis Christi derogare tanquam earn negaremus sine peccato conceptam, vei a De-o assumptam propter visibilem carnis infirmitatem.

86

Id quippe nulla humana ratione comperi poterat, sed De-o tantum revelanti credi. Tale est ergo quod alt: «Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus: Spiritus autem blasphemia non remittetur;» tanquam şi diceret: de nulla alia blasphemia diffinitum est apud Deum, quod nullis homnibus dimittatur, nisi de ista; etquicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei, hoc est, nullus qui assumpţi hominis dignităţi, ut diximus, deroget, propter hoc damnabitur, şi aliæ non intervenant damnationis causae. Non eram in hoc aliquis contemptu Dei notari potest, şi veritatem per errorem contradicat, nec contra conscienţiam agat maxime cum id tale sit, quod humana ratione investigări non possit, sed magis ratione videatur contrarium. Blasphemare autem în Spiritum, est ita opera manifestas gratiae Dei calumniari, ut ilia quae credebant per Spiritum Sanctum hoc est, divina bonitate misericorditer fieri, per diabolum tarnen assererent agi, tanquam şi dicerent ilium quern Spiritum Dei credebant,

esse Spiritum nequam, et sic Deum esse diabolum.

Quicumque igitur şic în Christum peccaverunt, dicendo scilicet contra conscienţiam cum în Beelzebub principe daemonium ejicere daemonia, ita prorsus a regno Dei sunt proscripţi, et ab ejus gratia penitus excluși, ut nullus illorum deinceps per pœnitenţiam mereretur indulgenţiam. Necquidem negamus cos șalvari posse şi poieniterent, sed solummodo cos dicimus nec poenitentiae actus assecuturos esse.

Acest lucru nu putea fi descoperit de nicio raţiune omenească, ci este crezut de bună seamă, prin Dumnezeu care îl dezvăluie, Așadar asta înseamnă „Orice păcat sau blasfemie îi este trecută cu vederea omului, dar blasfemierea Spiritului nu îi este trecută cu vederea”; ca și cum ar spune: în afara acesteia, nicio blasfemie nu apare de neiertat în faţa lui Dumnezeu; oricine ar rosti cuvânt împotriva Fiului omului i s-ar ierta; adică, presupunând că nu apar alte cauze ale osândei, nimeni nu ar fi osândit pentru nesocotirea umanităţii superioare luate asupra Sa. Nu ar putea fi nimeni înfierat cu dispreţuirea de Dumnezeu, dacă neacţionând împotriva conştiinţei sale, ar contrazice, din greșeală, Adevărul, mai ales că situaţia este de așa natură încât lucrul nu poate fi cercetat prin raţiunea umană, părând mai degrabă contrar ei. A blasfemia însă faţă de Spirit, înseamnă a calomnia în așa fel lucrarea harului vădit al lui Dumnezeu, încât cele crezute că se fac benefic prin Sfântul Spirit, adică prin bunătatea divină, să fie afirmate ca puse în mișcare de diavol; ca și cum s-ar spune deci că acela pe care îl credeau a fi Sfântul Spirit, nu este nici spirit nici sfânt, ci că Dumnezeu este diavolul.

Deci, cei ce au păcătuit astfel faţă de Hristos, afirmând împotriva conștiinţei lor că pe El îl împing demonii împotriva lui Belzebut, conducătorul demonilor, sunt excluși cu totul de la favoarea Lui și proscriși în faţa împărăţiei lui Dumnezeu, nefiind demn niciunul din ei de îngăduirea căinţei. Nu negăm, totuși că aceștia s-ar putea mântui, ci afirmăm că de fapt ei nu vor avea de gând să

urmeze făptuirea căinţei.

87

CAPITOLUL XXIII

CAPUL XXIII

Oare cei ce se căiesc îşi poartă cu sine geamătul durerii și după aceea?

Cineva poate să întrebe: cei ce pleacă din această viaţă căindu-se, stăpâniţi de geamătul sufletului și de durerea zdrobitoare, le poartă oare cu sine pe acestea chiar și după ce au ajuns la strălucire oferindu-i lui Dumnezeu adevăratul sacrificiu, conform afirmaţiei „Sacrificiul pentru Dumnezeu este spiritul chinuit” (Psalm L)? Oare și în acea viaţă cerească îi vor îndurera cele făptuite sau abia prin aceasta, după cum s-a scris, „au fugit durerea și geamătul” (Isaia XXXV, 10) și tristeţea? Desigur, după cum lui Dumnezeu și îngerilor nu le plac păcatele noastre lipsite de pedeapsa durerii, cu atât mai mult nu pot fi de acord cu relele noastre: de aceea nici nouă nu ne vor place niciodată greșelile noastre. Dar oare vrem noi într-adevăr să făptuim cele cunoscute ca rânduite de Dumnezeu și lucrate spre binele nostru, conform acelei cugetări a Apostolului „Știm că Dumnezeu lucrează spre binele celor ce-l iubesc” (Romani, VIII, 28)? Este o altă întrebare pe care am lămurit-o, după puterile noastre, în cartea a treia a *Teologiei-9*

Utrum p omit en ţes gemitum sui doloris hinc secum déférant?

Quærit forţassis aliquis, utrum hi qui de hac vita poenitentes recedunt in hoc gemitu cordis, et contritione doloris, ubi verum De-o sacrificium offertur, juxta illud: «Sacrificium De-o spiritus contributatus”, (Psalm. L, v.19) utrum, inquam, tales de hac luce migrantes hune gemitum et dolorem secum déférant; ut in vita quo que ilia cœlesti hæc se commisisse doleant, quo, ut scriptum est, «aufugit dolor et gemitus» (Isai., cap. XXXV, v.10) atque tristiţia. Sed profecto sicut De-o vei Angelis peccata nostra sine aliqua poena doloris displicent, e o videlicet quod ilia non

approbant, quæ mala considérant; ita et tunc nobis ilia displicebunt, in quibus deliquimus. Sed utrum nos ilia fecisse velimus, quæ bene ordinată esse a De-o scimus, et nobis quoque în bonum cooperată, juxta illud Apostoli: «Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur în bonum?» (Rom., cap. VIII, v.28) Alia est quæstio quam pro viribus nostris tertio *Theologiæ* nostro libro absolvimus.

88

CAPUL XXIV

CAPITOLUL XXIV

De confessione.

Nune de confessione peccatorum nobis agere incumbit. Ad hanc nos Apostolus Jacobus adhortans alt: «Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem ut salvemini: multum eram valet deprecatio justi assidua.» (Jac., cap. V, v.16) Sunt qui soli De-o confitendum arbitrantur, quod non nulii Graecis imponunt. Sed quid apud Deum confessio valeat, qui omnia novit, aut quam indulgenţiam nobis lingua împietret, non video: liOet propheta clicat: «Delictum meum cognâtum tibl faci, et Injustiţiam mi-am non abscondi.» (Psalm., cap. XXXI, v.5) Multis de causis fideles invicem peccata confitentur, juxta illud Apostoli quod praemissum est; turn videlicet propter subpositam causam, ut orationibus corum magis adjuvemur, quibus confitemur: turn etiam quia în humilitate confessionis magna pars agitursatisfactionis, et în relaxatione pœnitentiæ majoram assequimur indulgenţiam: sicut de David scripturn est; qui cum accusatus a Nath am propheta, respondent: «Peccavi;» (Reg. II, cap XII, v.13) statim ab codem Propheta responsum audivit: «Dominus quoque transtulit peccatum tuum:» (Ibidem) quo eram major erai regis sublimitas, acceptior De-o fuit confitens humilitas.

Despre mărturisire

Iar acum apasă asupra noastră datoria de a săvârși mărturisirea păcatelor. Îndemnându-ne spre aceasta, apostolul Iacov spune: „Mărturisiţi-vă păcatele voastre

altora și rugaţi-vă fiecare pentru celălalt spre a fi mântuiţi, căci continua rugăciune pentru iertare pornită de la cel drept, are putere mare” (Iacov, V, 16). Unii socotesc că trebuie să-i mărturisească doar lui Dumnezeu, căci mulţi îi păcălesc pe greci. Dar ce valoare poate avea mărturisirea în faţa lui Dumnezeu care 1 cunoaşte pe toate? sau ce iertare obţinem pe limba noastră – nu4 mi dau seama – chiar dacă Profetul spune „Greșeala mea ţi-am făcut-o cunoscută, iar nedreptatea mea n-am ascuns-o” (Psalm, XXXI, 5)?

Păcatele pornite din felurite cauze, sunt mărturisite reciproc de credincioși, conform celor spuse de Apostol și citate mai sus; desigur, ne mărturisim altora, datorită premisei de la care pornim, conform căreia suntem ajutaţi mai mult de rugăciunile lor; dat fiind că atunci, prin umilinţa mărturisirii, se înfăptuiește o mare parte a împlinirii datoriei noastre, prin ușurarea pedepsei obţinem q mai mare iertare; după cum s-a scris despre David care, răspunzând acuzaţiei profetului Nathan prin vorbele „am păcătuit” (II Regi, XII, 13), a auzit îndată răspunsul aceluia: „Dumnezeu însuși a înlăturat păcatul tău” (ibidem); căci cu cât mai mare era nobleţea regelui, cu atât mai bine a. fost primită de Dumnezeu umilinţa mărturisirii.

89

În cele din urmă, preoţii, cărora le-au fost încredinţate sufletele mărturisitorilor, au datoria de a le impune datoria căinţei; și aceasta în așa fel încât, cei ce s-au folosit greșit și trufaș de propria posibilitate de a alege, dispreţuindu-l pe Dumnezeu, să fie îndreptaţi prin hotărârea unei puteri din afara lor; și o vor face aceasta cu atât mai sigur, cu cât supunându-se mai bine prelaţilor lor, urmează voinţa acelora și nu pe cea proprie; dacă aceia nu înţeleg însă corect că preotul a fost pregătit spre a-i asculta, nu lor trebuie să li se reproșeze, ci acestuia. Apostolul spune: „Să nu ignorăm șireteniile Satanei” (II Corinteni, II, 11). Nu trebuie neglijată în acest caz nici ticăloșia slăbiciunii prin care, cel numit de Apostol ne

împinge către păcat, retrăgându-ne de la mărturisire; incitându-ne și, în egală măsură dezlegându-ne de teamă și de sfială, nu mai rămâne nimic care să ne recheme de la păcat.

Multe lucruri nu îndrăznim să le săvârșim de teama pedepsei; de asemenea, chiar dacă le-am putea face, roșim doar la apropierea de cele ce sunt spre paguba faimei noastre. Deci, oricare din acestea două apare ca suficientă spre a-l opri, ca un frâu, pe cel nesocotit și decis să ducă păcatul până la capăt. Același fel de gând care l-a îndepărtat iniţial de la desăvârșirea păcatului, îl poate face să refuze chemarea mărturisirii. Se teme atunci să se mărturisească și – după cum ar trebui de la început – roșește că nu s-a temut și nu a roșit înainte. Dacă întâmplător, cel cunoscut prin mărturisire, nu este pedepsit de oameni, cel ce nu s-a temut de osânda lui Dumnezeu, roșește acum din cauza faptului că cei din junii sau cunosc pe faţă ceea ce făptuise fără să roșească.

Denique sacerdotes quibus animæ confitentium sunt commissæ, satisfactiones pœnitentiæ illis habent înjungere; ut qui mâle* arbitrio suo et superbe uşi sunt Deum contemnendo, alienæ potestatis arbitrio corrigantur; et tanto securius id agant, quanto melius prælatis suiş obediendo non tam suam quam illorum voluntatem sequuntur. Qui şi forţassis non recte præceperint, cum ille ad obediendum paratus sit, illis magis quam istis imputandum est. «Non ignoramus, «Inquit Apostolus, «astutias Sathanæ. «(Corinth. II, cap. II, v.11) Nec ejus nequitia hoc loco prætereunda est qua nos ad peccatum impellit et a confessione retrahit. Ad peccatum quippe nos incitans timora panter ac verecundia nos exuit, ut nihil jam restet quod nos a peccato revocet. Multă namque timoré poenaș committere non audemus; multă pro detrimento nostræ famae aggredi erubescimus, etsi hoc impune possemus. His ergo duobus quasi retinaculi male quilibet expeditus, præceps ad quodvis perpetrandum peccatum efficietur. Quo quidem pacto cădem quæ prins ei abstulit ut peccatum perficeret, postmodum reddit ut a confessione

revocet. Tunc confiteri timet vei erubescit quod, cum oportuerit primum, non timuit nec erubuit. Simet ne forte per confessionem cognitus puniatur ab hominibus, qui pururi non timuit a De-o: rubescit ab hominibus sciri, quod non erubuit coram De-o commiul.

90

Sed qui plagæ quærit medicamentum, quantumcumque lipsa sordeat, quantumcumque oleat, medico revelanda est, ut competens adhibeatur curatio. Medici vero locum sacerdos tenet, a quo, ut diximus, instituenda est satisfacţio.

Dar, cel ce caută medicamentul rănii, oricât de rău i-ar mirosi și oricât l-ar trăda, trebuie să o arate medicului pentru ca acesta să-i ofere îngrijirea potrivită. După cum am spus, preotul ţine locul medicului pentru cel căruia trebuie să-i fie impusă împlinirea datoriei.

CAPITOLUL XXV

Cum poate fi lăsată la o parte mărturisirea în unele cazuri

Trebuie știut însă că mărturisirea poate fi ocolită uneori printr-o cumpănire folositoare, cum credem că s-a întâmplat în cazul lui Petru; cunoaştem lacrimile lui pornite din lepădarea sa, dar despre vreo împlinire sau mărturisire a sa nu am citit niciunde. Pornind de la Luca, și Ambrozie arată despre lepădarea lui Petru și despre plânsul său: „Nu găsesc scris undeva că s-ar fi mărturisit; am găsit scris că a plâns, culeg lacrimile sale, dar nu citesc despre împlinirea vreunei datorii. Lacrimile ușurează greșeala pe care ar trebui s-o mărturisească rușinea prin voce, iar plânsul îi poartă de grijă vinei și sfielii; lacrimile mărturisesc fără groază sau jignire, greșeala și sfiala; lacrimile nu scuză vina, dar ne fac un serviciu.

Înţeleg de ce a tăcut Petru, adică de ce nu a fost lovit imediat de urmarea vinei sale”. Trebuie cercetat dacă nu cumva Petru și-a împlinit mai curând datoria plângând22, decât mărturisindu-se, încât în aceasta să fi constat sfiala

sau respectul pentru mărturisire. Dacă s-ar fi sfiit să mărturisească, spre a nu fi considerat de nimic – cunoscut fiind totuși păcatul său – el ar fi trecut drept un trufaș preocupat mai mult de onoarea propriei glorii decât de mântuirea sufletului său. Dacă a fost însă reţinut mai mult de sfiala pentru Biserică și nu pentru sine, acest lucru nu trebuie blamat.

CAPUL XXV

Quod nonnunquam Confessio dimitti potest.

Sciendum tarnen, non nunquam salubri dispensatione confessionem vitari posse, sicut de Petro credimus, cujus lachrymas de negatione sua novimus, satisfactionem vero aliam, vei confessionem non legimus. Unde et Ambrosius super Lucam de hac lipsa Petri negatione ac fletu ejus: «Non învenio, inquit, quid dixerit, învenio quod fleverit: lachrymas ejus lego, satisfactionem non lego. Levant lachrymæ delictum quod voce pudor est confiteri, et veniæ fletus consulunt et verecundiæ; lachrymæ sine horrore culpam loquuntur, sine offensione verecundiæ confitentur; lachrymæ veniam non postulant, sed merentur. Învenio cur tacuerit Petrus, ne scilicet tam cito veniæ petitio plus offenderet.» Quæ vero ista sit verecundia vei reverenţia confessionis, ut flendo magis quam confitendo Petrus satisfecerit, videndum est. Şi eram propter hoc unum confiteri verecundabatur, ne cognito peccato suo vilior haberetur, profecto superbus erai, et honoris sui gloriæ magis quam animæ suæ saluţi consulens. Sin autem verecundia non tam sua quam Ecclesiæ retinebatur, non est hoc improbandum.

Providebat se forţassis super Dominicam plebem a Domino constituëndum esse principem, et verebatur ne şi hæc trina ejus negaţio per confessionem ejus cito în publicum prodiret, super hoc Ecclesia graviter scandalizaretur, et erubescentia vehemenţi confunderetur quod tam facilem ad negândum et tam pusillanimem Dominus ei præfecisset. Şi ergo tam pro honore sibi

conservând-o, quam pro hac animi erubescentia Ecclesiæ confiteri disculit, provide hoc, non superbe fecit. Timor quoque in causa raţionabilis fuit, de damno Ecclesiæ magis, quam de propriæ detrimento famæ. Sciebat quippe sibi specialiter a Domino Ecclesiam esse commissam, cum ei diceret: «Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.» (Luc., cap XXII, v. 32) Şi ergo e o propria confesssione convicto, ad aures Ecclesiæ præveniret hic ejus tam abhorrendus lapsus, quis non leviter diceret: «Nolumus hunc regnare super nos;» (Luc., cap. XIX, v.14) et non facile Dominicum improbaret consilium, quod ad confirmândos fratres cum elegit, qui primus defecit? Hac quoque providentia mulţi confessionem differre, vei omnino dimittere possent sine peccato; şi videlicet plus illam nocere quam prodesse crederent: quia nullam Dei offensam ex culpa incurrimus, în quo cum nequaquam contemnimus. Disculit Petrus confiteri peccatum, cum adhuc tenera în fi de atque infirma esset Ecclesia, donee virtus Petri prædicatione ipsius vei miraculis esset probata.

Desigur, știa dinainte că a fost hotărât de Domnul să fie întâi stătător peste mulţimea Lui, și de aceea se temea cu respect ca nu cumva, întreita lui lepădare, brusc dată pe faţă, să ducă la zguduirea din temelii a Bisericii; apoi, roșeaţa chipului său ar fi fost interpretată cu ușurinţă de cel mânios, ca negare uşuratică și semn al unei mari lipse de curaj pus în frunte de Dumnezeu. Deci, dacă a refuzat mărturisirea către Biserică, pentru a-și păstra cinstea și a-și ascunde roșirea sufletului, este clar de la început că nu a făcut-o din îngâmfare. În acea situaţie era prezentă mai curând teama raţională de a nu fi păgubit Biserica, decât propria lui faimă. Știa că Biserica i-a fost încredinţată în mod deosebit lui de către Domnul când îi spunea: „Iar tu, reîntors apoi, întărește-i pe fraţii tăi”. (Luca XXII, 32).

Deci, dacă prin propria mărturisire – învingându-se pe sine – ar fi ajuns la urechile Bisericii îngrozitoarea lui cădere, cine n-ar fi spus, poate nu fără greutate că „nu vrem ca acesta să domnească peste noi” (Luca XIX, 14);

oare astfel n-ar fi fost respinsă cu uşurinţă alegerea dumnezeiască ce l-a aşezat pe el spre a-şi îmbărbăta fraţii, el care L-a părăsit primul? Pornind de la aceasta, unii îşi amână mărturisirea sau o resping cu totul; ei cred că ea face mai mult rău decât ar folosi, mai ales când nici nu ne lovim de vreo jignire a lui Dumnezeu prin vină şi nici nu-L dispreţuim.

Petru s-a ferit să-şi mărturisească păcatul, căci la vremea aceea Biserica era tânără în credinţă şi lipsită de puteri; era nevoie de timp pentru ca virtutea lui Petru să fie dovedită prin propovăduirea săvârşită de el şi prin faptele-i minunate.

93

Mai târziu, după cum se poate afla din cele scrise în Evanghelii, spre disperarea celor căzuţi, Petru însuşi a putut să se mărturisească fără a tulbura Biserica.

Sunt unii cărora li se pare că Petru, fiindu-le tuturor în frunte şi neavând pe cineva dintre oameni superior lui, nu trebuie nicidecum să-şi mărturisească vreunui semen păcatul, încât acesta să-i hotărască împlinirea datoriei, iar el să-i asculte învăţătura ca pe a mai marelui său. Dar, chiar dacă pentru împlinirea unei datorii, el nu trebuie să se mărturisească cuiva, în privinţa susţinerii rugăciunii sale el nu a putut proceda după cum trebuie; tocmai în legătură cu aceasta se spune „Mărturisiţi-vă unul altuia păcatele voastre” şi se adaugă „şi rugaţi-vă unul pentru altul ca să fiţi mântuiţi”. (Iacov V, 16).

Nimic nu-i împiedică pe preoţi să-i apropie pe supuşi de săvârşirea mărturisirii sau de împlinirea datoriei, astfel încât ceea ce se înfăptuieşte să fie cu atât mai bine primit la Dumnezeu cu cât e mai mare umilinţa. Cine s-ar opune oare în asemenea situaţii, să-şi aleagă o persoană cât mai credincioasă şi mai distinsă prin a cărei hotărâre să-şi săvârşească împlinirea propriei datorii şi prin ale cărei rugăciuni să fie mai mult ajutat? De aceea s-a şi spus de la început „şi rugaţi-vă unul pentru altul ca să fiţi mântuiţi”, adăugându-se imediat „căci mare putere are rugăciunea

continuă a celui drept”.

Dar, după cum există mulţi medici nepricepuţi cărora este periculos sau inutil să le încredinţezi bolnavii, tot astfel și printre preoţii Bisericii sunt mulţi necredincioși, de nimic și mai ales uşuratici în a dezvălui păcatele mărturisitorilor, încât a te mărturisi lor devine nu numai fără rost ci de-a dreptul primejdios.

94

Postea vero cum de hoc i-am constaret, ipsemet Petrus sine ullo Ecclesiae scandalo contra desperationem lapsorum confiteri hoc potuit, ut scriptum etiam relingueretur ab Evangelistis.

Sunt forţassis quibus videatur Petrum qui cæteris omnibus praeerat, nec superioarem habebat, cui anima ejus esset commissa, nequaquam habere necessarium homini confiteri peccatum, tanquam ab illo instituenda esset ei satisfacţio, ac şi praecepte ejus quasi superioris obediret. Sed şi non pro satisfactions înjungenda confiteri alicui debuerit, propter orationis suffragium non incongrue fieri potuit; de quo quidem cum diceretur: «Confitemini alterutrum peccata vestra,» subjunctum est, «et orate pro invicem ut salvemini.» (Jac., cap. V, v.16) Nihil etiam impedit, ne prælati eligant subiectos ad confessionem faciendam, vei ad satisfactionem suspiciendam, ut quod agitur, tanto De-o fiat acceptius, quanto ab illo geritur humilius. Quis etiam vetet quemlibet în talibus personam religioşiorem, vei magis discretam eligere, cujus arbitrio satisfactionem suam committat, et orationibus ejus plurimum adjuvetur? Unde et cum praemissum sit: «et orate pro invicem ut salvemini,» statim adjunctum est: «multum eram valet deprecatio justi assidua.» Sicut eram mulţi frunt imperiti medici, quibus infirmos committi periculosum est aut inutile: ita et în prælatis Ecclesiæ mulţi repeziuntur nec religioși, nec discret! atque insuper ad detegendum confitentium peccata leves, ut confiteri eis non solum inutile, verum etiam perniciosum videatur.

Tales quippe nec orare intendunt, nec în orationibus

suiş exaudiri merentur, et cum institute canonum ignorent, nec în statuendis satisfactionibus moderări sciant, frequenter în talibus vanam securitatem promittunt, et spe cassa ipsos confitentes decipiunt, juxta illud Veritatis: «Cæci sunt duces cæcorum;» et cursum: «Şi caecus caeco ducatum præstet, ambo în foveam cadunt.» (Matth., cap. XV, v.14) Qui cum etiam, ut diximus, leviter Confessiones quas suspiciunt, révélant, pnitentes ad indignationem commovent, et qui curare peccata debuerant, novas peccatorum plagas inferunt, et a confessione audientes deterrent. Non numquam etiam peccata vei ex ira, vei ex levitate revelando graviter Eclesiam scandalizant. Et cos qui confessi sunt în periculo magno constituunt. Unde qui pro his incomoditaţibus prælatos suos vitare decreverunt, et alios în talibus eligere, quos ad ista commodiores credunt, nequaquam sunt improbandi, sed potius comrobandi quod ad solertiorem medicum déclinant; în quo tarnen faciendo, şi assensum praelatorum impetrare possunt, ut ab eis ad alios dirigantur, tanto id convenientius agunt, quanto humilius per obedlenţiam hoc faciunt. Sin autem praelaţi superbi hoc eis interdicunt, tanquam se viliores æstimând-o, şi meliores medici requirantur, ægrotus tarnen de salute sua sollicitus, quod melius credit medicamentum majori sollicitudine requirat, et meliori consilio cedat plurimum. Nemo eram ducem sibi ad aliquo commissum, şi cum cæcum deprehenderit, în foveam sequi debet;

Cei de teapa lor nu se străduiesc să se roage și nici nu sunt demni de a fi ascultaţi în rugăciunile lor; ignorând hotărârile canoanelor, ei nu știu să ţină măsura în stabilirea împlinirii datoriilor cuiva, promiţând adesea o deșartă siguranţă sau – după pierderea speranţei – amăgindu-i pe cei ce li se mărturisesc, după cum spune Adevărul: „Orbi sunt conducătorii orbilor”, iar apoi „Dacă orbul îi este conducător orbului, cad amândoi în groapă” (Matei, XV, 14); aceștia, după cum am spus, trădând cu ușurinţă mărturisirile primite, provoacă indignarea celor ce se căiesc; și astfel cei ce trebuie să vindece păcatele,

provoacă noi răni, îndepărtându-i de la mărturisire pe cei ce-i ascultaseră. Dezvăluind adesea din mânie sau superficialitate unele păcate, ei tulbură profund Biserica, iar pe mărturisitor îl pun în mare primejdie.

Iată de ce, cei care pornind de la aceste neajunsuri, au hotărât să-şi părăsească preoţii, alegându-şi în acelaşi timp alţii consideraţi mai potriviţi ţelului urmărit, nu trebuie blamaţi, ci mai curând aprobaţi pentru alegerea medicului iscusit; dacă hotărând aceasta, ei pot să obţină şi asentimentul preoţilor lor de până atunci, încât aceştia să-i îndrume spre alţii, e cu atât mai potrivit cu cât se face totul prin umilinţă şi ascultare. Dar, dacă preoţii trufaşi le-o interzic, considerându-se depreciaţi prin căutarea medicilor mai buni, bolnavul, preocupat de sănătatea sa, va căuta cu mai mare înfrigurare medicamentul considerat mai folositor, lăsându-se înduplecat mai mult de sfatul mai bun; căci nimeni nu trebuie să-şi urmeze în groapă conducătorul ce i-a fost hotărât de altcineva, mai ales când observă că acela e orb.

95

Dimpotrivă, e mai bine să-l aleagă pe cel ce vede şi astfel să ajungă încotro se străduieşte, decât să-l urmeze în rău, către prăpastie pe cel ce i-a fost rău hărăzit.

Dar, oare cel ce i-a oferit un asemenea conducător – ca pe unul care trebuie să-i arate calea – a făcut-o cu bună ştiinţă prin ticăloşie, sau în mod nevinovat prin neştiinţă? Dacă a făcut-o din ticăloşia lui, trebuie avut grijă ca aceasta să nu se împlinească; dacă din neştiinţă, nefăcându-se nimic contrar voinţei lui, noi nu-l urmăm către primejdie pe cel ce însuşi ni l-a dat să ne conducă.

E totuşi util ca întâi să-i cercetăm pe cei cărora ştim că le-au fost încredinţate sufletele noastre şi, după ce am ascultat în cumpănire sfatul lor, în măsura în care se dovedeşte a fi medicamentul sperat, să nu-l părăsim.

Dacă credem însă că ei nu cunosc legea şi nu le pasă de ceea ce fac, ignorând chiar ceea ce doare, trebuie să-i considerăm mai răi decât cei despre care spune Adevărul:

„În jilţul lui Moise sau așezat scribii și fariseii; oricât v-ar spune „slujiţi” și „faceţi”, conform făptuirii lor să nu vreţi să faceţi!” (Matei, XXIII, 2); ca și cum ar spune: îndrumarea legii o obţin cei care, deși însemnaţi cu făptuiri rele și de respins, răspândesc din jilţul lui Moise cuvintele lui Dumnezeu; cu alte cuvinte, îndrumarea legii trebuie primită astfel încât, respingând făptuirile acelora, să reţinem doar ceea ce reprezintă cuvintele lui Dumnezeu. Deci nu trebuie dispreţuită învăţătura celor ce predică bine, deși ei nu trăiesc cum ar trebui, și nici a celor ce ne învaţă prin cuvânt, fără însă ca ei să clădească ceva prin propriul exemplu; aceștia ne arată o cede pe care însă nu vor s-o urmeze; judecata lor pornește nu atât de la orbirea dată de neștiinţă, dt mai ales de la vina nepăsării.

96

et melius est eligere cum videntem, ut quo tendit, perveniat, quam male sibi traditum male sequi ad præcipitium. Quippe qui ei tăiem ducem tradidit tanquam viam ostensurum, aut scienter hoc fecit per maliţiam, aut innocenter per ignorantiam? Şi per maliţiam, cavendum fuit ne maliţia ejus impleretur; şi per ignorantiam, nequaquam contra ejus voluntatem agitur, et ilium non sequimur ad periculum, quem ipse dederat nobis ad ducatum. Utile tarnen est, ut cos primum consulamus, quibus animas nostras committi scimus, et corum consilio audito, salubrius, şi quod speramus, medicamentum non deserere maxime; cum cos legem ignorare credamus, et non solum quid agant non curent, sed quid doleant ignorent; deteriorés habendi his, de quibus Veritas alt: «Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi: quæcumque ergo dixerint vobis, servate et facite, secundum autem opera corum nolite facere.» (Matth., cap. XXIII, v.2) Tanquam şi diceret: Magisterium legis tales obtinent, quorum opera cum sunt mala, et ob hoc respuenda, verba tarnen Dei quæ de cathedra Moysi, hoc est, de magisterio legis, proferunt, suspicienda sunt, ut simul quæ ipsorum sunt opera rejiciamus, et quæ Dei sunt verba reţineamus.

Non est ergo talium doctrina contemnenda qui bene prædicant, licet male vivant, et qui erudiunt verbo, licet non ædificent exemplo, et viam ostendunt quam sequi nolunt, non tam de cæcitate ignorantiæ quam de culpa negligéntiæ judecând-o.

Qui vero nec viam subiectis ostendere valent qui ducatul corum committed se debent, et ab eis require documentum, qui docere nesciunt. Nec tarnen desperandum est subiectis a misericordia Dei, cum ad satisfactionem omnino paraţi, prælatorum suorum, quamvis cæcorum, arbitrio se tradunt, et quod illi per errorem minus instituunt, isti per obedienţiam diligenter cos sequuntur. Non eram error prælatorum subiectos damnat, nec illorum vitium istos accusât; nec jam în subiectis culpa remanet qua moriantur, quos jam antea poenitenţia De-o, ut diximus, reconciliaverat, prins scilicet quam ad confessionem venirent vei satisfactionis institutionem susciperent. Şi quid tarnen de pœna satisfactionis minus est institutum quam oporteat, Deus qui nullum peccatum impunitum dimittit, et singura quantum debet punit, pro quantitate peccati satisfactionis æquitatem servabit; ipsos videlicet pœnitentes non æternis suppliciis rezervando, sed în hac vita vei în futura poienis purgatoriis affligendo. Şi nos, inquam, în nostra satisfactione négligentes fuerimus. Unde Apostolus: «Şi nos, inquit, dijudicaremus, non utique dijudicaremur.» (Corinth. I, cap. XI, v.31) Quod est dicere: Şi nos ipsi nostra puniremus vei corrigeremus peccata, nequaquam ab ipso gravius essent punienda. Magna profecto misericordia Dei cum nos nostro judicio dimittit, ne ipse puniat graviori.

De fapt ei nu au puterea de a le arăta supușilor calea cuvenită, iar aceștia trebuie să se aventureze sub conducerea lor în căutarea învăţăturii de la cei ce nu știu să-i înveţe.

Totuși supușii nu trebuie să piardă speranţa în mila lui Dumnezeu, nici când pregătiţi pentru împlinirea

datoriei, se încredinţează preoţilor orbi pe care îi urmează cu grijă şi supunere chiar în hotărârile lor greşite; căci nu greşeala preoţilor îi osândeşte pe supuşi şi nu viciul lor îi face vinovaţi; în supuşi nu se păstrează acea vină de moarte pe care, după cum am spus, a mântuit-o în faţa lui Dumnezeu căinţa, încă înaintea mărturisirii, sau a hotărârii de a împlini datoria. Dacă totuşi s-a hotărât mai puţin decât se cuvenea în privinţa unei pedepse ce împlineşte o datorie, Dumnezeu, care nu lasă nepedepsit niciun păcat, dând pe rând atât cât trebuie, va veghea asupra dreptei împliniri conform mărimii acestuia; adică nu păstrându-i pentru chinurile veşnice pe cei ce se căiesc, ci biciuindu-i în viaţa aceasta, sau în cea viitoare cu pedeapsa purificatoare.

Dar, mă întreb eu, dacă am fost neatenţi în împlinirea datoriei? Apostolul spune: „Dacă ne vom judeca pe noi înşine, nu vom fi judecaţi la rândul nostru” (I Corinteni, XI, 31); ceea ce înseamnă: dacă ne pedepsim sau ne îndreptăm propriile păcate şi pe care le împlinim făcând pomeni, rugându-ne, veghind noaptea ele nu vor trebui pedepsite mai aspru de El. Marea milă a lui Dumnezeu ne lasă în seama propriei noastre judecări, spre a nu ne pedepsi El mai greu.

97

Aceste pedepse ale vieţii prezente, referitoarea la păcate, şi pe care le împlinim făcând pomeni, rugându-ne, veghind noaptea, trudindu-ne trupul în fel şi chip, ca şi cele pe care le îndepărtăm sacrificând pentru săraci, le numim *împlinirea pedepsei*; le găsim şi în Evanghelie, dar numite *roadele căinţei* în acel îndemn „înfăptuiţi roadele demne ale căinţei” (Matei, III, 8); ca şi cum ar spune direct: după ce aţi fost lipsiţi de o demnă împlinire a datoriei, îndreptându-se acum lucrurile, vom fi toţi împăcaţi cu Dumnezeu, încât să nu mai găsească nimic din ceea ce pedepseşte El; preveniţi mai curând pedepsele grele decât cele lipsite de asprime, căci după cum spune fericitul Augustin „Pedepsele vieţii viitoare, deşi purifică,

sunt mai grele decât cele ale vieţii prezente”. Trebuie deci manifestată o mai mare grijă faţă de acelea și depusă o trudă sârguincioasă; încât conform învăţăturii Sfinţilor Părinţi să fie însușită o atât de temeinică împlinire a datoriei; încât să nu mai rămână-nimic de purificat. Deci, dacă, ignorând hotărârile canoanelor, preoţii iresponsabili au stabilit mai puţin decât necesarul împlinirii datoriei, cei ce se căiesc ajung la un mare neajuns, căci, trecând drept rău mărturisitori, vor fi loviţi de pedepse mai grele, ddși în timp s-ar fi putut săvârși împlinirea datoriei prin pedepse mai ușoare.

Există mulţi preoţi care-și înşală supușii, nu atât din greșeală cât din lăcomie, lăsând neglijate sau chiar libere pedepsele necesare împlinirii; și aceasta numai de dragul banilor. Dumnezeu însuși, întrebând prin profetul său, se referă la aceștia care se străduiesc mai curând spre cât merită banul, decât spre ce vrea Dumnezeu: „Preoţii mei n-au spus: unde este Dumnezeu?” (Ieremia II, 6);

Has autem pœnas vitæ praesentis, quibus de peccatis satisfacimus, jejunând-o, vei orando – vigilando, vei quibuscumque modis carnem macerando, vei quæ nobis subtrahimus egenis impendento, satisfactionem vocamus; quas alio nomine în Evangelio «fructus pœnitentiæ» novimus appellari, ubi videlicet alt: «Facite fructus dignos pœnitentiæ;» (Matth., cap. III, v.8) ac şi aperte diceretur: Digna satisfactione quod deliquistis, emendando, ita hic reconciliamini De-o, ut deinceps quod ipse punlat, nequaquam înveniat; et graviores pœnas mitioribus prævenite. Un eram Beatus assent Augustinus: «Pœnæ vitæ futuræ, etsi purgatoriæ sunt, graviores sunt istis omnibus vitæ præsentis. Magna itaque cautela est eis adhibenda, et magna opera danda, ut secundum, instituta sanctorum Patrum talis hæc satisfacţie suspiciatur, ut nil ibi purgandum restet. Cum ergo indiscret! fuerint sacerdotes, qui hæc institute canonum ignorant, ut minus de satisfactione quam oportet, înjungant magnum hinc incommodum pnitenties incurrunt, cum male de ipsis confiai gravioribus pœnis postmodum plectentur, unde hic

per leviores satisfacere potuerunt.

Sunt nonnulli sacerdotum, non tam per errorem quam cupiditatem, subiectos decipientes, ut pro nummorum oblatione satisfactionis înjunctæ pœnas condonent vei relaxent; non tam adtendentes quid velit Dominus, quam quid valeat nummus; de quibus ipse Dominus per Prophetam conquérons alt: «Sacerdotes mei non dixerunt: Ubi est Dominus?» (Jerem., cap. II, v.6)

98

Tanquam şi diceret: Sed ubi est nummus? Nec solum sacerdotes, verum etiam ipsos principes sarcerdotum, hoc est Episcopos ita imprudenter în hanc cupiditatem exardescere novimus; ut cum în dedicationibus Ecclesiarum, vei în consacrationibus altarium vei benedictionibus cimiteriorum, vei în aliquibus solemnitatibus populares habent conventus, unde copioşam oblationem exspectant, în relaxândis poenitentiis prodigi sunt; modo tertiam, modo quartam pœnitentiæ partem omnibus comuniter indulgentes, sub quadam scilicet specie charitatis, sed în veritate summæ cupiditatis. Qui de sua se jactantes potestate, quam, ut alunt, în Petro vei Apostolis susceperunt, cum eis a Domino diceretur: «Quorum remiseritis peccata, remittentur eis;» vei: «Quæcumque solventis super terram crunt soluta etincoelis,» (Joan., cap. XX, v.23) tune maxime quod suum est agere gloriantur, cum hanc benignitatem subiectis impendunt. Atque utinam id saltern pro ipsis, non pro nummi facerent, ut qualiscumque benignitas potius quam cupiditas videretur. Sed profecto şi hoc în laude benignitatis habendum est, quod tertiam vei quartam pœnitentiæ partem relaxant, multe amplius corum pietas praedicanda erit, şi dimidiam vei totam ex integro poenitenţiam dimitterent, sicut licere sibi profitentur, et a Domino concessum esse, et quasi în manibus corum coelos esse positos, secundum remissionis vei absolutions peccatorum supra posita testimonia.

ca și cum ar fi spus: dar unde este banul? știm însă

că nu numai preoţii ci și întâi stătătorii lor, adică episcopii, ard cu nerușinare în aceeași lăcomie; astfel, atunci când se întâlnesc cu lumea la sfinţirile de biserici, la sfinţirea altarelor, la binecuvântarea cimitirelor, sau în alte ocazii solemne, ei așteaptă oferte cât mai îmbelșugate, arătându-se în schimb generoși în anularea pedepselor; sub masca bunătăţii, se arată binevoitori faţă de toţi cei adunaţi la un loc, micșorându-le osânda când cu o treime, când cu o pătrime; în realitate este vorba de o nemăsurată lăcomie; ameninţând mereu cu puterea lor primită, după cum spun ei, prin Petru sau Apostol – de vreme ce Domnul le-a spus acelora „Iertaţi-le acelora păcatele și le vor fi iertate; tot ce veţi mântui pe pământ, va fi mântuit și în ceruri” (Ioan XX, 23) – episcopii îşi ridică cel mai mult în slăvi propria făptuire, fluturându-le în faţă supușilor acest soi de bunătate. Dacă ar face-o măcar pentru ei înșiși – nu pentru bani, ar părea mai curând un soi de bunătate decât lăcomie.

Desigur, dacă am socoti spre lauda bunătăţii lor absolvirea unei treimi sau unei pătrimi din ispășirea unei pedepse, am putea numi demnă de a fi recunoscută pietatea lor, dacă prin propria putere ar absolvi jumătate sau întreaga ispășire a pedepsei – după cum înșiși afirmă că le-a fost dat și îngăduit de la Dumnezeu; ca și cum dovezile aduse mai sus despre scăderea sau ștergerea păcatelor ar arăta că cerurile sunt așezate în mâinile lor.

În cele din urmă însă ne apar, dimpotrivă, ca trebuind ei să fie învinuiţi de mare necredinţă, căci nu-i iartă pe toţi supușii de toate păcatele, încât nimeni dintre aceia să nu mai fie osândit; de altfel, zic eu, dacă le-ar fi fost dat ca prin puterea lor să șteargă sau să micșoreze păcatele după cum vor ei, sau să deschidă și să închidă cerurile pentru cei aleși de ei, episcopii ar trebui declaraţi *preafericiţi*; aceasta, dacă într-adevăr ar putea să-și deschidă cerurile pentru ei, când vor. Dacă însă nu pot sau nu știu s-o facă, ei se aruncă în ceva imaginar; după cum cred și eu „Nu-i

folosesc stăpânului meșteșugurile ce folosesc tuturor”.

Oricine vrea – eu însă nu – poate să dorească acea putere prin care să le fie de ajutor mai mult altora decât sieși, ca și cum i-ar sta în putere să salveze mai mult sufletele altora decât pe al său; altul, dimpotrivă, poate simţi diferit.

Magnæ denique impietatis e contrario arguendi videntur, cur non omnes subiectos ab omnibus absolvant peccatis, ut videlicet neminem illorum damnări permittant; şi ita, inquam, în corum potestate constitutum est, quæ voluerint peccata dimittere vei reţinere, vei cœlos his quibus decreverint, aperire vei claudere; quod utique beatissimi praedicandi essent, şi hos sibi, cum vellent. aperire possent. Quod quidem şi non possunt vei nesciunt, certe illud pœticum, în quantum arbitror, incurrunt:

Nec prosunt domino quæ prosunt omnibus artes.

Appetat quislibet, non ego, potestatem illam, qua potius aliis quam sibi proficere possit, tanquam în potestate sua habeat aliénas animas salvare magis quam propria m; cum e contrario quislibet discretus senţiat.

CAPUL XXVI

CAPITOLUL XXVI

Utrum generaliter ad omnes pertineat prælatos solvere et ligare?

Cum ergo quæritur sit ilia potestas vei claves regni cœlorum, quas Apostolis Dominus tradidit, ac similiter corum vicariiș, scilicet Episcopis concessisse legitur, non parva quæstio videtur. Cum eram mulţi sunt episcopi nec religionem, nec discretionem habentes, quamvis episcopalem habeant potestatem; quomodo eis æque ut Apostolis convenire dicemus: «Quorum remiseritis peccata remittentur ei ş, et quorum reţinueritis retenta sunt?» Nunquid şi indiscrete vei supra modum velit Episcopus pœnam peccati augerevei relaxare, hoc în ejus est potestate; ut videlicet secundum ejus arbitrium pœnas Deus disponat, ut quod minus puniendum est, ipse magis puniat, e converse, cum æquitatem rei magis quam

hominum voluntatem Deus adtendere debeat? Nunquid şi Episcopus per m-am vei odium quod habeat în aliquem, tantumdem cum poienitere decreverit de levioribus peccatis quantum de gravioribus; vei pœnam ejus în perpetuum extenders, vei nunquam ei relaxare statuent, quantumeumque ille peeniteat, numquid hanc ejus sentenţiam Dominus confirmabit?

Le revine oare, în general, tuturor preoţilor dreptul de a mântui și de a lega?

Se pare că nu este o întrebare simplă cea referitoare la puterea, sau cheile împărăţiei cerurilor, pe care Domnul a dat-o Apostolilor și, în mod asemănător, locţiitorilor acelora, adică episcopilor; căci sunt mulţi episcopi care, deși deţin puterea episcopală, nu au nici credinţă, nici distincţie. Despre aceștia putem oare afirma că se potrivesc cu ceea ce li s-a spus Apostolilor? Adică: „Le-aţi micșorat păcatele acelora și le vor fi micșorate; oprite în loc au fost cele ce le-aţi oprit”.

Oare stă în puterea episcopului sporirea sau micșorarea pedepsirii păcatelor, fără deosebire, după voia lui, precum împarte Dumnezeu pedepsele prin hotărârea Sa, pedepsind mai mult ceea ce pare că trebuie pedepsit mai puţin și invers, căci El urmărește mai mult dreptatea decât voinţa oamenilor? Oare Domnul îi va da dreptate episcopului dacă acesta din mânie sau ură împotriva cuiva, va hotărî pentru păcate mai ușoare o pedeapsă mai mare decât pentru cele grave, sau va mări pe ved o pedeapsă în loc s-o micșoreze?

101

Când Domnul le spune Apostolilor „Micșoraţi-le păcatele acelora și ele li se vor micșora”, se pare că aceasta trebuie înţeleasă în legătură cu persoanele lor și nu cu toţi episcopii; de asemenea, când le spune în alt loc „Voi sunteţi lumina lumii, și voi sunteţi sarea pământului” (Matei V, 18) și altele asemănătoare, trebuie să le interpretăm ca legate de persoana fiecănţi Apostol. Domnul nu le-a îngăduit și urmașilor în egală măsură acea

distincţie sau sfinţenie pe către le-a dat-o Apostolilor; El nu s-a adresat tuturor când a spus: „Fericiţi ochii ce văd cele ce vedeţi voi” (Luca, X, 23), și din nou „Pe voi v-am numit, prieteni, căci toate cele ce le-am auzit de la Tatăl meu „vi le-am făcut cunoscute vouă” (Ioan, XV, 15); apoi din nou: „Când va veni acel Spirit al adevărului, vă va învăţa pe voi întregul adevăr” (Ioan, XVI, 13).

Dacă ar obiecta cineva pornind de la faptul știut că și Iuda era unul dintre Apostoli r indiferent ce s-ar spune despre El – trebuie știut că Domnul nu ignoră spre cine se îndreaptă spusele sale; atunci când spune: „Tată, iartă-le lor, că nu știu ce fac” (Luca, XXIII, 24), se consideră că rugăciunea Sa nu trebuie înţeleasă în legătură cu toţi cei ce-l urmează; când se spune *acestora* sau *pe voi,* pronumele au valoare demonstrativă, vorbirea fiind dirijată în direcţia intenţionalităţii vorbitorului, adică, fie în mod egal către toţi cei prezenţi, fie către alţii dintre cei prestabiliţi; altfel, cele spuse înainte nu trebuie raportate în general la toţi Apostolii, ci doar la cei ce au ales singuri. Se pare că astfel trebuie gândit și în legătură cu ce se spune în alt loc: „Toate cele ce le vei lega pe pământ, vor fi legate și în ceruri” (Matei, XVI, 19).

Quod itaque Dominus Apostolis alt: «Quorum remiseritis peccata, remittentur eis,» etc., ad personas corum, non generaliter ad omnes Episcopos referendum videtur, sicut et quod eis alibi alt: «Vos estis lux mundi;» et: «Vos estis sal terrae,» (Matth., cap. V, v.18) vei pleraque alia de personis corum specialiter accipienda. Non eram hanc discretibnem vei sanctitatem quam Apostolis Dominus dédit, successoribus corum æqualiter concessit; nec omnibus æque dixit: «Beat! oculi qui vident quæ vos videtis;» (Luc., cap. X, v.23) et cursum: «Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Pătre meo, nota faci vobis;» (Joan., cap. XV, v.15) et Herum: «Cum venerit ille Spiritus Veritatis, docebit vos omnem veritatem.» (Joan., cap. XVI, v.13) Quod şi forte quis de Juda objiciat, qui etiam cum hæc dicerèntur unus ex Apostolis erai; sciat Dominum non ignorasse ad quos id

quod dicebat deberet intendere; sicut et cum alt: «Pater, ignosce» (Luc., cap. XXIII, v.24) his quia nesciunt quid faciunt non de omnibus persequentibus cum hæc ejus oratio accipienda censetur. Cum eram dicitur «his,» vei «vos,» quæ demonstrativa pronomina sunt, pro intentione loquentis sermo dirigitur, vei ad omnes panter qui adsunt, vei ad aliquos ex illis quos decreverit, sicut et hæc quæ prædicta sunt, non ad omnibus generaliter Apostolos, sed ad solos electores ferenda sunt. Şic et forţassis sen tiendum videtur de illo quod alt: Quæcumque ligaveris super terram, crunt ligata et în cœlis (Matth., cap. XVI, v.19);

102

În quo consimilis esse putatur senténţia; quod diligenter beatus adtendens Hieronymus, cum ad hæc verba în Matthæo exponendă vqnisset ubi Dominus Petro alt: «Öuqdcumqùe ligaveris super terrarri,» istum, inquit locum Episcopi et Presbyteri non intelligentes aliquid sibi, de Pharisæorum assumunt supercilio; ut vei damnent innocentes, vei solvere se noxios arbitrentur: cum apud Deum non senténţia sacerdotum, sed reorum vita quaeraturi Legimus în *Levitico* de leprosis, ubi jubentur ut ostendant se sacerdotibus; şi lepram habuerint, tunc a sacerdote immundi fiant; non quod sacerdotes mundos faciant vei immundos, sed quod notiţiam habeant de leprosis et non leprosis, et possint discernere quis immundus vei mundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos immundum tacit: şic et hic alligat vei solvit Episcopus vei Presbyter non cos qui sontes sunt cei innoxii, sed pro officio suo cum peccatorum audient varitates, scit qui ligandus vei qui solvendus sit.» Ex his ni tailor, vor? – bis Hieronymi, lichidum est illud quod Petro vei cæteris similiter Apostolis dictum est de ligandis vei solvendis peccatorum vinculis, magis de personis corum quam generaliter de omnibus Episcopis accipiendum esse; nisi forte, juxta hoc quod ipse alt Hieronymus, hanc ligationem vei absolutionem intelligamus praedictum

judicium omnibus generaliter concessum; ut videlicet qui ligandi vei absolvendi sunt a De-o, ipsi habeant judecare et inter mundum et immundum discernere.

Există o părere foarte asemănătoare cu cele spuse de mine căci fericitul Ieronim, plin de grijă și strădanie, ajungând la cuvintele din Matei ce trebuie analizate – când Domnul i se adresează lui Petruspune: „Fragmentul – Toate cele ce le vei lega pe pământ – a fost înţeles de episcopi doar prin aceea că și-au asumat trufia fariseilor, fie osândindu-i pe nevinovaţi, fie mântuindu-i pe cei răi; cu toate acestea, în faţa lui Dumnezeu este cercetată viaţa vinovaţilor și nu hotărârea preoţilor. Citim în Levitic cum li s-a poruncit leproșilor să se arate preoţilor pentru ca, dacă aveau lepră, să fie arătaţi ca murdari; asta nu pentru că preoţii i-ar fi făcut curaţi sau murdari, ci pentru că având cunoștinţă despre leproși și neleproși, puteau face deosebire între ce e murdar și ce e curat; deci în acest sens îl poate desemna preotul pe lepros ca murdar; tot astfel, episcopul sau preotul nu-i înlănţuie sau mântuie pe cei vinovaţi sau pe cei buni, ci prin datoria lui de a asculta felurimea păcatelor, știe cine ar trebui înlănţuit și cine mântuit”.

Dacă nu mă înșel, din cuvintele lui Ieronim rezultă clar că toate cele spuse lui Petru, sau asemănător, celorlalţi apostoli, despre legarea sau mântuirea lanţurilor păcătoșilor, trebuie înţelese cu referire directă la persoanele acelora și nicidecum la episcopii acelora; doar dacă nu cumva am înţelege din spusele lui Ieronim că legarea sau mântuirea ar fi un fel de judecare prezisă și îngăduită în general tuturor, încât chiar și cei ce ar trebui legaţi sau mântuiţi de Dumnezeu să aibă puterea de a judeca și a distinge între curat și murdar.

Referitor la același loc din Matei, există și afirmaţia lui Origene23 despre episcopii aleși, care s-au făcut demni de acea distincţie dată lui Petru și care astfel se deosebesc de ceilalţi episcopi: „Toate cele ce le vei lega pe pământ

„numai că aceia care-și atribuie scaunul episcopal, se folosesc de acest text ca și cum ei ar fi Petru, învăţându-ne că au primit cheile împărăţiei cerurilor de la Hristos și că legaţi vor fi și în cer cei legaţi de ei pe pământ, după cum mântuiţi vor fi și în cer cei mântuiţi de ei, adică cei care au primit iertarea; vorbele lor ar fi bine spuse dacă făptuirile lor ar avea la origine aceeași cauză cu cele pentru care i s-a spus lui Petru: Tu *ești Petru*; ar putea fi și ei asemenea aceluia – încât să se clădească pe ei Biserica lui Hristos – dacă porţile iadului nu vor avea putere asupra lor. Altminteri e ridicol să afirmăm că acela care, legat cu lanţurile propriilor păcate și abia târându-și propriile păcate ca pe o lungă funie, și propriile nedreptăţi precum biciul neslăbit al vitei, numai pentru că este numit episcop, ar avea o asemenea putere, încât cei mântuiţi de el pe pământ să fie aşijderea și în cer. Așadar episcopul ar trebui să fie fără cusur; cel care l-ar lega sau mântui pe altul, să fie demn de a lega sau a mântui chiar și în cer, să fie bărbatul unei singure soţii, sobru, neprihănit, împodobit, primitor, aplecat către învăţătură, nu beţiv, nu ucigaș; să fie măsurat, împăduitor, nelacom de bani, conducându-și bine casa, crescându-și fiii cu deplină neprihănire.

Hinc et illud Origenis super eundem locum în Matthæo electos Episcopos qui hanc graţiam meruerint, quæ Petro concessa est, a cæteris ita distinguentis: «Quaecumque ligaveriș super terram,» quoniam inquit, qui Episcopatus vindicant locum, utuntur hoctextu' quemadmodum Petrus, et claves regni cœlorum acceptas a Christo docent, qui ab eis ligaţi fuerint, în coelp ligatos esse, et qui ab eis soluţii fuerint, id est, rërriissionem accepterint, esse et în ceelo solutos, dicendum est, quia bene dicunt, şi opera habent ilia, propter quæ dictum est illud Petro: «Tu es Petrus,» et tales sunt ut supercos ædificetur Ecclesia Christi, şi portaie inferiorum non prævalent eis. Alioquim ridiculum est, ut dicamus cum qui vinculis peccatorum suorum ligatus est, et trahit peccatà Sua sicut funem longum, et tanquam juge lorum vitulæ iniquitate suas, propter hoc solum quoniam dicitur

Episcopus, habere hujusmodi potestatem, ut soluţii ab e o super terram, sunt soluţii în cœlo: aut ligaţi in terris, sunt ligaţi în cœlo. Sit ergo Episcopùs irreprehensibilis, qui alterum ligat aut solvit, dignus ligare vei solvere în cœlo; sit unius uxoris vir, sobrius, castus, ornatus, hospitalis, docibilis, non violentus, non percussor, sed modestus, non litigiosus, non concupitor pecuniarum, bene præsidens domui suæ, filios habens subditos cum omni castitate.

104

Şi talis fuerit, non injuste ligabit super terram et neque sine judicio solvet; propterea quæcumque solvent qui ejus modi est, soluta crunt et în cœlo; et quæcumque ligaverit super terram, ligata crunt et în cœlo: şi eram fuerit quis, ut ita clicam, Petrus, et non habuerit quæ in hoc loco dicuntur quasi ad Petrum, et putaverit se posse ligare ut sunt ligata în cœlo; et solvere ut sunt soluta în cœlo, ipse se fallit non intelligens voluntatem Scripturæ, et inflatus incidit în judicium diaboli.» Patenter itaque Origenes ostendit, sicut et manifesta ratio habet, quod in his quæ diximus Petro concessum est, nequaquam omnibus Episcopis a Domino collatum esse; sed his solis qui Petrum non ex sublimitate cathedrae, sed meritorum imitantur. dignitate. Non eram suam voluntatem *sequences,* et a voluntate Dei se avertentes contra divinæ rectitudinis justiţiam quidquam possurtt; nec cum inique aliquid agunt, ad iniquitatem Deum înclinare possunt, ut cum quasi similem sul officiant. Quales quidem ipse vehementer arguens et graviter eis comminans alt: «Existimasti inique quod era tui similis. Arguam te et statuam contra faciem tuam: intelligite hæc qui obliviscimini Deum, etc.» (Psalm., cap. XLIX, v.21) Quis eram magis Deum oblivisci, et în reprobum sensum dari dicendus est, quam qui hanc sibi arrogat potestatem, ut in subiectis pro arbitrio suo ligandis atque solvendis divinam sibi subjacere sentenţiam clicat; ut quod etiam Injuste præsumpserit, summam Dei justiţiam pervertere queat, quasi reos vei innocentes facere possit quos voluerit.

Dacă astfel ar fi, n-ar lega nedrept pe pământ și nici n-ar ierta fără judecare; cele ce le-ar mântui ar fi aşijderea și în ceruri, iar cele ce le-ar lega pe pământ, legate ar fi și în cer; dar, dacă ar exista vreun Petru ca să zic așa – neavând însă cele atribuite ca și adevăratului Petru atunci – considerând totuși că el poate să lege și să mântuie astfel încât să fie aşijderea și în ceruri, acela s-ar înșela neînţelegând voinţa Scripturii și din cauza îngâmfării ar cădea în judecata diavolului.

Astfel, Origene dezvăluie, după cum o arată și gândirea limpede că, în cele ce le-am citat, Domnul i-a îngăduit lui Petru acele favoruri și nicidecum tuturor episcopilor; de asemenea celor ce-l urmează pe Petru, prin demnitatea meritelor lor și nu prin înălţimea jilţului. De fapt ceilalţi, neurmându-și voinţa proprie și abătându-se de la voia lui Dumnezeu, deţin o putere contrară dreptăţii divine; aceștia nu-l pot atrage pe Dumnezeu de partea nedreptăţii prin făptuiri nedrepte, încât El să le fie asemănător. Învinuindu-i pe aceștia și zdrobindu-i le spune: „ai cugetat nedrept că voi fi asemănător ţie; te voi învinovăţi și voi hotărî împotriva chipului tău: înţelegeţi toate acestea, voi care-l uitaţi pe Dumnezeu!” (Psalm, XLIX, 21).

Despre cine trebuie afirmat că-l uită mai mult pe Dumnezeu, căzând în înţelegerea mincinoasă, dacă nu despre cel ce-și arogă o asemenea putere, încât să spună că lui i se supune hotărârea divină de a lega sau de a ierta supușii; pornind pe nedrept de la o asemenea premisă, el caută să pervertească suprema dreptate a lui Dumnezeu, ca și cum ar putea să facă ce vrea cu vinovăţii și nevinovăţii.

105

Pentru a nu se întâmpla însă astfel, acel mare doctor al Bisericii, care este Augustin, cel mai vestit dintre adevăraţii episcopi, ne lămurește în predica XVI referitor la cuvintele Domnului, spunând: „Ai început să-l consideri pe fratele tău ca pe o persoană publică; îl înlănţui pe

pământ, dar pentru a-l lega drept, fii atent căci dreptatea rupe lanţurile nedrepte” şi fericitul Grigore atrage atenţia, convingându-ne prin exemple dumnezeiști, că biserica nu are nicio putere în a lega sau a mântui, în caz că se abate de la dreptate sau nu concordă cu judecata divină. De aici și cele spuse de el în Omilia XXV a Evangheliilor: „Se întâmplă adesea ca locul judecătorului să fie deţinut de cel care, prin viaţa sa, se potrivește cel mai puţin cu acel loc; așa se face că adesea îi osândește pe cei fără vină sau mântuie legarea altora; în motivarea voinţei sale de a lega sau mântui cele supuse lui, nu se întreabă asupra calităţii cauzelor; de unde se și întâmplă că el însuși se lipsește de puterea de a lega sau a ierta, căci exercită această voinţă după bunul său plac și nu în folosul conduitei morale a supușilor”. Se întâmplă de asemenea ca păstorul să fie mânat de ură sau părtinire faţă de cineva foarte apropiat. Cei care în cauzele supușilor urmăresc interese proprii sau străine, sau vreo favoare, nu sunt în stare să judece demn supușii; de unde ni se și spune prin profet: „Făceau să moară sufletele care nu mor și făceau să învie sufletele care nu trăiesc”. Desigur, cel ce-l osândește pe cel drept nu-l face să moară pe cel ce moare; nici cel ce încearcă să-l ierte de chin pe cel vinovat, nu se străduiește să-l aducă la viaţă pe cel ce va trăi;

Quod ne unquam præsumant, magnus ille Doctor Ecclesiæ Augustinus, et inter ipsos Episcopos praeclarus, occurrit sexto decimo sermone de verbis Domini dicens: «Coepisti habere fratrem tuum tanquam publicanum; ligas cum în terra, sed ut juste alliges vide: n-am injusta vincula disrumpit justiţia.» Beatus quoque Gregorius patenter asserit et Dominicis convincit exemplis nihil ecclesiasticam potestatêm în ligando vei solvendo posse, şi deviet ab æquitate justiţiæ, et non divino concordet judicio. Unde illud est quod alt în Evangeliorum homilia vicesima quinta: «Plerumque contingit, ut locum judicis teneat, cujus ad locum vita minime concordat; ac sæpe agitur ut vei damnet immeritos, vei alios ipse ligatus solvat. Sæpe în șolvendisvei ligandis subditis suæ voluntatis motus, non

autem causarum merita sequitur; unde fit ut lipsa ligandi et solvendi potestate se privet, qui hanc pro suiş voluntatibus, et non pro. subditorum moribus exercet. Sæpe fit ut erga quemlibet proximum odio vei gratia moveatur pastor; judecare autem dignes de subditis nequeunt, qui în subditorum causis sua, vei alia, vei graţiam sequuntur: unde per prophetam «mortificabant animas quæ non moriuntur, et vivificabant animas quæ non vivunt.» Non morientem quippe mortificat, qui justum damnat; et non victurum vivificare nititur qui reum a supplicio absolvere conatur.

106

Causæ ergo pensandæ sunt, ac tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda est; videndum quæ culpa, aut quæ sit pœnitenţia secuta post culpam; ut suos omnipotens per compunctionis graţiam visitât, illos pastoris sentenţia absolvat. Tune eram vera est absolutio præsidentis, cum tantum sequitur arbitrium judicis. Quod bene quatriduani mortui resuscitatio illa significat, quæ videlicet demonstrat, quia prins Dominus mortuum vocavit, et vivificat dicens: «Lazare, veni foras;» et postmodum is qui vivus egressus fuerat a discipulis est solutus.» Item: «Ecce ilium discipuli jam solvunt quern Magister suscitaverat mortuum; şi eram mortuum Lazarum discipuli solverent, fætorem magis ostenderent quam virtutem. Ex qua consideratione nobis intuendum est, quod illos debemus per pastoralem auctoritatem solvere, quos auctorem nostru m cognoscimus per resuscitationis graţiam vivificare: quæ nimirum vivificaţie ante operationem rectitudinis în lipsa jam cognovimus confessione peccatorum; unde et ipsi mortuo nequaquam dicitur: Revivisce sed: Veni foras; ac şi aperte cuilibet mortuo în culpa diceretur: Foras jam per confessionem egredere, qui apud te interius per negligéntiam lates. Veniat itaque foras, id est, culpam confiteatur peccator; venientem vero foras solvunt discipuli, ut pastores Ecclesiæ ei pœnam relaxent, qui non erubuit confiteri

quod fecit.»

cauzele trebuie deci cântărite și abia apoi să fie exercitată puterea de a lega sau mântui; trebuie cercetat care e vina sau ce căinţă o urmează, încât Atotputernicul să-i pună la încercare pe ai săi prin bunătatea căinţei și să-i mântuie prin hotărârea păstorului. Atunci mântuie conducătorul cu adevărat când urmează o asemenea hotărâre a judecătorului. Acest lucru îl reprezintă învierea mortului de patru zile; Domnul l-a chemat întâi pe mort, pentru a-l aduce apoi la viaţă spunând: „Lazăre, vino afară”; iar după aceea cel ce a pășit viu afară a fost mântuit de învăţăcei, Iată că învăţăceii îl mântuie pe cel ce mort fiind, a fost chemat de învăţător; căci dacă învăţăceii l-ar mântui pe mortul Lazăr, s-ar arăta mai mult duhoarea decât virtutea. Din aceasta trebuie să înţelegem că suntem datori ca prin autoritatea preoţească să-i mântuim pe cei despre care știm că învăţătorul nostru i-a readus la viaţă prin darul reînălţării. Desigur că readucerea la viaţă înaintea reînălţării am cunoscut-o deja prin chiar mărturisirea păcatelor; de aceea mortului nu i se spune: „Reînvie!” ci „Vino afară”, ca și cum i se vorbește direct unui mort vinovat; adică să ieși afară, prin mărturisire, tu care prin nepăsare te-ai ascuns de tine însuţi; să vină afară, adică păcătosul să-și mărturisească vina; într-adevăr învăţăceii îl mântuie pe Cel ce vine afară, după cum păstorii Bisericii ușurează pedeapsa celui care nu s-a rușinat să mărturisească cele făptuite.

107

Dar oare păstorul îl supune în mod just – deși turma trebuie să se teamă de hotărârea păstorului – încât cel supus lui și legat întâmplător pe nedrept să fie nevoit să îndeplinească hotărârea pornită dintr-o altă vină, chiar a păstorului?

„Mai departe: „Cine e sub mâna păstorului să se teamă și de legarea dreaptă și de cea nedreaptă; să nu dezaprobe la întâmplare judecata păstorului său, ca nu cumva – chiar de a fost înlănţuit pe nedrept – din

îngâmfarea respingerii orgolioase, să se nască vina inexistentă până atunci”.

Din spusele lui Grigore și din exemplele autorităţii divine, este limpede că hotărârea episcopilor nu are nicio putere dacă se abate de la dreptatea divină, conform acelei ziceri profetice despre cei ce vor să-i învie sau să-i ducă la moarte tocmai pe cei ce n-o pot face. Aceia dintre episcopi care-și asumă nedreapta lipsire de comuniune a supușilor, devin prin propria hotărâre lipsiţi de comuniune. De unde și hotărârea CCX a consiliului african: „Pentru ca nu cumva episcopul să lipsească fără socoteală pe cineva de comuniune și cât timp episcopul nu e în comuniune cu cel excomunicat, aceluiași episcop să nu-i fie dată comuniunea de către alţi episcopi; și pentru ca episcopul să se ferească mai mult, să nu spună împotriva cuiva ceea ce nu poate dovedi prin alte mărturii”.

Item: «Sed utrum juste alliget pastor, pastoris tarnen senténţia gregi timenda est, ne is qui subest, et cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis senténţiam ex alia culpa mereatur,» Item: «Qui sub manu pastoris est, timeat ligari vei juste vei injuste; nec pastoris sui judicium temere reprehendat, ne etsi injuste ligatus est, ex lipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erai, fiat;»

Ex his Gregörii dictis et divinæ auctoritatis exemplis, lichidum est nihil Episcoporum senténţiam vaiere, şi ab æquitate discrepat divina, juxta illud propheticum «mortificare vei vivificare volentes quos non possunt.» Qui episcoporum quoque senténţia ab ipsorum communione privantur, cum subiectos injuste a communione sua privare præsümpserint. Unde Africanum concilium cex: «Ut non temere quemquarri communione privet Episcopus; et quamdiu excommunicato suus non communicaret Episcopus, ei dem Episcopo ab aliis non communicetur Episcopis: ut magis Episcopus caveat, ne clicat in quemquam quod aliis documentis convicere non potest.»

108

Note

Aceste constatări de început, chiar dacă generale (ca și cele din capitolul I) denotă o influenţă indubitabilă a filosofului roman Seneca. Cercetătorii avizaţi remarcă importanţa *Epistolelor către Lucillius* în formarea concepţiei lui Abélard despre moralitate în general și despre cea a înţeleptului în special. Pentru Abélard gânditorul roman era „summus inter universos philosophos morum aedificator” *(Epistola VIII,* în Patrologia Latina, Migne, Tom 178, col. 297), adică „supremul educator moral dintre toţi filosofii”, dar și „insignis iile tam eloquentia quam moribus Seneca” *(Sermo XXIV,* P.L. Migne, Tom, 178, col. 535, subintitulată *în conversione sancti Pauli),* deci „vestitul Seneca, însemnat atât prin elocinţă cât și prin obiceiuri” în această direcţie Étienne Gilson subliniază că „Imaginea pe care Abélard și-a format-o despre Seneca, citindu-l din sfântul Ieronim dar și direct, i-l reprezenta pe acesta ca fiind Moralistul prin excelenţă”. (Étienne Gilson, *Héloïse et Abélard,* Librairie Philosophique J. Vrin, Troisième Edition revue, 1978, p.43).
Consideraţiile despre mânie, expuse de Abélard, conduc în primul rând la lucrarea lui Seneca intitulată *De ira* (Despre mânie), precum și la unele scrieri ale lui Augustin, dintre care amintim *De catechisandis rudibus* (Despre învăţarea întru credinţă a neștiutorilor); episcopul de Hipona arată următoarele în legătură cu omul mânios și cu exprimarea acestui sentiment: „Chipul mâniosului nu e nici latin, nici grec. Astfel, nu toate neamurile înţeleg când cineva ar spune „iratus sum” (sunt mânios), ci doar latinii; dacă pornirea sufletului se arată răbufnind pe chip, schimbându-l, toţi simt că au în faţă un om mânios” (P. L. Migne, Tom XL, col. 1312).
Ideea stăpânirii de sine le era foarte dragă anticilor tocmai ca un reflex al raţionalismului; Abélard putea cunoaşte ideea din numeroasele surse (Seneca, Cicero, Augustin, etc.) mai ales că ea circula deja în antichitate într-o formulare de înţelepciune „populară”, ajunsă până la noi în maxima „sibi imperare maximum imperium est” (a-ţi porunci ţie însuţi reprezintă suprema putere).

1. Despre definirea negativă Abélard putea găsi date și exemple (foarte asemănătoare) în *Solüoquia* lui Augustin și în unele *Sermones* ale episcopului african (vezi ediţia Augustin *Soliloquia. Sermones,* trad. Dan Negrescu, Editura de Vest, Timișoara 1992).
2. Simbol clasic prezent frecvent în poezia latină; citarea lui Horatius într-un alt capitol al lucrării, ne îndreptăţește să credem că Abélard a preluat de la acesta simbolul (vezi Horatius *Carmina,* 1, 1, 1 – 6).
3. în legătură cu numirea lui Augustin se cer făcute câteva precizări; în ierarhia catolică el este *Sfânt,* în timp ce în cea ortodoxă el este *Fericit.* Numindu-l când *Beatus,* când *Beatissimus,* Abélard nu se încadrează desigur și nici nu se apropie

măcar de tradiţia ortodoxă, căci apelativul are aici valoarea lui *Sanctus,* ca și în cazul lui Ieronim. De altfel valoarea și recunoaşterea lui Augustin au fost și sunt atât de mari în lumea creștină, încât, arată un cunoscut patrolog ortodox „Augustin a intrat ca sfânt" în cultul Bisericii Ortodoxe, așa cum rezultă din Mineiul lunii iunie unde sinaxarul zilei 15 indică „pomenirea celui dintre sfinţi părintelui nostru Augustin, episcopul Iponei". În pofida celor acum arătate, majoritatea teologilor răsăriteni continuă să-i atribuie lui Augustin calificativul de „fericit" iar nu cel de „sfânt", fapt însă care nu împiedică pe nimeni să-i aducă cinstirea ce o merită". (Mitropolit Nicolae Corneanu, *Studii patristice.* Aspecte din vechea literatură creștină, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1984, cap. „Sfinţi" și „fericiţi" părinţi ai Bisericii, pp. 39 – 40).
în legătură cu implicaţiile faste dar mai ales nefaste ale cuvântului, Abélard l-a consultat intens pe Augustin; formulările lui Abélard denotă certe influenţe augustiniene din *Soliloquia, Sermones* (în special *de Silentio,* predică din perioada senectuţii) și desigur *de Magistro.* Cuvântul rostit, ca instrument al pierzaniei, și nu ochiul este caracterizat de Augustin ca săditorul primejdiei „Tu aduci

mâhnirea, adesea dușmănie făptuiești precum și otrava ponegririi și în jos îi duci pe cei ce-ţi cred ţie”. (De Silentio); spre deosebire de cuvântul sfânt, nerostit: „Fiţi mulţi, pentru ca astfel să deveniţi glăsuitori; glăsuiţi despre Domnul ca astfel să fiţi glăsuitori de adevăr”. (P. L. Migne, Tom XL, col. 1239 – 1240, sau textul tradus în vol. Augustin *Soliloquia. Sermones).*
în legătură cu actul căsătoriei, destul de des invocat în *Etica* lui Abélard, consideraţiile ce pot fi făcute trebuie să ţină seama de realitatea situaţiei: refuzul Héloïsei de a se căsători, apoi obsesia ţinerii în secret a căsătoriei și de către Abélard din motive pragmatice dar și subiective, argumentele ciudate ale Héloïsei împotriva căsătoriei în sine etc. Toate aceste au generat, cum era și firesc, în cazul lui Abélard, dincolo de considerentele moral filosofice, o atitudine oscilantă. Astfel, în *Epitome theologia e Christianae,* Abélard afirmă hotărât că „Actul căsătoriei este remediul răului”, act ritual în care partenerii îşi spun reciproc „mă dau ţie ca trupul meu să-ţi fie spre folosinţă, încât atât cât voi trăi să nu mă unesc cu altcineva” (Cap. XXXI, în P.L. col. 1745); dar nu peste multe pagini, în aceeași lucrare, Abélard afirmă că „nulii sapienţi”, adică nici unui înţelept nu i-ar fi necesară căsătoria (vezi Étienne Gilson, *op. cit.,* cap. I). S-a observat, nu fără justeţe, o similitudine evidentă cu Augustin, tatăl iubitului dar nelegitimului Adeodatus; frământatul conlocutor cu sine însuși, oscila și el între respingerea căsătoriei (cauzele trebuie căutate tot în realitatea vieţii) și găsirea unei soţii care să fie „frumoasă, sensibilă, doritoare să-ţi facă pe plac, cultă sau care să poată fi ușor cultivată de tine, una care, chiar dacă tu dispreţuiești bogăţiile, să-ţi aducă atâta zestre încât ea însăși să nu fie povară liniștii tale” (vezi Augustin, *Soliloquia. Predici,* cap. X, p. 57).
Una din întrebările scandaloase puse de Abélard, și care peste nu mult timp, avea să-i aducă serioase confruntări. De fapt, trebuie consemnat că întreaga Etică a lui Abélard, asemeni altor lucrări ale sale, a intrat sub incidenţa

interdicţiei teologale, îndată ce a fost redactată și făcută publică; este și motivul care i-a

110

determinat ulterior pe editori să înceapă mereu cu o dezvinovăţire pornită, pare-se, mai curând din incitarea irezistibilă provocată de Etica lui Abélard. Chiar în Migne (P. L., Tom 178, col. 631 – 634) textul Eticii este precedat de *Monitum în opusculum subsequens* (Avertisment în legătură cu lucrarea următoare) redactat de Bernardus Pezius, după al cărui *Thesaurus Anecdoticus* este reprodus. După ce aflăm de gravele erori ce i-au fost imputate lui Abélard de către marii teologi contemporani lui (mai ales de către sfântul Bernard care a și redactat *Capitula haeresum Petri Abélardi* – Capetele ereziilor lui Pierre Abélard), ni se spune de către amintitul editor: „Viciile lui Abélard sunt mai certe din propria lui *Apologie,* decât ar putea să le arate scuzarea sau acoperirea lor. Acest aspect nu trebuie disimulat căci oricum în cele din urmă, călugărul de la Cluny și-a ușurat prin severă căinţă greșelile vârstei înfierbântate și ale spiritului său plin de viaţă”.
Marea problemă a Eticii lui Abélard este evident raportul dintre intenţie (consimţire) și făptuire. Totala indiferenţă faţă de făptuire, dezvoltată și în capitolele următoare, ca o doctrină formează armătura sistemului de autojustificare imaginat de Héloïse. „Una este doctrina iubirii pure, alta este morala intenţiei dezvoltată de Abélard în *Scito te ipsum*; sinteza și aplicarea lor la propriul caz, este opera Héloïsei însăși. Dacă iubirea este pură de orice interes, căutându-și recompensa în sine însăși, ea este justificată prin definiţie și, de vreme ce numai intenţia determină valoarea morală a actului, orice act, chiar vinovat în sine, dacă e condus de sentimentul iubirii pure, va fi nevinovat prin chiar aceasta”. (Étienne Gilson, *op. cit.,* p. 79).
în aprecierea raportului intenţie – făptuire, influenţa lui Augustin a fost hotărâtoare; acesta sublinia că „nu trebuie luat în seamă ce face fiecare, ci cu ce gând” *(De sermone*

Domini în monte, P.L., Migne, Tom XXXIV, col. 1289); același arată că „după gândul său îl vei cunoaşte pe fiecare dacă depinde de primirea recompensei sau a pedepsei" (*Enarrationes în Psalmos,* P.L. Migne, Tom XXXV, col. 460); și în același loc: „Intenţia generează făptuirea bună, iar credinţa dirijează intenţia. Nu fi prea atent la ce face omul, ci spre ce tinde când făptuiește".

Termenul trebuie înţeles în accepţiunea sa etimologică, pornind de la verbul *docere* (a învăţa pe altul), adică aceea de persoană înzestrată cu autoritatea de a le transmite o anumită învăţătură celor din jurul său.

4. Consideraţiile despre viaţa paradiziacă, precum și trimiterile ulterioare consistente făcute de Abélard, ne îndreptăţesc să presupunem o puternică influenţă ambroziană în general (atât directă cât și prin Augustin), în particular, în acest caz a lucrării *de Paradiso.* De altfel, veneratul părinte al Bisericii, sfântul Ambrozie al Milanului este alături de Augustin și Ieronim unul din cei mai citaţi autori în opera abelardiană (P. L. Migne, Tom XVI, col. 293 – 294 vezi Aurelis Ambrosius, *De Paradiso).*

Referire la un fragment din cartea a IV a *Georgicelor* subintitulat *Grădina bătrânului din Korycos,* în care se spune că „Astfel, între toţi întâiul.

Din belșug avea albine roitoare și mulţime

111

De știubeie, și din faguri storcea mierea înspumată".

(trad. Lascăr Sebastián, în voi. Vergiliu, Horaţiu, Juvenal, *Pagini alese,* ELU, București, 1969, p. 77).

Trimitere la aceeași operă vergiliană, mai precis la un fragment din cartea a treia, *Despre încăierările taurilor,* unde se spune:

„Să duci taurii departe, răzleţiţi, feriţi să pască, Pe pășuni stinghere, după stavila vreunui munte Ori a unei ape late, sau să-i ţii închiși în ștaul, îngrijind mai dinainte, ieslea doldora să fie".

(trad. Lascăr Sebastián, *op. cit.,* p. 68).

De altfel trimiterile la Vergilius trebuie interpretate

în contextul Evului Mediu, prin imensa autoritate de care se bucura marele poet roman datorită mult cititei și comentatei *Egloga a IV-a,* sau *Lui Pollio.* Convingerea general acceptată a lumii creștine, că Vergilius a profeţit nașterea Mântuitorului, în amintita eglogă a dus la includerea lui încă în perioada creștină veche, printre Sibile și înţelepţi, (vezi Dan Negrescu, *Profeţia vergiliană,* în Mitropolia Banatului, nr. 10 – 12/1982, pp. 654 – 658).
Problema întregului care se împarte dar nu se divide, o putea găsi Abélard exemplificată tot la Augustin; episcopul african pune problema credinţei ca un tot care se împarte credincioșilor, fără a suferi însă modificări calitative: „Pâinea, de ai voi s-o împărţi, de ce sunt mai numeroși cei cărora le frângi din ea, de aceea va fi mai puţin din ce să le dai. Dar pacea este asemenea pâinii aceleia care, frântă și împărţită în mâinile învăţăceilor Domnului, creștea necontenit” *(Laudă adusă păcii,* în vol. Augustin *Soliloquia. Predici,* p. 150).
Marcus Tullius Cicero, un alt păgân venerat pentru înţelepciunea scrierilor sale, în Evul Mediu, a exercitat o influenţă hotărâtoare asupra lui Abélard, se pare, măi ales prin două lucrări – *De Amiciţia* și *De officiis* (vezi E. Gilson, *op. cit.)* – dar și prin intermediul lui Augustin, care nu o dată recunoaşte influenţa covârșitoare asupra sa a scrierilor ciceroniene, începând cu *Hortensius* – lucrare azi pierdută. Influenţa ciceroniană se vădește în cazul lui Abélard, mai ales în dezvoltarea teoriei despre iubirea pură: „Omnis eius fructus în ipso amore est” (întregul ei rod se află în iubircă însăși) (Cicero, *De amiciţia,* IX, XIV, XXVIII);

Abélard reia cu mici dezvoltări ideea în lucrarea în versuri *Monita ad Astralabium* (Sfaturi către Astralabius) adresată fiului său. (P. L. Migne, Tom 178, col. 1762 AD).
în legătură cu pomenile (problema fusese pe larg dezbătută încă de Ambrozie și Augustin), Abélard subliniază importanţa lor într-o predică intitulată chiar *De eleumosyna* (Despre pomeni), arătând că „Dar pentru ca plantaţia nouă să crească, trebuie cultivată cu pomenile

voastre". (P. L. Migne, Tom 178, col. 568).
Abélard se referă la una din principalele sale lucrări teologice, intitulată 112

Theologin Christiana (vezi P.L. Migne, Tom 178, col. 1113 – 1329). Lucrarea a fost precedată de *Introductio ad Theologia* în (P. L. Migne, Tom, 178, col. 979 – 1113), de asemenea importantă pentru cunoaşterea sistemului lui Abélard.
Expresia „Greacis imponere" (a-i păcăli pe greci) pare să desemneze aici încercarea unora de a apela la subterfugii; în general, pentru antici „Greacis imponere" înseamnă a ticlui o păcăleală temeinică, încât până și grecii – cunoscuţi pentru șiretenia și viclenia lor (vezi celebrul vers vergilian „Quidquid id est timeo Danaos et dona ferentes" – orice ar fi mă tem de greci chiar și când fac daruri) să-i cadă victime; lucru imposibil, desigur, în faţa lui Dumnezeu, după cum se vede în cele ce urmează.
Posibil joc semantic în care același verb *legere* este folosit cu sensul său prim de *a culege,* dar și cu cel ulterior de a culege literele cu ochii, deci a citi.
5. în legătură cu semnificaţia plânsului și a lacrimilor, exista deja în vremea lui Abélard o întreagă literatură accesibilă lui; amintim aici doar câteva dintre consideraţiile celebre deja în Evul Mediu și care i-au fost accesibile lui Abélard, fiind vorba în primul rând de autorii lui cei mai îndrăgiţi:

„Lacrimile celor ce ispășesc în suferinţă, cad pe chipul Domnului". (Augustin). „Prin lacrimi căutăm argumentarea dorinţei și de fapt nu urmărim suferinţa, ci o dăm pe faţă: căci nimeni nu-și este trist. sieși". (Seneca).

„Lacrimile celor tăcuţi sunt mărturia suferinţei noastre". (Augustin)

„O, lacrimă umilă! a ta este puterea, a ta este stăpânirea; le impui tăcerea celor ce-și nedreptăţesc prietenii; nu te temi de tribunalul judecării; nu există nimeni care să ţi se poată opune". (Ieronim)

Problematica avea să fie citată aproape exhaustiv,

câteva secole după Abélard, în lucrarea lui Thomas Hibernicus, *Flores doctorum,* Viennae, 1760.
Admiraţia lui Abélardâaţă de Origene pornește dintr-o cauzalitate comună, cum s-a remarcat: „Modelul a fost ales imediat: acesta va fi Origene – „Cel mai mare dintre filosofii creștini” – și a cărui măreţie n-o sperie pe a lui. Graţie mutilărilor, voluntare sau nu, amândoi sunt eliberaţi de pasiunile trupului; ca și Origene, și Abélard este un filosof ilustru; tot ca și Origene, Abélard este un teolog rasat; susţinut de această dublă certitudine, Abélard va căuta să se transforme deci, din filosof al veacului, cum fusese, în filosof al lui Dumnezeu”. (Étienne Gilson, *op. cit. f* p. 91).

113

Postfaţă

Scrisă după 1125, *Ethica* dă seamă nu numai despre o conștiinţă teofilosofică de primă mărire în veac (prin știinţă și inteligenţă, putere și pasiune de cuprindere într-o ordine sistematică: teologie, metafizică, logică, hermeneutică, prin diversitatea stilistică, fiind mereu alta și, totodată aceeași, în tratate, comentarii, memorialistică, epistolografie, chiar poezie) dar și, poate că în primul rând, de mentalul medieval într-o exercitare culturală de vârf.

Pierre Abélard (Petrus Abélardus, 1079 – 1142), despre el fiind vorba, pare emblematic în veacul său, încă al așezărilor, și de aceea, poate, axiologic, în echivalenţă cu cel următor al statornicirilor în mari sisteme.

Spirit viu și aprig, de luptător, sub aparenţa unui romantic *avant la lettre,* a înnoit tot ceea ce a atins. Cel mai adesea, și-a nemulţumit contemporanii, spre profitul însă al teologiei, al metafizicii în aplicaţie la universalii, al logicii și al filosofiei limbajului, al eticii și hermeneuticii, prin cărţi de subtilitate exemplară, de perpetuă putere de sugestie, programatice fiind aporetice, aşadar, deschise. *Teologia creștina, Introducere la teologie, Tratat despre Unitatea și Trinitatea divina, Logica* și *Glosele* la Aristotel,

la Porfir, la Boeţiu, *Da sau nu* (Sic et non), încă, după atâtea veacuri, paradigmatică în hermeneutica textului, *Etica, Dialog între un Filosof, un Evreu și un Creștin* sau dramatica *Istorie a nenorocirilor mele* (Historia calamitatum mearum), *Scrisorile către Héloïse,* dintr-un catalog ceva mai întins, l-au înveșnicit. Într-un veac nu lipsit de performanţe auctoriale, scrierile abélardiene aduc cu o culme a minţii – *apex mentis,* spre a zice astfel, după Bonaventura, în veacul al XII-lea, primăvara evului mediu latin.

Prea multe *Etici,* în timpul” de mijloc, nu s-au scris; totuși aceasta a lui Abélard, nu strălucește, așa zicând, prin neconcurenţă. Ea stă prin sine, fiind croită într-o clasicitate eternă. Folosind o vorbă a poetului, este nepereche, ca toate marile cărţi.

Publicată, acum, în traducerea latinistului Dan Negrescu, de toată lauda, cu siguranţă că va trece în lectură de căpătâi pentru orice iubitor de bine, adevăr și frumos.

N-o comentez, la ce bun? fiecare dintre cei ce o vor citi urmând s-o accepte (de ce nu? s-o și respingă) dinspre sine. O recomand doar, luându-mi libertatea de a spera că, odată cândva, aceeași editură *Paideia* și același cărturar, Dan Negrescu vor mai mulţumi apetenţele culturale (posibile) cu alte scrieri ale lui Pierre Abélard. Dacă m-ar întreba cineva, următoarea apariţie ar trebui să fie *Sic et Non,* pentru mine, o carte de suflet.

Gheorghe Vlăduţescu

115

CUPRINS